КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

ISSN 0023-2416

Лист за књижевност и друштвена питања
Број 1242-43 ▪ Београд, окт-нов. 2015. ▪ Година LXVII

Е-пошта: knjizevnenovineuks@gmail.com • www.uksrbije.org.rs
Цена 100 динара; CG 1,5 €; RS i FBH 2,5 KM; Mak. 80 Den

52. БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

У престоници и по Србији

- Свечано отварање у Скупштини града. – Поздравне речи Андреје Младеновића, Радомира Андрића , Милована Витезовића и Драгана Мраовића. – Међународно песничко вече. – Значајни јубилеји и годишњице. – "Повеља Мораве" Мирославу Бјелику, Ивану Негришорцу и Радовану М. Маринковићу. – Песничке речи у Стишкој равници, Врњачкој Бањи, на Златибору, у Мрчајевцима…

Ветар поетичке промене и слободе

Радомир Андрић

Поштовани пријатељи,

У овој години, када обележавамо 110 година УКС, почаствовани смо вашим доласком у Београд и Србију и захваљујемо вам на поетичким даровима и разноврсним подстицајним идејама, донетим на своме песничком језику. Радујемо се сусрету са старим пријатељима, који су овде већ били и такође, поздрављамо нове узванице, да сви заједно у комуникацији, отвореној и радозналој, стваралачки неспутаној и слободној, разоткривамо вредности ововремене културе и свежа својства модерне књижевности. Заиста, многе речи и стихови, зачети на уснама песника трагача за самосвојним истинама, уграђени су већ у темеље хуманијег света. Отуда, одувек и сада, као маштари, тежимо да препознамо драгоцене истине и свакако љубав у својим душевним засадима. Уосталом, песнички језик непрестано призива ветар поетичке промене и слободе, којег да нема, како то устврђује народни умственик „пауци би небо премрежили".

Утолико не смемо заборавити мисао генијалног Фјодора Достојевског да „смисао људског бића није само у томе да живи него још више у ономе *зашто се живи*."

И овог пута понудили смо неколике теме за разговоре, између осталих: „Пиши као што дотичеш живот" и „За нови свет духа и сна". У контексту ових разговора, указаћемо и на значајне јубилеје и годишњице у свету и овде, у Србији. Подсећамо све нас да је 750 година од рођења једног од највећих светских песника Алигијерија Дантеа, затим 200 година од рођења великана словачке културе, писмености и духовности Људовита Штура, 200 година од рођења књижевника, утемељивача многих културолошких идеја и духовника Јосипа Јурија Штросмајера, и угледног српског писца Владана Деснице у суседној Хрватској, као и значајне манифестација у земљи. Овом приликом се захваљујем целом тиму на организацији овог догађаја који окупља писце из читавог света.

Са поносом могу да кажем да је Београд културна престоница и град уметника, писаца и песника који су својим стваралаштвом уврстили наш град међу водеће на културној мапи света. Значај културе за сваки народ најбоље потврђују речи Винстона Черчила који је у једној кризној ситуацији на предлог свог генерала да жртвују културу, одговорио: „Генерале, шта ћемо онда бранити?!".

Управо свесни значаја културе, подржавамо сваки напор који води културном напретку читавог друштва. Као што је познато, Град Београд је домаћин и бројних других културних манифестација. На тај начин читава српска култура даје допринос развоју европске и светске културне баштине.

Очекујемо да Београдски сусрети писаца, својим концептом, наставе дугу и успешну традицију, а на том путу Град Београд ће вам увек бити поуздан партнер и подршка.

Посебно ми је задовољство да у нашем граду поздравим бројна позната имена светске књижевности и пожелим вам добродошлицу и угодан боравак у Београду.

Реч добродошлице

Андреја Младеновић

Даме и господо,

Задовољство ми је да вас поздравим у здању Скупштине града Београда и пожелим вам пријатан боравак у нашем граду.

На почетку бих се посебно захвалио Удружењу књижевника Србије на томе што више од сто година доприноси културолошком напретку и очувању српског писма и језика. Удружењу које су водили Алекса Шантић, Јован Дучић, Бранислав Нушић, Иво Андрић, Матија Бећковић и још многи истакнути српски писци. Након дуже од деценије, а захваљујући обостраној сарадњи, Град Београд ће од ове године наставити традицију одржавања „Београдске добродошлице писцима света". На тај начин ћемо заједно допринети афирмисању књижевника и књижевног стваралаштва.

Преданим радом вредних и посвећених људи, Београдски међународни сусрети писаца су постали јсдна од најзначајнијих културних

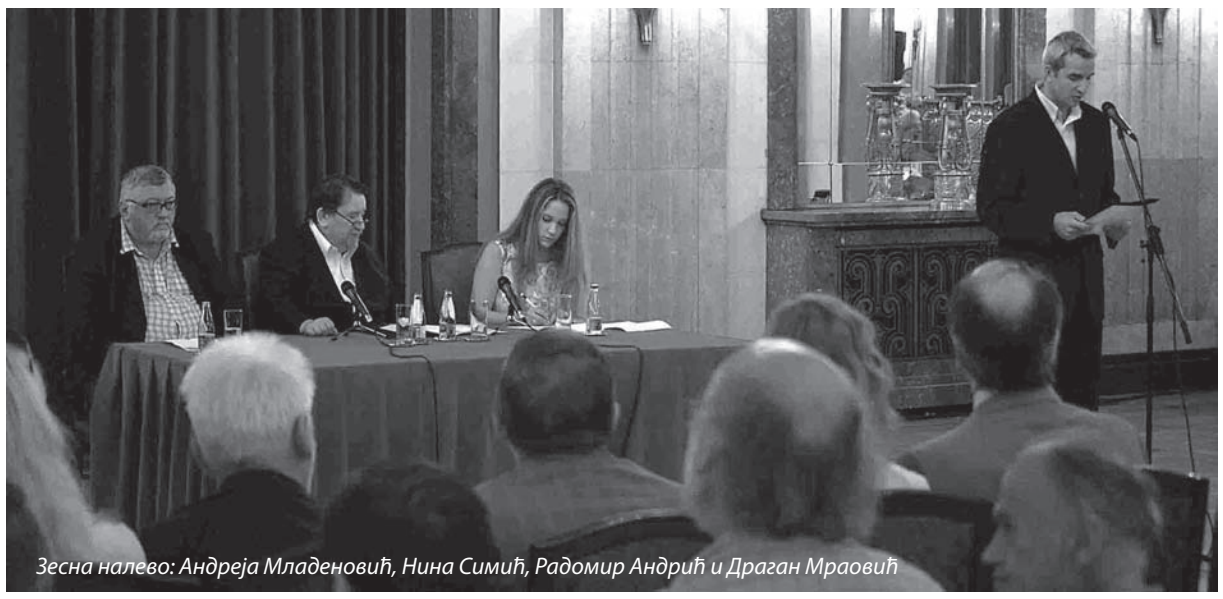

Зесна налево: Андреја Младеновић, Нина Симић, Радомир Андрић и Драган Мраовић

Београдски међународни сусрет писаца (16-21. септембра), одвијао се, стварно и симболично, у знаку сто десет година књижевног удруживања у Србији, чији континуитет баштини Удружење књижевника Србије. Удружење које је по 52. пут организовало долазак писаца из двадесетак земаља света. У чему му подршку пружа Културно-просветна заједница Србије. Поподне, 16. септембра, приређена је традиционална добродошлица у просторијама УКС, којом приликом је топле речи узваницама упутио Радомир Андрић, председник УКС. Том приликом је уручио и *Благодарје* Ранку Радовићу, нашем песнику који живи у Канади.

Званично, срдачна добродошлица, сутрадан је уприличена, после паузе од десетак година, поново у Скупштини града, где је у Свечаној сали песнике

Наставак на стр. 3

Наставак на стр. 3

60. Међународни београдски сајам књига

Почасни гост Русија. - Сајам отворио режисер и писац Емир Кустурица, а у име почасног госта светковину књиге поздравила Наталија Нарочницка, директорка московске Фондације за историјску перспективу.

Бити писмен

Емир Кустурица

Бити писмен у прошлом вијеку је значило бити уважен. Није мала ствар- Често и више од тога. Гдје год се појављивао писмени човјек био је запажен. У школи, биоскопу, на улици, позоришту, на трамвајској станици, у циганмахали. Није ријеч само о граматичкој писмености нити о привиду којег стварају савремени аутодидакти извођачи информатичке револуције.

Кад би неко за некога рекао он је писмен или она је писмена као да је гласно изразио уважавање према особи над којом је лебдио облак покривајући главу као велику тајну али и ништа мањи збир врлина. Писмени није био савршен али му је то била намјера.Тјешио се и он енглеском пословицом *nobody is perfect,* а његов врхунац је отјелотворен у аргентинском писцу Хорхе Луису Борхесу.

Писмени је затрпан отпадом информатичке револуције, није био довољно зао, корумпиран и није се сложио са идејом да нема бога! Највише на шта је, у том случају пристао била је Јунгова идеја да су још једино глупљи од оних који тврде да има бога, они који кажу да га нема! Писмени је тежио ка истини, доброти и узвишености. Није имао никакве везе са антијунаком који постаје оличење времена у којем живимо. Никада није био до краја стваран, а руковали смо се са њим. Изгледао је као лик који је искорачио из неке књиге, бануо пред нас као и сама истина да без упамћених слика и читавих поглавља књига нема писменог човјека!

Писмени је био човјек врлина, необуздан, острашћен као Оскар Вајлд, али је рјечју као сабљом знао да раздвоји укус од неукуса и покаже нам пут и начин како да мислимо. Све друкчије од ововременог антијунака, селфи човјека самозаљубљеног, оног који не вјерује у историју, прихвата корпорацијски капитализам као судбину, и вриједно ради на доказу како његов комшија али и читав народ не вриједи пишљива боба. Он прави селфи снимке својим *Iphoneom* и са великим узбуђењем прати развој сваке бубуљице на лицу.

Преко етичких и моралних црта које је исцртала историја нисмо прелазили само уплашени пријетњама родитеља. Тајне механизме у тек зачетим духовним процесима откривао нам је писмени човјек. Учили смо ту лекцију од студента Раскољникова, а кад нам није било јасно зашто је он хтио да убије бабу лихварку препуштали смо се страницама његове патње, проживљавали његове дилеме као своје и научили од њега каква искушења и које невоље нас чекају и схватали боље него да смо проживјели два живота.

Како је пуста младост која није открила Антона Павловића Чехова!? До уха његовог јунака вјетар донесе ријечи волим те иако нис-

Наставак на стр. 2

Уз одлазак Милорада Екмечића, стр. 8

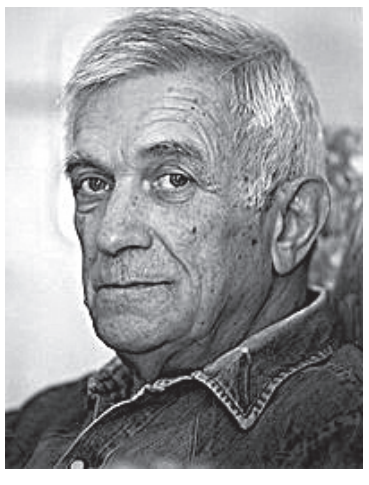

Прозно-поетски експеримент Јована Христића, стр. 9

Е. Кустурица, наставак са 1. стране

мо сигурни да ли је крупну ријеч изговорила она у коју је он био заљубљен, тек ријеч ношена вјетром постала је симбол љубави. Шта би било да нам душу нису преплавиле Толстојеве реченице у којој је свјетлост падала и на најситнији детаљ. Знали смо боју дугмета на мундиру Вронског, а лик Ане Карењине је био јаснији од упечатљиве глумице на филмском платну. Све то, док нас је водио страницама гдје смо били гријани племенитим, одмах затим таласима свирепе људске осјећајности, а тек у сјени крупних ријечи развијао је заплете снажне и модерне. Да није било Булгакова како би осјетили апсурд и парадокс. Мало је времена да се наброје сви писци који су ако неједнаки али не мање важни, без којих писмени није могао да настане. Да није све изгубљено а никада није све изгубљено потврђују нам појаве које као усамљене заставе у пустињи машу и потврђују нам да има писмених само су нам склоњени с очију. Стиснути између хиљаду информатичких чуда, *you tjubova, ријалити шоуа,* али и одређени политичком коректности, најновијом верзијом глобалне аутоцензуре. Потписник ових редова вјерује да тих застава има и више него што вјерујемо, некад се и рукујемо са њима а ‘не знамо да су то они.

Никада није било оволико књига, никада човјек није имао приступ оволикој гомили исписаних страница и никада није било мање писмених. Данас нема ко не пише а мало ко чита. На таквој подлози је растао онај други човјек кога смо назвали селфи и као пројектована кафанска простакуша постављен пред наше очи и неће бити склоњен док се не деси велика катарза.

Нарастао на гомили побрканих појмова идеје да је доступност информацијама исто што образовање, у времену метастазе владавине идеологије новца и користољубља, гдје је једино она помно праћена бубуљица на лицу била важна.

Прво је селфи побркао реалност са реализмом, за којег Достојевски каже најфантастичнијег од свих праваца. Чиме се та реалност мјери и са чим упоређује ако не са поменутим поглављима књига које памтимо. Ако не зна да пореди постојеће свијет са непостојећим ако не може да створи властиту слику свијета, а то може да учини писмени човјек, овај други живи живот у коме не требају камере да би све постало *ријалити шоу,* крунски израз неопаганске цивилизације чији циљ је да се изведе доказ да смо хуље, протуве и сјецикесе и да нас непрестано треба кажњавати, који нам стално упумпава идеју о нашој залудности а скривена тенденција је зла политичка намјера свјетске плутократије извођење доказа о нашој фаталистичкој склоности ка биолошкој.

Бити писмен то је формула која отвара врата докучивих тајни и благодети које човјек може да оствари у свом краткотрајном боравку на Земљи. Ако је писмен онда човјек може да буде срећан! Ако није писмен како да препозна Џонатана Френзена, америчког писца који је већ вратио свјетски роман на висине Толстоја, духовне пејсаже Бернхарта.

Прво, отварајући сајам који ме увијек привлачио као мјесто гдје би се човјек лако преварио да се због великог броја људи отвара сајам аутомобила а не књига, и гдје некад између књига тече ријека људи избјеглица из реалног живота ка мноштву књига исто као што вјерник бјежи богу! Ништа мање вриједна је и мисао да овдје повремено васкрсне онај писмени човјек о коме сам говорио, да овдје слободно хода и враћа слике из прошлог вијека, да је ако не другдје овдје слављен и опажен баш као што су га примјећивали некад у граду гдје је био главни лик и да га види неко дијете у чијем животу ће, у будућност, кад одрасте као ми, бити све друкчије.

Чувати благо православне културе

Наталија Нарочницка

Драги пријатељи, колеге,

Дозволите да вас поздравим на јубиларном 60. Међународном београдском сајму књига. За нас, Русе, то је ове године посебан радостан догађај, јер је Русија почасни гост Београда.

У словенској култури књига заузима посебно место. Велика је корист од читања књига. Књиге су реке, које Васељену преплављују мудрошћу. „У књигама је непрегледна дубина, оне су нам утеха у тузи...“, писао је још у11. веку летописац Нестор у „Повести минулих лета“. У историји старе Русије и у историји Јужних Словена, књижевност, хришћанство и државност израстали су из истог корена и нераскидиво су повезани.

Српски Патријарх Павле говорио је: „Нама Бог није дао ни мач, ни пушку да присиљавамо људе да нам приђу, да постану хришћани. Дао нам је реч...“ У наше време често се може чути да књиге постају прошлост, да дигитално доба диктира своја правила, живот, међутим, сведочи о нечем другом. Снага речи постаје све већа, као што постаје већа и одговорност за изречену, а тим пре и штампану реч.

И Русија и Србија су и даље земље које читају, и наш је задатак пре свега да помажемо процес међусобног упознавања. Више руских књига треба да се преводи на српски, више српских аутора треба да нађе пут до срца руских читалаца. Ми треба да чувамо и увећавамо непроцењиво благо наше словенске православне културе, нашу Богом дану ћирилицу. Културни код наших народа, упијајући у себе сва достигнућа савременог научно-техничког прогреса, чува нашу самобитност. За Русе и Србе подједнако су драга имена Толстоја, Достојевског, Пушкина, Шолохова, као и Петра Петровића Његоша, Бранислава Нушића, Добрице Ћосића, Иве Андрића. Нека се овај низ славних имена никада не прекине, нека се попуњава новим именима.

Можда ћете управо на штандовима нашег сајма књига наћи за себе нове ауторе, нова дела која ће вам открити Русију. Ми пак с радошћу неуморно настављамо да се упознајемо с историјом и савременим животом братског српског народа, који упркос свим изазовима и потешкоћама наше стварности наставља да гради свој историјски пут. Желим вам успеха драги пријатељи!

Сусрети у Удружењу књижевника

Удане 60. Београдског сајма књига поред сусрета на сајму пред лицем толико књига, писаца, посетилаца и у УКС-у одржавају се сретања са писцима из других земаља, из других култура и књижевних средина. Тако је 27. октобра уприличен сусрет наших писаца и челних људи удружења са делегацијом румунских писаца, чија земља после више од деценије опет има свој штанд у Београду (Разван Вонку, Хориа Грбеа и Адриан Алиу Георге) прецизирана је динамика врло развијене сарадња које писци наше две земље имају.Реч је о још једној часописној размени, о учешћу на књижевним сусретима и сл. облицима и активностима.

Гост из Азербејџана, песник и преводилац Махир Гарајев, заменик директора Центра за преводиоце при Кабинету министра културе Владе Азербејџана. Дошао је у пратњи господина Азада Пашајева, отправника послова и саветника Амбасаде Азербејџана у Београду и преводиоца Невене Ранитовић да би започео најконкретније договоре око књижевне сарадње ова два народа и два књижевна удружења. Радомир Андрић, са своје стране позвао је писце и преводиоце као заинтересоване стране у овом разговору. Након живе дискусије где су преводиоци и писци постављали питања и након представљања књижевне сцене Азербејџана, договорено је да обе стране предложе листу писаца и књига за књижевну размену и да се припремају антологије из обе књижевности, да се писци срећу на књижевним манифестацијама у обе земље, да се сарадња и контакти продубљују и сл.

Бећковићу „Златни кључ Смедерева“

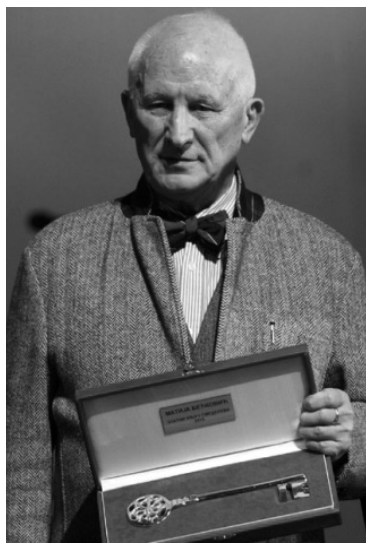

Поред највећих песничких награда које је до сада добио, Матија Бећковић је недавно овенчан и „Златним кључем Смедерева“, који му је свечано уручен на међународној манифестацији „Смедеревска песничка јесен“. Велики песник, са изворним ораторским даром, мудро је беседио о овом лепом признању и поводом њега; о Смедереву, уметности и политици, песништву и своме песничком послању.

Матија Бећковић је истакао, да откад је свој живот и своју судбину везао за танку паучину језика, није желео да постане ништа друго – сем оно што је постао, ни да постигне ништа више од онога што је постигао.

Делегација УКС у Бечу

Сто десет година постојања Удружења књижевника Србије обележено је 5. и 6. септембра у Бечу, учешћем председника УКС Радомира Андрића и чланова Александра Чотрића и Милана Лукића, на две трибине које је организовало Српско културно-просвјетно друштво „Просвјета“.

На гробу Вука Караџића

Радомир Андрић подсетио је публику у сали бечког храма Васкрсења Христовог да је „Удружење основано давне 1905. године и да је први председник био Симо Матавуљ, а Јован Скерлић секретар“ а међу првим члановима књижевничке организације били су Јанко Веселиновић, Бранислав Нушић, Радоје Домановић, Милутин Ускоковић и други значајни српски писци“.

Александар Чотрић је указао да „од 1600 чланова УКС, 260 живи у иностранству“ и да „Удружење омогућује стваралоцима из иностранства да представе свој рад на трибинама УКС, књижевним манифестацијама у Србији и страницама ‘Књижевних новина’“.

Радомир Андрић је председнику СКПД „Просвјета“ Срђану Мијалковићу уручио Велику плакету УКС. На предлог Светлане Матић, чланице Управе „Просвјете“, договорено је потписивање Протокола о сарадњи УКС и бечке „Просвјете“.

У оквиру посете аустријској престоници, представици УКС-а су положили цвеће на споменик Вуку Стефановићу Караџићу, реформатору српског језика који је више од пола века живео у Бечу.

Српско – италијански сусрет

На пригодном српско – италијанском сусрету, у вечерњим сатима 23. октобра уручено је наше књижевно признање и представљен је италијански издавач „ Секоп едициони“. Сусрет су отворили Братислав Р. Милановић и Ђузепе Пепино Пјаченте, директор издавачке куће из Кората, код Барија.

Награду“Венац Врдничке виле“, у част Милице Стојадиновић Српкиње, која је припала књижевнику и књижевном критичару, уреднику бројних књига српских аутора у Италији Анђели Де Лео, додељују КЦ Карловачка уметничка радионица из Сремских Карловаца, Културно - просветна заједница Србије из Београда и Мало историјско друштво из Новог Сада, са благословом Његовог преосвештенства епископа сремског Василија. Награду су уручили Љубивоје Ршумовић и Мирко Димић. Издавач „Секоп Едициони“ из Кората, Италија, објавио је петнаест књига српских аутора у периоду од 2009. до 2015, међу којима су Љубивоје Ршумовић, Милован Витезовић, Душан Ковачевић, Љиљана Хабјановић Ђуровић, Урош Петровић, Драгомир Брајковић. Организовао је и бројна гостовања наших писаца и уметника у Италији. О издавачкој кући говорили су издавач Пепино Пјаченте и Драган Мраовић. Представљена је и књига Милице Јефтимијевић Лилић „Ватра и Слово (Il Fuoco e il Verbo), двојезично издање. Учествовали су уредник и рецензент књиге Анђела Де Лео и ауторка. У музичком делу програма на стихове српских песника и народне песме са Косова и Метохије певали су Драган Млађеновић Шекспир и Јелена Папић.

Анђела Де Лео са признањем

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Главни и одговорни уредник
Мићо Цвијетић

Редакција:
Бојана Стојановић Пантовић (заменик главног и одговорног уредника),
Бранислав Вељковић (оперативни уредник),
Славко Алмажан, Ристо Василевски, Славомир Гвозденовић, Милутин Мићовић и Ранко Рисојевић

Секретар редакције
Гроздана Лучић Лалић

Уметнички лого:
Миле Грозданић

Припрема за штампу:
Радојица Ђурић

Коректура:
Томислав Јаничић

Штампа:
„Драслар партнер“, Београд

Лист излази једанпут месечно
Рукописи се примају сваког радног дана од 11 до 14 часова
Рукописи се не враћају

Телефакс: (+381 11) 26 26 278
Телефон: (+381 11) 26 27 286

Адреса редакције:
11000 Београд, Француска 7

E-mail:
knjizevnenovineuks@gmail.com
uks.srbije@gmail.com
www.uksrbije.org.rs

Ставови изражени у објављеним прилозима не представљају увек и ставове редакције

Молимо сараднике да у предмету (subject) имејла прво напишу своје презиме, што ће олакшати налажење текста за штампу.
Електронску пошту нам можете слати на адресу: **knjizevnenovineuks@gmail.com**
Молимо да текстове шаљете као **Word dokument (.doc)** (опцијом: **attach a file**) у фонту **Times New Roman** или **Arial**, откуцане **ћириличном српском тастатуром**.

Лист суфинансира Министарство културе Републике Србије

52. БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

Р. Андрић, наставак са стр. 1

годишњице великана књижевне речи и уопште културе у Србији: Стојана Новаковића, Милутина Ускоковића, Бранка Ћопића... Свакако, на овај начин казујемо да су бројни наши претходници заслужни за богатство и лепоту постојећег света, коју би требало да чувамо и бранимо од заборава.

У сваком случају, актуелни тренутак намеће нам неизбежну тему и разговоре о колонама избеглица и миграната из земаља захваћених, нажалост ратним сукобима и страдањем великог броја људи. Не смемо затворити очи пред том, по много чему планетарном катастрофом. Својевремено је наш песник и филозоф, Душан Матић записао, поводом романа *Сеобе* Милоша Црњанског, питања која и данас захтевају потпуније одговоре: Зар Црњански својим изузетним романом није предвидео „да ће се поново покренути толике сеобе појединаца, група и читавих народа широм целе Земље? Зар те *Сеобе* у којима је Црњански бацио поглед на прошлост нису биле и један бачени рефлектор на непрозирну, па ипак наслућујућу будућност, будућност која и данас траје у неким деловима света. Па зар и сам Црњански није део тих *Сеоба*, он сам који је за себе написао: *Лутам, још, витак, по мостовима туђим.*“

И ми, окупљени, данас овде у Београду, морамо се запитати, као уосталом сви људи, нарочито из позиције европске, где азиланти (и ко зна како их називамо), траже спасење и заклон од сурове и погубне стварности, шта би конкретно требало урадити и помоћи свим тим сеобницима – колико толико да ублаже и умање свеколике своје патње. Сигурно, ми немамо моћ какву имају политичари и државе, да би та помоћ била ефикаснија и мелемнија, али можемо апеловати на савест људску да се издигне изнад својих посесивних свакидашњих потреба и коначно, да се не препушта, најблаже речено, неморалној равнодушности, када је реч о овим невољницима, чије прогонитеље осуђујемо.

Драги гости, опростите ми на овим опомињућим речима и осећању да у свим тим људима морамо видети и себе саме, који смо неретко били изложени сличним тегобним путевима и тражењима безбеднијег прибежишта. Наши стихови, записи и мисли, нису велика помоћ, нити могу заменити залогај хлеба и пламичак из гостољубне пећи, али желимо да имају макар мало окрепљење и утеху пред налетима непоштедних ововремених хладноћа.

Поштовани пријатељи, волео бих да вам буде пријатно овде у Београду и Србији. Остаје ми да вам кажем: Живели, у добру се састајали и миром се оплемењивали!

Наставак са стр. 1

из света и земље поздравио Андреја Младеновић, заменик градоначелника. Присутнима су се затим пригодним речима обратили Радомир Андрић, председник УКС, Милован Витезовић, уметнички директор манифестације и Драган Мраовић, књижевник и преводилац који је поименице најавио учеснике. Како у поздравним говорима тако и током манифестације, посебан обол дат је великим годишњицама Дантеа, Људевита Штура, Бранка Ћопића, Стојана Новаковића. Драмска уметница Биљана Ђуровић, која је водила програм, говорила је текстове Дантеа и Бранка Ћопића. Улогу преводиоца обавила је Нина Симић.

Пре свечаног отварања, делегација писаца традиционално је положила венац на споменик великом српском књижевнику Иви Андрићу.

Истог дана, 17. септембра, у УКС, одржани су округли столови који су били у знаку већ поменутих годишњица. А у вечерњим сатима, у Народном позоришту у Београду, на сцени “Раша Плаовић”, одвијало се Међународно песничко вече. Почело је химном “Востани Сербије”, након чега су гости презентовали своје стихове на разним језицима света. Програм су водили драмски уметници Биљана Ђуровић и Милан Михајловић Цаци, који су казивали, такође, Дантеове и Ћопићеве стихове. У музичком делу наступали су првакиња опере Народног позоришта Иванка Раковић Крстоношић, уз клавирску пратњу Даринке Пауновић, као и ансамбл „Бистрик“, који води Биљана Крстић. Сценски су програм осмислили Миодраг Јакшић и Живорад Жика Ајдачић, који га је и режирао.

Добродошлица у Удружењу књижевника Србије

Сутрадан, 18. септембра, песници су гостовали по Србији. Били су у Пожаревцу, Малом Црнићу, Врњачкој Бањи, на Златибору и другим местима чачанског округа. На традиционалној песничкој свечаности у Мрчајевцима уручено је песничко признање „Повеља Мораве“: словачком песнику Мирославу Бјелику и нашим песницима Ивану Негришорцу и Радовану М. Маринковићу, које је примио његов син Зоран. Истог дана, у манастиру Прилепцу код Пожеге, уручена је награда „Печат кнеза Лазара“. Лауреати су: Живко Николић из Београда и Славица Јовановић из Пожаревца.

У недељу, 20. септембра, у Удружењу књижевника Србије посебне песничке програме имали су песници Косова и Метохије, као и песници из српског расејања. Дан касније, одржан је Сабор духовне поезије у Раковици и представљена издања „Шумадијских метафора“ из Младеновца.

КН

Град свитања

Милован Витезовић

Поштовани песници света,

Ма колико да нас је на овогодишњим Београдским међународним сусретима писаца, ви овде представљате свет у његовом најчовечнијем и најплеменитијем виду.

Поздрављам вас све као песнике, јер имам у виду Аристотелово поимање књижевности као песништва, лирског, епског и драмског.

Добро дошли у Београд, чије име говори да је ово град свитања.

Писци у Скупштини града

Овај град је стар више од два миленијума, и могао би бити древан да није, како историчари доказују, рушен скоро педесет пута. Последњи пут је рушен на самом крају двадесетог века, када је, после распада Југославије, НАТО својим бомбама бомбардовао Србију и Београд. Тада је на нама испробано оно што се већ у овом, двадесет првом веку, догађало у земљама Северне Африке и што се сада догађа у земљама Блиског и Средњег Истока, одакле се, ево, у непрекидној колони, креће нова библијска сеоба народа, кроз Catenu mundi - Врата народа, кроз Србију.

Наш светски познати географ Јован Цвијић, записао је, рецимо песнички, а шта је географ него песник видика и предела, да су Срби народ који је направио кућу насред пута.

Од постанка српских држава наше престонице су биле на јужном Јадранском приморју и на Косову и Метохији. Били смо у средњем веку народ са осам престоница. Тек надирањем Турака, после Косовског боја, престоница је померена овамо, у Београд. За престоницу га је изабрао, обновио и изградио српски владар и српски песник *Слова љубве* деспот Стефан Лазаревић, витез европског Реда змајева. Он је Београд уређивао да буде сличан Јерусалиму, граду „неба на земљи“, па је и градитељима, да их увери у своје намере, читао псалме о лепоти Јерусалима.

Београд је после Првог српског устанка постао престоница ослобођене Србије, да би то остао до данас. Српски писац Доситеј Обрадовић, који је пре доласка у ослобођену Србију прошао Европу рационализма, дошао је у Београд кликћући „Орле крилни, Београде славни!” И он ће отада бити слављен од песника, скоро свих српских, али и од бројних светских који су га походили или су се дивили његовој историји и усправности.

Вук Караџић, млађи Доситејев сарадник, обновитељ српске духовности, реформатор језика и писма - нове српске ћирилице, понео је из Београда у Беч две збирке народних песама које су штампане и неочекиваним великим пријемом у немачком језику постале основе европског романтизма, којима је разрешено Хомерско питање Европе. Сам Јохан Волфганг Гете, творац срећног термина „светска књижевност”, са Вуком је у Вајмару 1823. године превео неколико српских народних песама, међу којима је и песма „Диоба Јакшића”, која почиње стиховима:

Мјесец кара звијезду Даницу
Ђе си била звијездо Данице,
Ђе си била, ђе си дангубила,
Дангубила три бијела дана.
А Даница њему одговара:
Ја сам била, ја сам дангубила
Изнад столна града Биограда
Гледајући чудо невиђено...

Да вам кажем још нешто о здању у којем се налазимо.

Ова зграда је подизана крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, да буде двор Краљевине Србије. Сада је у њој градско начелство. У оба светска рата била је оштећена и скрнављена. После славне Колубарске битке, током ослобођења од Аустријанаца запоседнутог Београда, овде је, пре уласка ослободилаца и краља Петра I Карађорђевића, ушао шеснаестогодишњи школарац који је скинуо аустријску царску заставу са дворске куполе, Растко Петровић, будући песник. У овом здању слави се уметност и песништво, у њему се са почастима примају сви виђени гости престонице и примају и додељују све велике престоничке и државне награде.

Љубав песника према Београду показује и антологија *Београде, мој бели лабуде,* коју је зналачки одабрао и приредио наш колега Милорад Радов Блечић.

Ви сте овде гости Београда и Србије, гости српских песника и Срба. Србе историја зна као народ слободе, а историја књижевности као песнике.

Док су у другим народима народно биће дефинисали филозофи, код Срба су то учинили песници.

„Поезија је матерњи језик људског рода”, записао је Јоахим Готфрид Хердер, први антологичар светског песништва, у чија се два тома из 1778. нашло и неколико српских песама.

Добро дошли у земљу где се гости дочекују хлебом и сољу!

Речи, снови и надања

Ана Сантоликуидо

Кад сам била дете терали су ме да се понашам пристојно, зато што је то била једна од обавеза сваког члана породице. Међутим, иако је било наговештаја да ћу због тога добити награду, то би се тек повремено догађало. Много година касније сам схватила да су ме родитељи инспирисали сновима и надањима. Поклони које бих добијала су плодови земље, који би се понекад смењивали неким пилетом о коме бих бринула. Држање нара у рукама ме је радовало а заштита беспомоћног живог бића ме је научила одговорности.

Чекање је испуњено фантазијама које су пратиле моје одрастање, а Леопардијеви стихови и странице Дина Бузатија су те фантазије додатно уобличили. Лепота крајолика из мог детињства и брижност оних који су ме окруживали исковали су моју душу. Из те атмосфере су проклијале песме и приче. Да би ојачала, душа се мора неговати. Људско биће се храни како храном, тако и осећањима. Непријатељска средина и незаинтересована заједница не поспешују нити комуникацију нити прихватање различитости.

У дигиталној ери се повезујемо са светом, а сведоци смо слабљења веза међу људима. Већа вредност се приписује искуствима него везама. “Ниједан човек није острво”, написао је Џон Дан. Нико не може сам да увиди свој потенцијал. Спознаја себе је пројекат за који је потребно време и који захтева солидарност. Стручњак у области образовања

Наставак на стр. 4

Округли столови

Након свечаног отварања у просторијама УКС одржани су округли столови где су повод за разговор били неки од овогодишњих годишњица и јубилеја. Овога пута смењивали су се у истој сали столови на различите теме. Углавним учесници су коментарисали међусобно излагања на предложене теме. Тако су 750 година од рођења Алигијери Дантеа – представили др Мирослав Петровић и Коља Мићевић који је био најприсутнији коментатор и на друге теме; Словачка делегација (Мирослав Демак, Петер Мишек и Мартин Пребуђила) лепо је и детаљно, уз краћа излагања и бројним усменим коментарима представила сложену личност свог великана Људовита Штура чија крупна годишњица такође пада ове године... Италијанска песникиња Ана Санталиквидо дала је свој допринос теми „Пиши као што дотичеш живот“ где је њен текст на енглеском симултано превођен наишао на леп пријем...

А. Сантоликуидо, наставак са стр. 3

ми је једном рекао: "Каква је корист од мене ако нисам доступан за друге, у времену и простору?"

У данашње време је младост дужа и широко је распрострањена нелагодност/анксиозност. Под хитно морамо поново да откријемо љубав и "одобримо другима већи кредит". Спокој и радост су циљеви који су подређени давању нас самих. Не смемо дозволити никоме да то одузме од нас. Папа Фрањо нас подстиче да 'певамо и ходамо', да не бисмо никад изгубили наду.

Ми песници поседујемо дар креативности, којом милосрдно морамо обасипати друге. Преко видљивог ми се фокусирамо на невидљиво и бескрајно. Тежимо да пренесемо арому љубави и тишине. Допуштамо да нас води мистерија. Пратимо гласове, постављамо питања. Усвајамо глас генерације који помаже при препознавању вредности у другима. Дељење са нашим читаоцима је основни део нашег животног пута. Сећање и захвалност су урођени књижевном путу.

Наша су драматична питања која истичу 'наш крхки, рањени идентитет'. (Луиђи Алики, 2014) Међутим, чак и у универзуму где 'унутрашња дистанца међу људима' измиче контроли, песници одолевају притиску.

Чување унутрашњег бића је значајно за оне који спајају историју и будућност. Иако песници прелазе преко кањона ништавила, те искусе и чаролију и разочарање, пламен наде и даље гори. Ватра речи се огледа у ватри духа. У енергији која нам допушта да преузмемо улогу чувара хуманости. Духовност и обред писања дозвољава нам да гајимо "ми" у друштву у коме преовлађује "ја".

Постоји много додирних тачака између вере и поезије. Могу понирати у дубине бивствовања и могу се винути високо ка Небесима. Криза "Хришћанске иницијације" јесте проблем данашњице, али бих њему придодала и кризу "Песничке иницијације", упркос појединим ентузијастима који се више труде да постану познати него што обраћају пажњу на етику и естетику речи.

Данас, у овим тешким временима је неопходно предузети мере. Песници морају изаћи из својих "кула од слонове кости" и поделити искуства са својим најближима. Уз њихову интуицију и текстове од значаја, могу допринети подизању шире свести и срушити зид незахвалности и изолације. Данте Алигијери је постигао све од наведеног. Као Италијанка, испуњена сам поносом што је међу темама 52. Међународног сусрета књижевника заступљена и 750. годишњица рођења Врховног Песника (1256-1321). Божанствена комедија, како је назвао Бокачо, и даље је звезда водиља за читаоце широм планете. Велики Фирентинац се борио за слободу и правду. Као ентузијастичан политичар и католик пробио је краљевство сенки, користећи машту и алегорију као два оружја за искупљење људске природе. Нови живот, О речитости народног језика, Гозба/Пир, О Монархији и Риме су друга дела овог сјајног писца који се сматра оцем италијанског језика. Од огорчености у изгнанству, путовања кроз загробни живот, узвитлености земаљске љубави и величања божанског су настали стихови небеске лепоте који су и данас препознатљиви. Оно чему се највише дивим није формална елеганција или културни обим његове прослављене 'терза рима' колико је то храброст одрицања, и његова доживотна верност идејама и речима. Данте је посветио читаво своје постојање свом ремек-делу, и у различитим певањима Пакла, поставио је и угледне савременике.

У Италији ће прославе кулминирати 2021. године, на седму стогодишњицу његове смрти. Међу градовима који ће у томе највише учествовати биће Фиренца, Равена, Верона и Рима, мада ће цела планета славити италијанског генија.

У складу са свим што сам управо рекла, желела бих да завршим уз помен Невероватне Јубиларне Године Милосрђа која ће се одржавати од 8. децембра ове године до 20. новембра 2016. године, која ће омогућити Цркви - како је то Папа Фрањо најавио - да свакој особи пренесе јеванђеље Милосрђа. Ова Невероватна Света Година се подудара са педесетогодишњицом завршетка 2. Ватиканског Савета и представља наставак приближавања Цркве светини. За Католике овај догађај има специјалну духовну важност.

Чак и ми писци понекад пожелимо да смо поново рођени у новом животу. Уз поштовање других култура, настојимо да посветимо своје напоре сузбијању насиља и дехуманизације, како ниједно друго дете не би било пронађено мртво на обали.

Превела **Милица Мудрић – Адлигат**

52. БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

Петнаести Мрчајевачки сусрети

Још 2001. године Књижевно друштво „Мрчајевци" и Удружење књижевника Србије основали су ову песничку манифестацију. 2003. године установљена је међународна књижевна награда „Повеља Мораве", а 2007. подигнута „Песничка стена" на Илијаку. 2010. издата монографија Зорице Лешовић Станојевић „Моравски сусрети и повеље", а прошле године Скупштина града Чачка донела је одлуку да Мрчајевачке песничке сусрете прогласе манифестацијом од посебног значаја за град Чачак. Недавно је објављена монографија о петнаестогодишњим сусретима „Моравски сусрети и повеље".

Ове године 18. и 19. септембра одржани су 15. јубиларни међународни сусрети под покровитељством града Чачка, у организацији Удружења књижевника Србије, Књижевног друштва Мрчајевци и Дома културе Чачак. Манифестацији су присуствовали сви челни људи Удружења књижевника Србије: Радомир Андрић, Душан Стојковић, Селимир Радуловић, Новица Соврлић и Бранислав Вељковић. Као и претходних година над овом светковином бдео је Луне Левајац.

Сусрети су почели песничким маратоном. Учесници су своје стихове говорили у школама, на Западној Морави, порти храма Св. Петра и Павла, на гробу Обрена Пјевовића, Округлом столу и ресторану „Хизна". За Округлим столом "Стеван Баралић", посвећеном писцима који више нису међу живима, овај пут под насловом "Песници о песнику", говорило се о преминулом књижевнику Миленку Д. Јовановићу.

Председник Скупштине града Вељко Неговановић званично је отворио песнички скуп. Том приликом додељене су "Повеље Мораве" овогодишњим лауреатима: Мирославу Бјелику из Словачке, Ивану Негришорцу из Новог Сада и Радовану М. Маринковићу из Чачка. Организациони одбор донео је одлуку да се, поводом јубиларних Сусрета, "Повеља Мораве" додели постхумно Обрену Пјевовићу народном песнику из Мрчајеваца, родоначелнику лепе писане речи. Уз изложбу фотографија свих добитника "Повеље Мораве", промовисан је и логотип манифестације професора, академског сликара Радомира Левајца.

О стваралачком опусу Радована М. Маринковића говорио је Радомир Андрић, који је између осталог рекао: "Маринковић је посветио свој живот рудокопима књижевне речи овога краја, пре свега на етнолошком и етнографском плану, надовезујући се на крајпуташку делатност Бранка В. Радичевића, али је и један од заслужника за неговање нашег језика и изворне песничке речи, својствене, пре свега овом крају, коју сам увек радо слушао и упијао". Признање је примио Зоран Маринковић, син Радована М. Маринковића.

Ивана Негришорца (књижевно име под којим публикује своја дела, научни радник др Драган Станић, професор Универзитета и председник Матице српске), представио је Селимир Радуловић нагласивши: "Враћајући поезију и песнике својим изворима и својим коренима, Иван Негришорац нашао се међу оним песницима који су размахнули густе псеудопоетске магле новог века. Био је у првим редовима тог покрета отпора против раскорењивања српске духовности и културе. Његове књиге нас суочавају и враћају нашим коренима, с готово идеалном мером усредсређене освештаности, првородним хришћанским и словенским везама једноверства и потребства... Треба осећати срцем и треба завирити у срце".

О лауреату Мирославу Бјелику, председнику Друштва писаца Словачке, чије је збирке поезије приредио и објавио преводилац Мартин Пребуђила, говорио је Душан Стојковић.

На Илијаку, пред Песничком стеном, своје песме говорили су овогодишњи добитници. Стена је подигнута на имању Радослава Игњовића, и већ овенчава 31 књижевно име на завичајном видиковцу. То је, вероватно, јединствено сведочење о добитницима књижевних награда на нашим просторима, а можда и шире.

Потом су учесници Сусрета своје стихове казивали уз саму обалу реке Мораве по чијем имену је и названа Повеља. Након доделе повеља, одржан је Песнички маратон за све учеснике сусрета, у ресторану "Хизна".

До сада је на Мрчајевачким песничким сусретима учествовало близу 2000 песника.

Г.Л.Л.

Песници у Стишкој равници

Ове године, 18. и 19. септембра, у Стишкој равници, у Пожеревцу и Малом Црнићу, у време одржавања 52. Београдских међународних песничких сусрета, одзванали су лирски гласови на неколико језика. Писци Клеопатра Лимпери из Грчке, Сергеј Гловјук из Русије, Атанас Звездинов из Бугарске и Никола Вуколић из Републике Српске, говорили су своје стихове Пожаревљанима у Галерији Милене Павловић Барили и Малоцрнићанима у сали скупштине општине.

Другог дана боравка у Стигу, у Малом Црнићу, сусрет песника, гостију са публиком догодио се у оквиру традиционалне књижевне манифестације „Стазама Ђуре Јакшића" која је посвећена успомени великог српског песника и сликара.

Уз госте из иностранства чули су се и стихови песника Браничевско-стишке књижевне заједнице, који су и ове године показали право српско гостопримство и способност да добро организују овакве међународне књижевне сусрете. За радозналу публику била су то два несвакидашња поетска догађаја.

П. Ж.

Гостовање у Бањи

У оквиру 52. Београдских међународних сусрета писаца дана 18. и 19. 09. 2015. године група песника гостовала је у Врњачкој Бањи, где је у библиотеци "Душан Радић" одржано сјајно песничко вече. Добродошлицу песницима пожелео је управник библиотеке Горан Атанацковић, а испред КПЗ Србије (суорганизатора сусрета) Живорад Аџачић.

Од гостију из иностранства стихове су казивали: Џејмс Сатерленд (Велика Британија), Гжегож Латушински (Пољска), Антоан Симон (Француска), Људмила Клочко (Белорусија) и Радомир Уљаревић (Црна Гора).

Преводе стихова читао је глумац Народног позоришта Љубивоје Тадић.

Осим поменутих гостију у програму су учествовали и познати српски песник Душко Новаковић, затим млади песник из Врњачке Бање Немања Стевић, познати стваралац Бошко Руђинчанин и Гордана Влаховић, која је испред Управе УКС и поздравила слушаоце. Програм је био зачињен музичким нумерама ученика музичких школа из Врњачке Бање и Трстеника, и моћним гласом младе певачке звезде Ане Синицки. Препуна дворана посетилаца веома је топло примила песнике. Многи нису имали места у библиотеци, већ су слушали на степеништу библиотеке и на улици.

Обавезе смештаја, гошћења и указивања сваке пажње гостима, изузетним залагањем и љубазношћу обавило је особље пансиона "Лазар", са својом управницом Љиљаном Трифуновић.

Г. В.

Златибору у походе

Прошле године одржане су у склопу Београдског међународног сусрета писаца по први пут „Златиборске песничке ватре" код Споменика, на узвишењу изнад насеља и шума. Овогодишњи програм је био још богатији и разноврснији. После Љермонтова (Русија) обележено је на изузетно свечан начин 750 година од рођења Алигијери Дантеа (Италија), а установљена је и Повеља ове манифестације чији је добитник наш угледни песник Љубомир Симовић (награда ће бити уручена у Народном позоришту, 2. децембра, за песников 80-ти рођендан). Уз песничку ватру бројној публици су се представили гости из окружења и света и домаћи аутори као и песници из завичаја : из Британије - Џејмс Сатарленд, Ана Санталиквидо и Захарије Гало – Италија, Хајдар Ергулен- Турска, Људмила Клочко –Белорусија, Христо Петрески – Македонија, Словенка Наташа Швикарт Жумер, Јованка Стојчиновић Николић из Републике Српске, из Црне Горе Будимир Дубак и Раденко Поповић, Драган Мраовић, Миљурко Вукадиновић, Милуника Митровић, Мирјана Ранковић... Поред ове централне свечаности одржана су још два врло успела сусрета махом са дечјом публиком у етно селу у Сирогојну и библиотеци у Чајетини.

Песници Косова и Метохије

Двадесетог септембра у 13 часова читали су песници из КиМ, они који и сад живе у јужној српској покрајини свему упркос (Новица Соврлић и Милан Михаиловић) као и један број прогнаника са својих вечитих огњишта (Дара Вучинић и Лела Марковић, Радомир Стојановић и Ранко Ђиновић, најмлађа Катарина Велишић, али и песници из Румуније – наш Славомир Гвозденовић, његов темишварски колега и издавач и преводилац наших песника Луђијан Алексију, као и песник из Вароши Сату Маре Ђорђе Вултуреску који је у међувремену постао почасни члан Друштва књижевника Косова и Метохије. Придружили су им се и песници Адам Пуслојић са песмама из нове књиге на косовско-метохијске теме и Стојанка Раденовић Петковић.

Сви су једнодушни са ставом председника УКС Радомира Андрића да се пријем самопроглашене косовске албанске државе у УНЕСКО осујети на сваки начин и заштити наше духовно и црквено споменичко наслеђе заједничком акцијом свих писаца, интелектуалаца и политичких структура у Србији.

Писци из расејања

Истог дана одмах након сусрета са косовско-метохијским песницима уследило је и сретање са нашим писцима из расејања који су читали поезију и прозу. Читалачком часу претходило је свечано представљање биобиблиографског лексикона „Српски писци у расејању 1914-2014", капиталног дела једног великог тима на челу са Миленом Милановић , недавно преминулом. Овај лексикон који садржи 800 наших писаца из 60 земаља четврти је том колосалног пројекта „Српска енциклопедија". Читали су прозни писци Татјана Црњански и Луси Јазво из Канаде (по први пут) а такође ново лице била је Нина Марковић Казе (Аустралија). Од старих добрих знананца из првог реда расејања чули су се и Мирјана Радованов Матарић (САД), Катарина Костић и Стојанка Раденовић Петковић (Канада), присутан је био и угледан наш песник из Америке Ђорђе Николић, читао је и Темишварац Славомир Гвозденовић, Срђан Бајић из Торонта, Љиљана Црнић, из нашег окружења, Сплићанка, Љиљана Вукић, ветеранка из Немачке читала је своје прозе за децу и одрасле...

Шумадијске метафоре, књиге и награде

Последњи сусрет овогодишњих 52. Београдских међународних сусрета писаца збио се **21. септембра у 16 часова**. По двадесет осми пут Шумадијске метафоре су нас опет обрадовале Зборником (садржи укупно 13 књига: од победника конкурса за песму који добија књигу – Мирослав Тодоровић и добитника Повеље Карађорђе за прошлу годину који је „зарадио" избор песама – М. Вукадиновић, преко похваљених за поезију и награђених за прозу па све до иностраних песника који су гостовали на сусрету...). Говорили су један од највернијих пратилаца ове манифестације Радомир Андрић (присутан од оснивања), Душан Стојковић, мотор ове песничке смотре и уредник издања (уручена му је златна значка КПЗ Србије за заслуге у култури), Никола Константиновић, директор библиотеке у Младеновцу. Најстарији од учесника председник жирија за Повељу Карађорђе Душан Чоловић прогласио је новог добитника Зорана Милисављевића. Читали су и присутни писци овогодишњих сусрета.

52. БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

Добитници „Повеље Мораве“

Казаљке живота и казаљке смрти у песништву Мирослава Бјелика*

Душан Стојковић

Мирослав Бјелик (1949), словачки песник, објавио је само три песничке збирке, али изврсне: *Време – тихи гласник мисли* (2003), *Незнатни покрет по стрмој равни* (2005) и *На крају једног х-века* (2009). Из прве две је Мартин Пребуђила сачинио избор и штампао, 2012. године у Бачком Петровцу, двојезични изборник *И када не бих био*. Касним песничким стартом Бјелик подсећа на нашег Душана Матића који је своју прву песничку збирку, *Багдалу*, објавио са педесет шест година. Наслови Бјеликових збирки сасвим јасно указују на то шта он жели, и успева, својим песништвом да оствари. Пева *на крају века*, да ли и непознатог? Благо се усмерава ка *стрмој равни,* науман да, декартовски и паскаловски у исти мах, философски несумњиво, покаже како је само *време тихи гласник мисли*. Потом, испевавши, бар за сад, оно што му је циљ био, и оно што је поезија од њега тражила, прелази на прозу, најпре на роман, а потом на причу. Пред нама је, дакле, песник који не жели да се понавља, песник који брзо и промишљено саопштава лирски оно што му сама поезија у налог ставља, песник који метеорски осваја високо место у самом срцу словачке поезије која је једна од најинтересантнијих и најпровокативнијих у модерном европском, и светском, песништву.

Док песникује, Бјелик није сам. Он сасвим јасно открива са којим се песницима, и писцима уопште, лирски братими, успостављајући са њима сасвим отворен, и сасвим равноправан притом, дијалог. Избор на српском језику разоткрива нам њихова имена: Вилијам Шекспир, Вилијам Батлер Јејтс, Рајнер Марија Рилке, Томас Стернс Елиот, Франц Кафка, Хорхе Луис Борхес, Милан Руфус, Јосиф Бродски... Не заборавља се ни *Библија*, као ни философи. Поред Декарта, ни Серен Кјеркегор. Присећа се великог и мистериозног Хијеронимуса Боша. Као што на сликарским платнима генијалног сликара има много тога надреалног, ужасно сновиделног и сновиделно ужасног, тако су и, углавном кратке, испеване бритким, веома често на реч-две сведеним стиховима, песме Мирослава Бјелика пуне луцидних, из снова позајмљених у исти мах, лирских пропламсаја налик на стиховне муње које се заривају у месо и мисао људског трајања у времену времену упркос, у живовању ништавилу уз нос, у ништавилу самом у којем јесмо онда када своје јествовање превазиђемо властитим смртовањем које, онима који својим делом бесмртни постану, ново живовање настане.

Свестан да *свет је већ уморан / од речи / и не верује рими* (“Дилема“), Бјелик се риме клони, јер *Самоћа / има свој посебан / ритам / Као стих / без риме* („У возу“). Његове песме дрхтаји су огољеног човечјег бића, оног које се нашло, голе душе, на ветрометини историје, шибано и споља и изнутра, пуно крхотина свог и свеопштег постојања, наумно сасвим да својим певом, у пустињи у којој јесмо и која јесмо, допре до светлости која својим лирским немирењем постајемо. Сви прави песници, по Бјелику, палимсестно, по *првој*, освитној, песми, тој *непознатој паучини* („Материја речи“), пишу. Оно што се добија није колективни спев у којем би се све међе међу песницима избрисале, већ прегршт малих сунаца, и црних, нерваловских, међу осталима – што прави песници, а једино њих и има, неопозиво јесу. Они који пишу, пре свега, *руком... мисли* („Поветарац у руци“). Ка свету замахалом. У свет упловљеном. Под *небеским крстом* („Спокојан ходочасник“). Песник је Орфеј који се није окренуо када је Еуридика за њим грела. Док је она ишла лебдећи над путем, нематеријална још, устопице за њим, он је писао, у себи, мислима и срцем, своју песму. Да ли о њој? Смрт своје не враћа у живот („Сонет за Орфеја“), али песма је живот сам. Она не да да се у смрт оно што волимо суноврати.

Казаљка живота и казаљка смрти у песништву Мирослава Бјелика једна је казаљка. Од сада се она види на сату поезије који куца, истовремено, и у Морави и на великој повељи која обједињује све повеље додељене њој и поезији у част.

*Мирослав Бјелик је један од овогодишњих (2015. година) добитника „Повеље Мораве“ у Мрчајевцима.

Фото: Милан Панић и Живко Николић

Лауреати са домаћинима код Песничке стене (слева надесно): Гојко Вујиновић, Иван Негришорац, Луне Левајац, Мирослав Бјелик и Зоран Маринковић, син Радована М. Маринковића

Радован. М. Маринковић

Јутарња кафа

Када се свитањем пробудим,
устанем, обријем се и умијем,
окрепим душу медом из две кашичице и водом,
похитам до прве трафике,
у свим новинама прочитам читуље,
ама баш све!,
и изненадим се:
Нема мене.

Клецавим кораком, у сванулом граду
(да ли је то мој Чачак?),
сузно ишчитам посмртне плакате,
ама баш све!,
и зачудим се:
нема мене.

Спокојно се вратим кући
и, у миру, испијам црну кафу.

2010.

Иван Негришорац

С ЈЕСЕНИ 1813. ГОДИНЕ, МИТРОПОЛИТ СТЕФАН СТРАТИМИРОВИЋ, У МОЛИТВИ, ПРИЗИВА СЛИКЕ СИЛНИХ ИЗБЕГЛИЦА

Шта је мој живот
И шта смо до сад учинили,
Ми, богонадахнути чтеци? Народ страда
И пати, избеглице непрестано пристижу:
Кажу да је већ 150 000 препливало Саву и Дунав,
Кажу да не знају где ће и шта ће, ко ће им
Кору хлеба и воде на длану
Дати! Ја на почетку востанија
Јесам руском цару Александру I Меморандум
Послао, у њему тражио да Српска држава,
Од Јадрана до Дунава, под руском егидом
Буде! Јесам то тражио! Али велма бистро,
Све процењујући колико Руси на Балкану
Учинити могу, све зборећи са чаушима
Бечког двора и гледајући шта све турска арамија
Учинити може, ја закључих да најбољи
Положај наш је негде између: под султаном
Остати, с ћесаром пријатељство неговати,
А од Руса заштиту имати. И оно најважније:
Наоружати се тако да свакога трена
У сопствене руке своју судбину узети
Можемо! Ето, такве поруке Карађорђу послах
Кад Ичков мир 1806. беше пред потписом!
Тако живот мог народа мени се приказује!
Али живот мој, где њега у овој тмуши силној
Да пронађем? О том сам, Богу хвала,
Одавно закљученија изнео! Све о цркви бринући,
Ја гимназију основах у Карловцима, а после
И у Новом Саду! Потом у Српском Сиону
Богословију и Благодејаније, да нам школе
Утврде свештенство и грађанство, да на том темељу
Србско обштество подигнемо! А онда, начиних
Научни кружок, попут какве Академије:
Ту расправљасмо о богословљу, језику, књижеству,
Историји, земљопису и прочие! Не беше много
Умних и школованих, али ствари честито
Обависмо! Нек се види шта нам ваља,
И убудуће, чинити и какве куле зидати!
Моје су куле, може бити, тек на темељима,
Или голим зидовима остале, али нешто мислим
Да примиће се и на другим местима процветати
Ово што овде засадих! Богонадахнути чтеци
Тако делују: збор зборују и чтенија
Казују, за уши које, што треба,
Чути умеју! И чувше,
Опојати хотеју!

Сабор духовне поезије у Раковици

Упорти манастира Раковице, по благослову Његове Светости Патријарха српског г. Иринеја, одржан је пети Међународни сабор духовне поезије. На Малу Госпојину, саборовали су на Литургији, причестили се Светим тајнама верни народ и песници света.

После помена српским Патријарсима Димитрију и Павлу, приступило се песничком саборовању. Молитвом *Оченаш* мешовити хор Музичке школе „Даворин Јенко“, под диригентским вођством Ненада Петковића, у порти манастира у Раковици почео је Пети међународни сабор духовне поезије.

Сабор је отворио председник Општине Раковица г. Владан Коцић. Госте су поздравили председник Удружења књижевника Србије Радомир Андрић и директор Центра за културу и образовање Раковица мр Наташа Николић.

Гости Сабора у објављеном Зборнику су: Сергеј Главјук (Русија), Гжегож Латушински (Пољска), Бенедикт Дирлих (Лужички Србин, Немачка), Егенуш Касјанович (Пољска), Марија Кобец (Белорусија), Радомир Мићуновић (Београд), Селимир Радуловић (Нови Сад), Радомир Стојановић (Приштина-Београд).

На овогодишњем конкурсу Сабора учешће је узело 276 аутора из седам земаља са преко 850 песама. Од стране жирија одабраних 99 песама објављене су у Зборнику Сабора.

Прва три награђена аутора добили су *Златник са ликом Светога Саве:* прва награда припала је песнику Теодору Живаљевићу Величком из Подгорице за поему *Метохији;* друга награда песникињи Нади Аничић Црљеници из Београда за песму *Очима срца под бременом дана*, а трећа - Миљурку Вукадиновићу такође из Београда за песму *Пут до храма.*

У уметничком делу програма учествовали су драмска уметница Рада Ђуричин, Женски камерни састав „Благовести“, а програм је водила Слађана Бушић.

Игуманија мати Евгенија са сестринством била је домаћин гостима окупљеним у манастирској порти. Трпезу љубави, продужену руку литургијског сабрања и песничког саборовања, припремиле су вредне руке наших монахиња уз свесрдну помоћ Центра за културу и Књижевног друштва Раковица и ресторана „Фонтана“.

У Центру за културу и образовање Раковица одржан је *округли сто* на тему „Песничка слика“, у коме су учествовали: Милослав Шутић, Драган Лакићевић, Миодраг Д. Игњатовић, Мирјана Совиљ и Мирјана Матарић, а разговор је водио Предраг Богдановић Ци.

Окосницу организације Сабора чинили су Никола Рајаковић, председник Књижевног друштва Раковица, и Милан Недељковићса са својим блиским сарадницима и службеницима Центра за културу и образовање Раковица.

Реализацију овогодишњег Сабора духовне поезије омогућили су: Српска Православна Црква и манастир Раковица, Удружење књижевника Србије, Управа за сарадњу са Црквама и верским заједницама, Министарство културе и информисања, Канцеларија за младе Градске управе Града Београда, Секретаријат за културу града Београда и Градска општина Раковица.

З. Зец

52. БЕОГРАДСКИ МЕЂУНАРОДНИ СУСРЕТ ПИСАЦА

ПОЕЗИЈА УЧЕСНИКА

Људмила Клочко

Белорусија

***

У мени живе жене две.
И пате обе.
Због њих од ватре горим те –
Дрхтим од борбе.
Једна је чиста – рајски сад
Њена је награда.
А другу не плаши ни ад:
Јер сама је из ада.
Ма свака је за другу ту
И звер и кавез.
И једна другу вуче свуд –
Чврст држе савез.
Једна тежи небу, друга дну –
Те свака ломи.
И свака – али само њу! –
Ту другу – воли.
Превод: Миливоје Бађовић

Сергеј Гловјук

Русија

***

О, Боже! Ти све знаш,
све наше удесе.
Одређујући пребрзо и лако –
остављаш нама само приче пусте
и мисли далеке од смисла сваког.
Па зашто се бацакамо и снимо
кад претходно је одређено све;
ми само у свом полусну летимо,
а Твојом вољом прекида се лет.
Понављати да незналице ми смо –
неспретно ломимо живота врч.
А опет тло под ногама се губи,
то значи нове љубави је грч.
Превод: Миливоје Бађовић

Атанас Звездинов

Бугарска

Прво писмо сину

Још те нисам виђао,
а осећам те –
из мојих ногу
ноге извукао,
из мојих очију
очи избистрио,
из мојих руку, руке раширио.
Кренућемо нас двојица тамо,
према хоризонту,
ваљаћемо се у трави заносној.
Наћи ћу ти у њој детелину
са четири листа
и остаћу,
где сам је убрао,
жедан,
како журиш
из далека да те погледам.
И ти чеш стићи тамо,
иза хоризонта -
ноге ће ти продужити
иза њега,
Очи ће пити тамо,
иза њега,
руке ће ти рађати тамо, иза њега.
И тако ћеш га прекорачити неосетно
у трену најсрећније ми сунца,
нетрајан и висок
као дуга.
Превео: Симеон Костов

Клеопатра Лимпери

Грчка

Још увек нисам

IV.
Песник сам, и нисам божји посланик, ја сам
јутарњи
небески сјај, радост која гради степенице
од гримизних ружа и трња на оном брду
где је једном љубав разапета.
Радост звецка, тера ме да будем са тобом, да
постанем
фотеља, лежај, те ве апарат, тепих,
свећњак, пећ, славина,
дуги кључ који кључа твоју јетру,
речи-копља која једу и пију време
(Јесам, нисам, јесам, нисам тик-так као сат
или као рука која носи велико слово А својој
деци)
у гнезду, прогоне нас године немаштине,
мрвице се троше, тик-так откуцава сат, јесам,
нисам,
и одговарам: не, ја нисам,
ја још увек нисам
јутарња небеска светлост.
Превод: Синиша Терзић, проф.

Будимир Дубак

Црна Гора

Последњи Фердинандов лов

У једном царству живљаше
несит ловац
Обданици је кратак фитиљ
па настављаше по тмуши
насумице да нишани и пуца
Ћорава сачма из ћоре пушке
и сови је била невидљива
Призивао је нови потоп
у крви
из којег Ноје
ни пар мрава спасао не би
камоли голубицу и голуба
Више му је зверење било на нишану
но црножути престо на уму
Страсније грљаше пушку
него стас грофице Котек
Рикала је дивљач
од радости
кад би пуцњи утихли
и потоци крви пресахли
у његовим ловиштима
На Видовдан голорук оде
у Сарајево
да обиђе ловину
одавно нанишањену
Уто долетје Гаврило
Свитну муња
загрмје гром
Ловина ловца улови
Иза решетки Терезина
лепет се чује
као из кавеза
гдје је заточен побуњени анђео
коме су одсјекли десно крило
То једнокрил Гаврил
двоглавог црног орла
по тами тамнице вија

Радомир Уљаревић

Црна Гора

Успутна запажања

Више ништа није узалудно
Сва самљи су наши очеви
Нико се не наставља
Уже је сплетено
Ако га обесимо о врат
Надмудрићемо дрвеће
То узалуднији чини се свет
Што дуже траје наш пут
Кроз његове забити
Догађаји покушавају да се повежу
Ни трен нам не преостаје
За успутну загледаност ни у шта
А није на нама да знамо
Ни колико времена је прошло
Ни колико је преостало

Хајдар Ергулен

Турска

Изгубљени брат

Шахину Шенџану
О Господе мој, мој домаћине, дозволи да
поживим у твојој кући још мало
брат што носим га у себи усамљен је
пошто ти га предам овде више остати нећу
О брате мој, моја улице, дозволи да
носим те у себи још мало
остаћу сасвим сам на свету овоме
пошто се ти у коштац са правим животом
ухватиш
О животе мој, моја собице, дозволи да
корачам стазом поезије још мало
можда на овом путу ја и моја душа
сретнемо се и пронађемо сву моју изгубљену
браћу
Превод: Нина Симић

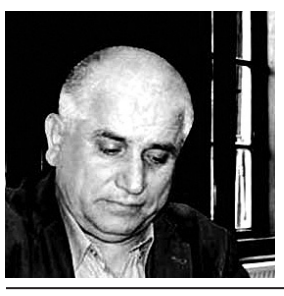

Славомир Гвозденовић

Румунија

Млекар који се стиди дечака и угашене ватре

усред зиме отвара прозоре
своје куће млекарнице
да озебло срце подгреје зимом
белом и очигледном
размишља: све млеко света
не вреди као овај отворени прозор
овај заљуљани понор који ме дотиче
све тачке тела рингишпила и луднице
једног се јутра пробудим у јауку
амбису несрећних сласти
друго осванем на Дунаву
у пристаништу белих лабудица
дојим уснулу планету
рибе у космосу
чујем шкргут мутан и несрећан
кад тамо где се разум и бескрај
пресецају са лудим срцем у нечистој мужи
узвишеној муци
угледам дечака краља од снега
од лавина и снежних арија
моју смрт изводи на испашу
у златну шетњу
у угашену ватру
у пепео из којег би могло да сване

Христо Петрески

Македонија

Пропуштено

Чему жал за пропуштеним, заборављеним
Буди сигуран да ти се неће никад вратити
Као риба која се откинула с удице
Као јабука што је сама пала с гране
Јер се неучињено, маштано, тек слућено
Никад не понављају у првобитном облику
Нити ће икада стићи до коначног лика
То је само самозаваравање врховног творца
Ослоњеног лактовима о рам прозора
Што не отвара уста због унутрашњег крика
Не зови назад изгубљено
Што се није догодило и поновило
Што нема разлога да се деси
Не, немој сањати и буди уверен
Да ће иста водена змија
Поново прогутати исту рибу
Која се за трен преселила у царство животиња
Да би надмудрила агресивне и самољубиве
Те вечне заточенике непоновљивости тренутка
Бездушне луталице на стрмим и тамним
странама
вида!

Никола Вуколић

Република Српска

Змијањске траве

ту гдје су моји
некад живјели
и уморне остављали кости
сада расту сиједе траве
плачу откоси
над травама
над ранама
мојих драгих
нису овдје биле
некад такве траве
моји су се преци вјешто с њима
у струк хватали
и као побједници
кући односили
изморени до смрти
умирали
ја сад молим змијањске траве
да ме уразуме
и да буду њежне
бар
тамо гдје су знојем
моји давни
земљу солили
и опет је вољели

Хелена Саблић Томић

Хрватска

Записи из књиге дневник невидљивога

4. сијечња. 2007. Дан је почео страшним вјетром, немиром, ноћи која није хтјела снијег. Раним читањем хтјела сам што прије кренути у дан. Отишла сам. Вратила сам се у град улазом с истока - широком цестом пуном неба које је чекало ноћ и свјетла. Сишла сам до ријеке не бих ли видјела њезину боју.
7. сијечња 2007. Једна сјена на оронулој фасади с друге стране улице натјерала ме погледати кроз прозор. И угледах дошљака из мојега свијета у којему станују сирене, онога свијета који је невидљив, онога истога у којем се пуним зеленим уз поток једне славонске шуме у којој владају даждевњаци. Након тога могу плутати мочварама. Не желим оставити трага на „сивој свили прашине“ града који често заборавља на небо изнад њега.
22. травња 2007. Чини ми се као да не постојим у28. сијечња 2007. Додир текста, додир погледа, додир боје, додир... небом, морем, шумом, додир водом, обалом, стаблом, додир тијелом, додир чежњом, додир кожом, додир мирисом, додир невидљивим, додир осјетом, додир дахом, додир тишином, додир свијетлом, додир неизреченим, неодговореним, непознатим, додир додиром. овоме тијелу, као да живим у неком другом простору. У овоме сам само слика која се прави како слуша, чита, гледа. Идем од посла до пос.ла, од каве до каве, од трговине до трговине, а као да то нисам Ја. Као да сам измјештена негдје у нешто посве недефинирано.
7. свибња 2007. Нисам од оних који чекају догађај, нисам ни од оних који се не знају окренути, нисам ни од оних шутљивих. Нисам Она која није.
24. коловоза 2007. На балкону окренутом према југу кушам вјетар с кровова. Лакши је, овога предвечерја, од лахора. Пун пригушене жудње. Пијем „*Тугу за југом*“

Јованка Стојчиновић Николић

Република Српска

Поплава

Мјеримо висину ријеке у предвечерје
Као висину сунца што мјеримо
Тјерамо брда да расту
Пуцамо у облак
А одоздо нас заскаче дубина воде
Пљуште загрљаји до кољена
До рамена До грла
Свака капља над смрт обале наднесена
Подиже змијско клупко из легла
Стигла вода умјесто хода
У кораке
У ципеле
Над обале усред траве
Житу преко паса
Дође нам до главе
Сад дишемо с водом у устима
Скупило се цијело село...
Ваља воду наддисати Ваља воду посркати
Или ће нас прогутати
Та питома Звијер

Гжегож Латушински

Пољска

Тренутак

Бацаш
сав терет
Исправљаш леђа
Исправљаш кости
Душу исправљаш
По телу разлива се
лења лакоћа
Разлива се блаженство
Уживаш у слушању откуцаја
срца
Оно је на стражи
Осећаш се безбедно
безбрижно
Искључиш мисли
Затвориш очи
Добро је
Кроз тренутак
враћаш се животу

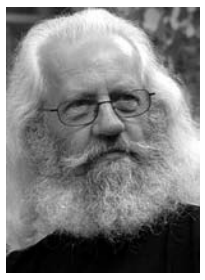

Антоан Симон

Француска

Само смо толико стари

Стари смо колико су нам жиле свеже
колико и наше вене такође
колико и наших капилара мреже
стари смо попут нашег била цевчице
као и наше моћне реке исто
колико и потоци колико и речице
мена нам траје колико и артерија мена
али и наших тргова на исти начин
и црквa наших од камена
трајемо колико и наших артерија доба
исто колико и крв наша
или наша кост или утроба
старости нашој наличи артерија кора
али такође и старост вода
или океана или времешност мора
имамо година као и наших артерија глеђ
колико их и наша песма има
колико и реч наша што гаси жеђ
године су нам исто као и артерије свеле
али то су и године наше земље целе.
Превод: Братислав Р. Милановић

Лучијан Алексију

Румунија

Јорик

све је на продају:
прах са добоша прашина под стопалама
светлост у шаци паук са тавана рој пчела у
шупљој липи
само ти не јуначе
наивни
тамни
само не сенка соколова
само коњ у скоку
само лавеж ловачког
чопора
из давних поднева
само бистро сунце
малина -
само не твоја лобања
још увек допола у земљи
као саће израсло из
мрачног сјаја
меда

Салим Бабуллаоглу

Азербејџан

Химна људи у маскама

Ко ће прочитати наше боре на челу из
редова,
Ко? Који филолог? Који калиграф?
Јер нико не познаје рукопис тих записа
Сузе не оросише само образе наше, већ и
жеђ
утолише,
Али ви отисак лица не осетисте, то никако.
Сузама смо чистили очи, али трепавицама је
свеједно,
Оне нас, као и раније, нису чувале од
прашине,
од страна, од урока,
Затварале су се као и пре.
Ко ће осетити несрећу из истрзаних очију
наших,
Ко ће осетити боли срца из лица наших, ко?
И ако нема одговора на та питања,
Зашто онда пак људима треба наше лице?
И ако је много оних који су навикли на лица
наша,
Можда је одиста потребно да их скривамо?
Ко зна, можда се и ми сами
Морамо пренеразити погледавши у огледало
Можда и ми понекад
На себе саме треба да погледамо туђим
лицима…
Превод: Екатарина Панич

Милан Храбал

Земља мога детињства

Посвећено Рогову, Слепом и Рожанту

тамо лежи пепео моје баке
тамо пепео земље
и вода свима изнад главе
као колевка
као море
из кога искачу рибе
мењају се

тако како смо се ми променили
у сиво
највише у сећањима:
бујно плаво цвеће
стаза иза дивљих јабланова
дрвени нужник са срдашцем
лудог петла
надуту жабу

коме је то помогло
кад питам
шта ја знам?

никада се више неће вратити
оно што је било
сигурно нико не верује
једино ја
овог часа
надам се
да сам тамо био
да то бејах ја
и да ћу још једанпут бити
да ћу се тамо вратити
некада

кад се море повуче
дубоким гајевима и изгубљеним селима
кад рибе одлете
и птице се враћају у гнезда
испод воде
шћућуриле се
у мајчину утробу
у јаје

тамо
код пепела баке
код деде
у првотној игри живота
из које је створен
свет
за којим жудим

Тама у Лужици I

Тумарам по Будишину
већ спавају Лужички Срби
са немачким
миљеницама

Зидове чувају
препуњени излози осмехнути
читачи изгубљених снова

У тунелу слушам гајде
Кад се приближим
оне замукну

Ја нисам Крабат
ни водар
Не знам како даље
и куда...

Тама у Лужици III

Около огњишта
угарцима очију
покушати упалити у ноћи
знамења звезда
Али то су само тачке –
двотачке
по којима се уместо речи
јури тишина
Са стране
седе две жене
узајамно се дописују
језиком посусталих
И још се осмехују
још оне говоре: *име*
и: *разумем осећајем*
још
док не дође човек
тренутак одлуке
час ужарене хладноће
за огњиштем

* * *
у врту преко пута
тачно испред нашег кухињског прозора
плеше зимска краљица

то ветар клима у пластичној кеси
запетљане гране старе јабуке

а ја више нисам дете

Равнотежа

Прве капи кише оцрташе се у прашини
нежна
незаситна уста

У нама
један грчевит смех
бекство из равнотеже тренутка

Милан Храбал, чешки писац, рођен је 1954. године у Вансдорфу, недалеко од чешко-немачке границе, где ради у градској библиотеци. Песник, прозни писац и преводилац, највише са лужичкосрпског језика. Објавио је десетак књига прозе и поезије, као и бројне преводе поезије Лужичких Срба. И већина песма које доносимо утемељене су на лужичкосрпским темама и мотивима. Члан је Друштва чешких писаца и ПЕН-а.

Препев и белешка
Мићо Цвијетић

Уз одлазак великог историчара

Историја Срба у новом веку (1492-1992)

Фрагмент из увода књиге
„Дуго кретање између клања и орања“

Милорад Екмечић (1928-2015)

Свест о прошлости, о постојању у трајном времену, човеку изграђује култура. У њој је религија, у изоловању Срба од група које су напуштале православље, играла прву и најзначајнију улогу. Церемонији потписивања Фирентинске уније 1439. присуствовали су представници свих православних цркава, сем српске. Касније је деспот Ђурађ Бранковић (1427-1456) одбио позив Базелског концила на јединство цркава. Већ у XV веку постоји католички прозелитизам. Народ је нападао западне проповеднике и убијао их, понекад. Момчило Спремић вели да су „сви писци у српској Деспотовини били антизападњаци". Као одговор на католички прозелитизам у српској се цркви јавља покрет исихаста, аскетско-мистичног правца за јединство „рода хришћанскога" - Срба, Бугара и Грка. По Угарској, православни калуђери доказују да „Свети дух не происходи од сина". У Босни се опиру католичким мисионарима, па Момчило Спремић наводи како се папски људи жале да босански православни калуђери „уопште не држе до покорности папи, говорећи да је патријарх Рашана њихов папа". Момчило Спремић цитира ренесансног папу Енеа Силвија Пиколоминија, да је деспот Ђурађ Бранковић, 28. марта 1455. одговорио једном од водећих католичких мисионара, Јохану Капистрану, да не жели да са својим народом прихвати прелазак на католичку веру: „Ја сам деведесет година живео у овој вери, коју су ми улили у душу моји преци, те сам код свога народа, мада несрећан, увек сматран паметним. Сада би ти хтео да помисле, када би видели да сам се променио, да сам због старости излапео и да сам, како прост народ каже, подетињио. Ја бих пре пристао да умрем него да изневерим веру својих предака".

У „Историји српске књижевности средњег века" (1975), Милан Кашанин вели да је време агоније српске независне државе пред пад Смедерева 1459. у исто време било и време када књижевници развијају патриотско осећање. У Новом Брду је Димитрије Кантакузин и једно време Владислав Граматик. Овај последњи 1469. пише против Латина и да је православље једина права вера. Верски расцеп је постојао и у народу. У бугарштицама из времена Ђурђа Бранковића пева се како је на краљевској свадби јунак Јанко Хуњади био невесео, због његовог непријатеља, као и непријатеља мађарског краља „невјере деспота Ђурђа". Хтео је да окрвави сабљу над њим, па га је краљ убедио да то не уради одмах, него касније.

Константин Филозоф је описао одговор српског народа на покушај Мађара да од Београда направе католички град, пошто су га 1427. престанком уговора са деспотом Стефаном Лазаревићем (1389-1427) поново вратили под своју власт: „Наједанпут све постаде мрзост пустоши, све се преобрази, све постаде као да га и нема, све се испуни горчином". После Васкрса, „угарски свештеници с оне стране, као преваром, када беху зборови (сабори) по црквама, дођоше по своме чину са народом и своје иконе проносаше градом". Један је православни калуђер ходао улицама разбарушен и зборио као избезумљен, а многи од становника су од страха због доласка мађарских католика одлазили у унутрашњост Србије, неки чак и на турски простор.

Кад је преузео Београд под своју управу после 1403, деспот Стефан је од Београда направио главно средиште српског народа. Константин Филозоф описује како је српски владар изградио ту своју престоницу. Град је „лежао у пределима српским, налазио се као на срцу, или плећима земље угарске". Насеље је било на рекама и копну и „беше пространа изгледа, као крила лађе у царском пристаништу". Доњи град је био око пристаништа и био је утврђен. Горњи град је имао четвора врата, на истоку, западу, северу и југу. Била су обезбеђена са истока и југа великим кулама и мостовима на веригама. На источној страни је постојала велика црква, „а била је престо митрополита београдског, егзарха свију српских земаља". Деспот Стефан је изградио још једну цркву и болницу. Са свих страна су становници почели долазити у нову српску престоницу „из дана у дан и убрзо се тај град веома брзо насели. А уколико већи биваше, у толико се дугоруки деспот не насићаваше" да га учини још већим и лепшим.

Предаја Београда 1427. и почетак његове преградње у ново средиште католичког заузимања Србије био је стварни престанак српске независности. Исти значај има заузимање и пустошење Новог Брда 1455. Пад Смедерева под Турке потом, само је формално завршио оно што је раније било стварно учињено. Пре него што су Турци преузели остатак самосталне српске државе, савременици су знали шта са њима долази. Константин Филозоф вели: „Исмаилћански род, који се на нас изливаше и као неки скакавци - једне су одводили, друге заробљавали, једне пленили, друге клали. као огањ ломећи и све сатирући где год се налажаху и увек се наметаху - ишли су да оно што је остало поједу и немилостиво погубе".

Престанак српске историје средњега и почетак историје новога века је тако било отварање једне многостолетне епохе, која је сама за себе представљала посебну целину, по типу друштвених односа, религиозном нетолеранцијом и насиљем потпуно одвојену од оне из прошлости. Основа у том новом времену јесте лагани процес изградње српског националног идентитета, који је изгубио ранију језичку основу и осећање заједничког порекла. Од отварања капија новога века у изградњи српског националног идентитета религија постаје вододелница нације. Она се полако сводила на заједницу православног хришћанства, а све што је од тога отпадало у оквиру исламске и католичке религије, у исто ће време стварати основу своје издвојене посебности која се надахњује осећањем да с православним и језичким кореном из кога су настали немају ништа заједничко.

Мора се полазити од чињенице да је са новим веком тај процес био отворен, да је био дуговек и коначно се завршавао тек у XIX и XX столећу, стварањем одвојених националних држава. Стална пратиља овог дугог развоја били су непрестани ратови који су мењали политичке границе, а у исто време капије цивилизацијског прогреса задржавали на подлози дрвене ралице. Технички прогрес који је праћен пре провале Турака био је прекинут, наступило је време техничког назадовања према западноевропским земљама. Ослобођење које је након кризе турског друштва и државе наступило, ипак није било у стању да точак историјског развоја врати на првобитне изворе. Завађене цркве су остале као судбина, стална вододелница-која суседе и истородне делове не спаја, него раздваја.

Ни српска, као ни остала балканска историја, не може се издвајати из општих европских оквира. Поред локалних узрока које су изазвале промене у историјском току од средњег у нови век, постоји и шире значење општег европског прелаза из једног старог у потпуно нови свет. Оно што се дешавало на српском простору, није био узрок европским променама. Више је и то била последица издвајања друштава Западне Европе, боље речено оних њихових делова који су лежали уз обале Атлантског океана, у један нови тип друштва. Наука сматра да се средиште људске историје око 1590. поново преселило, са медитеранских обала на атлантске обале Западне Европе. Кормило будућег развоја су преузимала протестантска друштва, или њихови делови у Низоземској и Енглеској, са нестабилним заједницама у непосредном суседству. Уместо прогреса, сви народи и друштва Југоисточне и Источне Европе су се спасавали враћањем феудалних односа и апсолутистичке моћи краљева.

Изградња националног идентитета на основама верске нетолеранције од средине XVI века, у европској историји није усамљен ни само српски случај. Пукотине у менталитету, алтернативе националног имена и покушаји стварања посебних језика у заједничком језику, постоје код више европских етничких заједница. Чак и народи који припадају једној истој цркви нису на подједнак начин доживљавали њено духовно вођство. Изреку, која се погрешно приписује модерним атеистичким идеологијама, да је „религија опијум за народ" први пут су употребили француски католички теолози 1594, да њихова шпанска браћа своје вернике управљају као да их омамљују наркотиком.

Социјална подлога изградње националних идентитета је ипак најсуровије форме производила на просторима где се сусреће протестантско и православно хришћанство са боље организованом католичком црквом. За пет протеклих векова се типологија националних покрета у Европи, као и изван ње, толико развила да је оправдано употребљавати израз „Тип национализма судњег дана" („Doomsday Nationalism"). Повод за такав назив дао је британски државник Винстон Черчил оценом да ће национално питање Ираца бити решено на судњем дану, јер је основано на ирационалним разликама припадности различитим црквама.

Изградња националног идентитета везаног за православну цркву, од губљења независности и трајање турске власти до 1912, обављена је на традицији средњовековне српске државе. Православље је било главни и основни оквир духовног простора српског народа. Поред њега су трајали покрајински и алтернативни називи који су се додавали, али нису увек везани само за православну веру. „Душанов законик" 1349 (коначно 1354) и у томе је поновио традицију „закона светих отаца", на којим је био утемељен. Латинска вера се толерише и поштују њихове цркве и попови, али је сматрана да је „јерес латинска" основана на дуализму два бога. По причешћивању бесквасним хлебом је називано „азимство", а њени следбеници „полуверцима", како приказује Сима Ћирковић у делу о цару Душану. Забрањује се прозелитизам и тражи да се сви преобраћеници врате хришћанству, како је, једино православље, тим именом називано. Још у „Номоканону" (Законоправило) светог Саве из XIII века римски папа је само епископ римски.

Православље, као новоуспостављени духовни простор нације, има темеље у потоњим вековима под турском влашћу. Изграђивано је на послању цара Лазара да је христјанима дато царство небеско пред битку на Косову 1389. У том оквиру је очувана духовна свест о националном јединству, иако би потоњи векови да избришу традицију да су у Душановим плановима продора на запад капије пред њим отварали Трогир и Шибеник. У повељи пред прво проглашење „Душановог законика" 1349. вели се да је циљ „да се не би умножила у области царства нашега нека злоба, зло домишљање и лукава мржња, него да сви поживимо у пуној тишини (миру) и мирноме животу и у животу православне вере са свим људима царства нашега, малима и великима, и да постигнемо царство небеско у ономе будућем веку".

У време стварања ових основа XIII и XIV века, ово дељење на праве христјане и латинску јерес дуалиста, те одредбе нису представљале никакве стварне границе српског народа. Како је образложио Бошко Поповић, то законодавство представља темеље хармоније и толеранције, а не оружје освајања, што је сматрала идеолошка пропаганда XX века. Латинска јерес се не истребљује, него своди на своје изворне оквире који су постојали пре претходног прозелитског преобраћења православних у католичку цркву.

Није могуће установити када је овај процес свођења српског националног идентитета у оквире духовног простора православног хришћанства коначно завршио. Будуће време ће показати да ли је велико етничко чишћење иза грађанског рата 1995. мотивисано идеологијом „права човека" у темељима атлантског војног блока под вођством Сједињених Америчких Држава, у том непогребном процесу заиста представљао и историјски крај. У време писања ове књиге, етничко чишћење српског простора западно од реке Дрине иза 1992, представља преврат историје, која из темеља будућност Балканског полуострва уводи у епоху трајне нестабилности. Свесно се дугорочно руши право народа Балканског полуострва да сами од себе и изнутра својих државних организација могу интегрисати и стабилизовати овај део Европе. Ту је заиста ударена коначна граница напора седам векова да ли ће Турци, или Срби, бити нови интегративни фактор на рушевинама безуспешних византијских покушаја интегрисања балканских Словена.

Вук Крњевић

Вијест о смрти Милорада Екмечића

Живот је косио па се уморио
Живот га косио није се уморио
Прошлост је код њега постала садашњост
А садашњост опет прошлост
Све је то носио па се преморио
Те га смрт покоси занавјек
Али остаје трајно што је написао
Умно и за себе и за све нас
Који бијасмо с њим а и за долазеће
О тужној судби малих народа
А крв није вода већ побуна

Говорио је о трагици малих
Које велики мотају око прста
И о ужасу балканске чељади
А ја да је Балкан шупак Европе
Па све фекалије туда протичу
Цурећи из трбуха Европе.

Вера Србиновић

Палмира 2

Јуче са земљом сравњена Палмира
Њен римски славолук 2000 година
Као да ми је срце искочило из груди
Посматрам душе лобање у ваздуху
Бивше коњанике путнике архитекте
Караванског пут авети само.
Више ни реч не могу да изустим
Уместо звезда сузама је посута
Васељена над светом.

5.окт. 2015.

ПОГЛЕДИ

Христићев прозно--поетски експеримент

Бојана Стојановић Пантовић

Посветићемо се једном недовољно запаженом аспекту теоријских увида Јована Христића (1933-2002) који је од изузетне важности за разумевање и његове властите песничке поетике, особито када је реч о тренутку појављивања прве поменуте збирке-плакете *Дневник о Улису,* али се може понешто модификована применити и на позну стваралачку фазу. Реч је о напуштању метричко-ритмичких обаразаца на које смо навикли у традиционалном песништву, односно својству модерног и савременог песничког израза да „своје највиталније и најплодније узоре налази у прози“.[1] Христић наводи ауторе без чијих дела се не може замислити модерно песништво – Рембоа, Анри Мишоа, Ренеа Шара, Сен-Џон Перса, а од српских аутора Борислава Радовића и хрватског песника Данијела Драгојевића – који део својих текстова пишу прозом. У том смислу, аутор тврди да је једна од доминантних одлика модерног песништва опадање важности и пресудне улоге стиха, што потврђује још Бодлеров *Париски сплин,* односно *Мале песме у прози* (1869), које су први пример ауторефлексивности овог интернационално распрострањеног жанра.[2] Последице таквог формалног прожимања биле су далекосежне најпре за француске симболисте који су писали о „кризи стиха“ (Маларме), али и Елиотових ставова о слободном стиху које је Христић свакако познавао. Реч је о текстовима из 1917. године, написаним пре есеја „Традиција и индивидуални таленат“– „Рефлексије о слободном стиху“ (Reflections on Verse Libre) и „Гранична линија прозе (The Borderline of Prose)[3]. У првом тексту се Елиот скоро негативно одређује према тзв. слободном стиху који као термин долази из француске традиције. И везани и слободни стих према Елиоту повезују ритмичност и музикалност различитог типа, па их не треба драстично супротстављати. У другом пак, упркос напорима да се испитају могућности оба рода, писци треба да се држе традиционалне поделе на поезију и прозу, а не да их мешају.

Какав је био Христићев теоријски став према оваквим несумњиво класицистичким схватањима у време замаха историјског модернизма и авангарде двадесетих година прошлога века, а потом и њихове обнове у послератној српској књижевности? И какав је, сходно томе, био ауторов одговор у властитој песничкој пракси? Христић се, инспирисан Елиотом, задржава на примеру дугих, готово прозних стихова/исказа Растка Петровића[4], једног од њему најомиљенијих српских међуратних писаца, поред Станислава Винавера. Тим поводом он констатује да „ти стихови постижу свој ефекат тиме што теже да се што је могуће више приближе прози, иако се са њом никада сасвим не поистовећују; штавише, могли бисмо рећи да је за њих она *гранична вредност* (курзив Б.С.П.) којој се приближавају, али са којом се никада не изједначују, исто онако као што је музика својевремено била идеал стиха са одређеним репетитивним обрасцем“.[5] У модерној поезији стога више не функционишу поједини обрасци версификације, већ се јавља нека врста *привидне метрике*, видови синтаксичког преуређења који води семантичком интензитету и компактности писаног.[6] Христић се даље пита постоји ли нека нарочита песничка форма која би одговарала поменутим квалитетима песничког израза и преласка на визуелну комуникацију и опредељује се за прозни фрагмент, који доводи у везу са филозофском праксом предсократоваца, односно оних текстова који су нам од њих остали. Фрагмент се овде не тумачи као замена за целину, већ као аутентична кратка форма недовршености, јер је то уједно „највиши израз чињенице да живимо у свету који више не представља заокружену естетичку целину; за естетичку визију, свет је постао гомила фрагмената, и то је чињеница са којом се морамо помирити“.[7] Уз то, он поседује највиши степен „отворености“ и импликативности, и тиме се у највећој мери отклања генеричка разлика између поезије и прозе, при чему се баш песма у прози као својеврсни дискурс испоставља једним од највиталнијих облика модерности. [8]

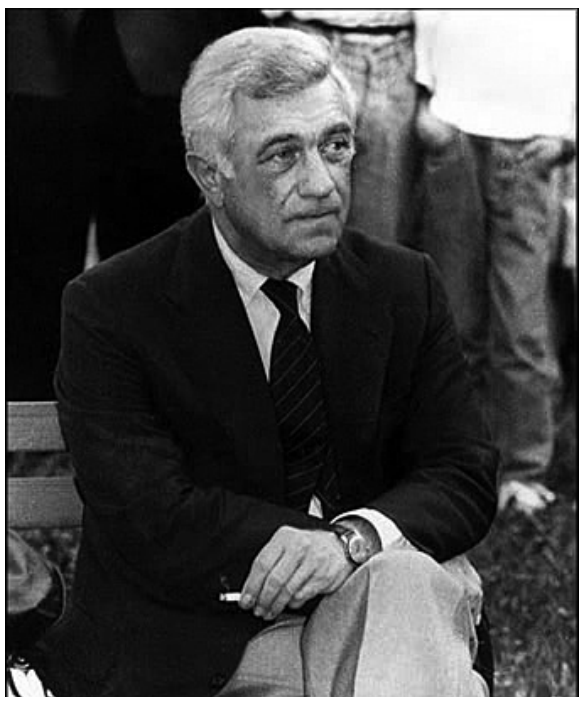

Јован Христић

У Христићевој песничкој пракси, међутим, ствари стоје нешто другачије него у теорији. Већина критичара и тумача његове поезије, особито његовог првенца који је изванредан и сасвим оригиналан допринос поетици послератног српског модернизма, односно неоавангарде, пише о ауторовом мешању стихова и прозе, али се углавном на тој дескрипцији све и завршава.[9], без вредносног става о таквој уметничкој форми. Штавише, редовно се наглашава да је осим прихватања симболистичког искуства, Христића мимоишао утицај неоромантизма и надреализма, што није сасвим тачно, а *Дневник о Улису* можда то најбоље потврђује. Он би се могао довести у везу са традицијом надреалистичког романа у српској књижевности (имамо у виду *Без мере* Марка Ристића и *Корен вида* Александра Вуча, оба из 1928. године). Такође није случајно да његов наслов логички сугерише једну врсту парадокса с обзиром на дневничку конвенцију упућену на субјект приповедања, а не на неки други лик о коме се приповеда, што такође срећемо код Црњанског у *Дневнику о Чарнојевићу.* Поетичка и жанровски трансгресивна природа овог Христићевог дела свакако одудара од Елиотових прокламованих начела, које су усвојили и песници Миодраг Павловић и Иван В. Лалић.[10] Због тога је могуће да је Христићево одрицање од првобитне концепције и „раздвајање“ стихова од прозе у другој песничкој збирци био не само резултат властитог избора и осећаја, већ можда и последица утицаја својих колега по перу.

Поједини аутори ипак су се конкретније позабавили Христићевим слободним стихом[11] који је веома близак интонацији прозног говора, где се махом стандардна лексика онеобичава на вишем, синтаксичко-семантичком нивоу.[12] На примерима једног броја Христићевих позних песама Делић закључује да је стих Ивана В. Лалића и Јована Христића преобликован неримован хекаметар. У том смислу, према Делићу, Христић је створио специфичан тип српског слободног стиха по узору на Стеријин стих, који најчешће садржи пет или шест, а некад и по више акценатских целина.

Уз то, Христићев стих је доследно ослобођен риме и изосилабичности, погодан за изражавање рефлексије[13], наративности, или пак синтагматског уланчавања:

Сада им треба прићи, прислонити
свој образ уз њихов,
И са осмехом удахнути мирис гроба који смо почели
да ширимо око себе.

(„Лица“)

Христићева веза са постмодернизмом управо се огледа и у његовој флексибилној организацији слободног стиха, али и строфичних облика који настају деконструкцијом традиционалних образаца, нпр. терцине, катрена („Бродски дневник“, „Једно сентиментално путовање по мојој соби“,“Нарцис“, „Пенелопа“, „Данајци“) квинте („Увод у генезу“) станце („Вечерња тишина“, „Mezzogiorno“) итд.

Када је реч о вредновању прозно-песничког експеримента и ауторовом елиотовском одрицању од комбинације стихова и прозе[14], најјаснији је у том смислу био Христићев колега са студија филозофије Доброслав Смиљанић: „Највећи део песама из *Дневника о Улису* Христић је унео у своју другу збирку *Песме.* Изоставио је прозни део који му се није уклапао у нову књигу, мада је у првој чинила органски део целине. Била је то проза која је указивала на велике Христићеве могућности, *можда и понајвеће* (курзив Б.С.П.). Специфична проза, конкретна попут научног трактата из петрографије, прецизна, неутрална, без глумљене тајанствености, привидно несврховита, наизглед неопредељена, објективна, неметафорична, а сва у функцији једне околишне глобалне метафоре.“[15] Христићеви есеји, особито они из збирки *Професор математике* (1988), *Есеји* (1994) и *Тераса на два мора* (2002) полазе од непосредних факата о неком питању да би се моћном нарацијом са лирским акцентима поентирала њихова основна идеја. Међу њима је један од најбољих управо завршни есеј по коме је и добила име последња, постхумно објављена збирка *Тераса на два мора.* Ту се лични доживљај сунчевог изласка и заласка претапа у расправу о омиљеној Христићевој поеми, Валеријевом ремек делу *Гробље крај мора.* У тренутку поднева, тако карактеристичним за његову поезију, песнику се напросто „отворила“ ова поема, да би интуицијом и слутњом допро до њеног смисла.

Структурно и семантичко-музичко јединство између стихова и прозе у *Дневнику о Улису* је заиста високо, и права је штета што је Јован Христић у извесном смислу „откинуо“ те стихове и отуђио их из окружења прозе којој несумњиво припадају, издижући тиме је на виши ниво егзистенцијалне зебње и годоовске узалудности. Кинематографски, испрекидан стил прозне реченице допуњава се са мотивски сродним стиховима (преовлађују мрак, врата, соба, улица, трг, двојник, страх, самоћа), који интензивирају и другим гласом артикулишу тескобно стање лирског јунака из прозног дела. Ево једног примера:

Увече је долазио страх. Био сам сам у мраку, осећао своју кожу како се надима и дише. Он је долазио одједном и ја сам знао да ће доћи. Чекао сам га сваке вечери. Нисам бежао у угао постеље, и трудио сам се да не палим светло. Требало је да будемо сами. Видео сам светле пруге на поду, али сам знао да то нису његови кораци. Лежао сам на леђима и знао да сам овде, овде и ни на једном другом месту, и знао сам да ће он доћи, сам и неизбежан као што је и увек. Сам, у неком стакластом и акватичном мраку, он сам, он сам и неизбежан као и увек.
Плашим се ових руку које долазе тако без ноктију
Руку из ових углова плашим се ових руку
У опипљивости простора који се
Упорно испуњава бескрвном течношћу додира
Ниједан корак у сусрет твоме гласу
Ниједан
И ако осећам како пролази кроз мене
И не напушта ме
Плашим се ових руку које долазе тако саме
Плашим се
Ако ме позовеш знам да те нећу чути
У речима умуклим открити своје име никад
Неко је отишао и оставио за собом тишину
Плашим се ових руку безбојне провидности прстију
Ове вечери страх се настанио и нећеш га отерати
Ове вечери страх у часовницима застао
Ове вечери страх у лавежу паса
Страх у пролазу страх у затвореним прозорима
Ове вечери страх је дошао и узеће шта му припада
Овај страх беле коже овај страх без ноктију
Овај страх ослепео уплашен додира са собом
Овај страх глув од гласова без повратка
Овај страх нем без речи и без језика
Овај страх долази и морамо му поћи у сусрет
Страх је дошао овај страх без имена и очију
У страху од мрака у страху
Детињски да затворим очи вечерас.[16]

Наш аутор, будући да пише ритмичку лирску прозу или прозаиду, користи веома сличне поступке као и у слободном стиху: понављање, варијације, градације, анафоре, асонанце, алитерације, асиндете. Захваљујући овим синтаксичким фигурама његов текст има нешто од магијско-ритуалне чулности, готово телесни додир са самим собом и маском оличеној у фигури Одисеја или Улиса. Нећемо спорити чињеницу да је могуће било издвојити неколико песама из ове плакете, пре свега због њихове формалне разлике у односу на прозу. Али је исто тако несумњиво да је баш ова лирска проза или збирка прозаида наговестила и све оно што ће касније Христић применити како у свом „приповедању есеја“, тако и у песмама средоземне и путописне инспирације, као и у позним, тамним песмама које смо већ поменули: „...да видим куће како промичу поред прозора, да осетим како путујем, како се губим, како одлазим, како је то све последњи опроштај, последње ширење руку, путовање, далеко путовање без краја где само куће промичу крај прозора, и све се креће и никада неће стати“.

---

1 J. Hristić, „Oblici oralnog i oblici pisanog pesništva“, *Oblici moderne književnosti,* стр.98-99.

2 О томе смо опширно писали у студији *Pesma u prozi ili prozaida,* Službeni glasnik, Beograd, 2012, као и у другим радовима и антологији српских песама у прози *Српске прозаиде,* Нолит, Београд, 2001.

3 Занимљиво је да их Христић није уврстио у свој избор Елиотових теоријских текстова и есеја из 1963. године, већ је почео текстовима из 1919. године, иако рекапитулира неке од идеја изнетих у њима.

4 Није случајан назив Христићевих књига *Позориште, позориште,* баш по узору на наслов Растковог есеја.

5 „Oblici oralnog i oblici pisanog pesništva“, 91-92.

6 Исто, стр. 99.

7 Исто, стр. 102-103.

8 О томе опширније у поменутој студији *Pesma u prozi ili prozaida,* стр. 7-15

9 Видети рецимо следеће радове: Slobodan Rakitić, „Zapis o Hristićevoj poeziji“, *Savremenik,* XXIX, knj. LVIII, sv. 12, decembar 1983, str. 522-523; Đorđije Vuković, Pogovor, *Stare i nove pesme,* Književna zajednica Novog Sada i Gradina, Novi Sad, 1988, str. 91; Иван Негришорац, „Ерудитна прозрачност Јована Христића: модели поетског искуства“, *Поезија Јована Христића,* МС, Нови Сад, 1997, стр. 60-61; Леон Којен, „Позно песништво Јована Христића“, *У тавни час,* 2003, стр. 60; Драган Хамовић, *Лето и цитати,* 2008, стр. 30; Александар Петров, „Христићев Улис“, *Модерни класициста Јован Христић,* Бгд. 2009, стр. 55.

10 Видети завршно поглавље „Aksiološke napomene o pesmi u prozi“, *Pesma u prozi ili prozaida,* str. 167-172.

11 О својој поезији сам песник каже у хуморном тону: „Све је то било у слободном стиху, јер ја риме никад нисам умео да правим. Риме сам, кад би ми затребале за неки превод, само крао, и то где год сам стигао“, у: Јован Христић, „Мој елемент је вода“ – скица за фотобиографију, *Поезија Јована Христића,* 1997, стр. 100.

12 Александар Милановић, „Функционалност Христићевог поетског језика“, *Модерни класициста Јован Христић,* Београд, 2009, стр. 360-363.

13 Исто, стр. 32-35.

14 Слично је поступио и Елиот са својим песмама у прози које је објављивао до 1917. године. Уп. поглавље „Anglo-америчка традиција. Eliotovo tumačenje slobodnog stiha i osporavanje pesme u prozi. Kubistički projekat Gertrude Stajn“, *Pesma u prozi ili prozaida,* 2012, str. 37-48.

15 D. Smiljanić, „ Odisej na putu po svojoj sobi“, *Savremenik,* sv. 12, decembar 1983, str. 531.

16 Јован Христић: *Дневник о Улису,* Ново поколење, Београд, 1954, стр. 7-8.

Бравуре ренесансног генија

Музеј града Београда, Конак кнегиње Љубице, 04.09 – 31.10.2015. године

Предраг Ђидић

У Конаку кнегиње Љубице, 04. септембра 2015. године, отворена је изложба *Албрехт Дирер и његови савременици – Тријумфална поворка цара Максимилијана I*, која је реализована сарадњом Источнословачког музеја из Кошица и Музеја града Београда. Изложбом, чији је аутор Иван Хавлице, презентовано је сто тридесет осам графичких листова из збирке Источнословачког музеја из Кошица, конципираних у две целине - прву целину чини двадесет графичких листова Албрехта Дирера и седамдесет четири графичка листа његових савременика, док други део изложбене поставке чини четрдесет графичких листова композиције *Тријумфална поворка цара Максимилијана I*, као и четири графичка листа који припадају *Великој тријумфалној кочији*. Збирка графичких листова изложених у Конаку кнегиње Љубице потиче из заоставштине Имреа Хенселмана, лекара, филантропа, научника и љубитеља уметности.

Албрехт Дирер (1471-1528) несумњиво је један од најзначајнијих и најутицајнијих уметника свог времена и доминантна личност немачке ренесансе. Изразито детаљан у ликовном изразу, Дирер је дао узор који је преобразио технику дрвореза у Европи и пружио јој једно сасвим ново значење, уздижући је обрадом и линеарном прецизношћу са нивоа заната на ниво зрелог графичког стила и израза. Својим дрворезима и гравирама, Дирер је вршио велики утицај широм западноевропског света. Техника дрвореза имала је дугу традицију у Немачкој, међутим првенствено је коришћена за илустрацију књига. Више је личила на занатску технику него на процес који је могао да произведе уметност. Управо на једном од Дирерових чувених дела *Носорог* (1515), које заузима истакнуто место на овој изложби, видљиве су велике финесе у резбарењу дрвеног блока и присуство бројних детаља који нису били карактеристични за технику дрвореза тог времена. Интересантно је да Дирер никада није видео ову егзотичну животињу, већ је ово дело настало на основу описа и грубих скица које је Дирер добио од пријатеља, који је имао прилике да је 1515. године види у Лисабону, донету из Индије као поклон португалском краљу Мануелу I. Животиња је једно време била изложена на тргу у Лисабону, пре него што је као дар краља Мануела I послата папи Лаву X у Рим, али никада није стигла, јер је брод са носорогом потонуо на свом путу до Рима.

Поред дрвореза *Носорог*, истакнуто место на изложби заузима и бакрорез *Витез, Смрт и Ђаво* (1513), један од уметникових најлепших графичких листова који припада Дереровим тзв. *Meisterstiche* (мајсторским гравирама). Ова тема је по свему судећи изведена из *Приручника Христовог војника*, истакнутог хуманисте Еразма Ротердамског. Дирерова лична убеђења су почивала на хришћанском хуманизму, због тога је с одушевљењем кренуо за Мартином Лутером, иако је наставио да ради за покровитеље католике. Бакрорез *Витез, Смрт и Ђаво* (односно *Јахач*, како га је назвао Дирер), одликује складна композиција, а представа витеза на коњу, налик коњаничкој статуи, отелотворује како естетски, тако и морални идеал. Наглашена мускулатура коња, која уједно исказује волумен и пластичност тела и има функцију креирања дубине, сведочи о анатомској прецизности и минуциозности са којом је Дирер реализовао своја дела. Узор за ове савршене пропорције коња и коњаника можемо тражити у Венецији, у којој је Дирер био током својих боравака у Италији, у *коњаничком споменику Колеонија*, делу Андреа дел Верокиа (1435-1488) једног од најзначајнијих вајара свог доба, који зрачи скоро застрашујућом снагом и самопоуздањем, или недалеко од Венеције у Падови код Донатела (1386-1466), у споменику *Гатамелате*, где је јахач приказан као да управља моћном животињом само ауторитетом своје заповести.

Дирер путује у Италију у више наврата 1494/1495. и 1505/1507. где се упознаје са делима Антониа Полајуола, са његовим енергичним студијама људских фигура у покрету,

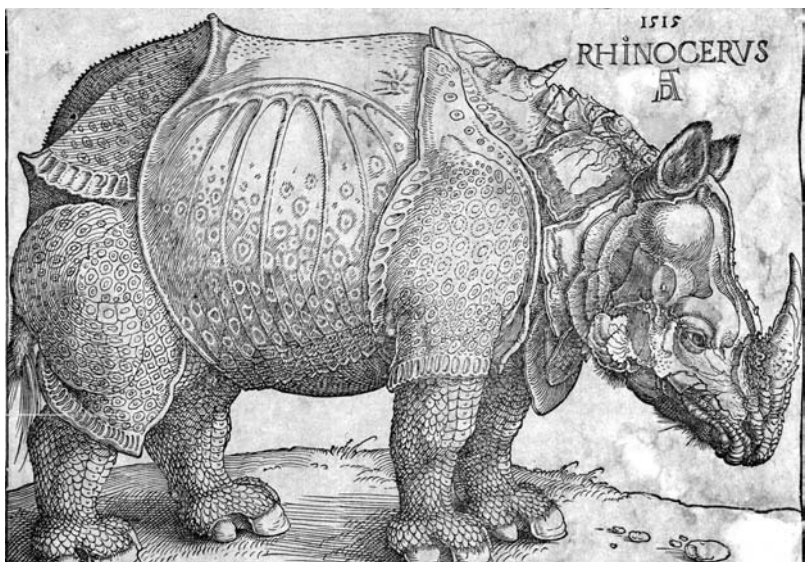

Албрехт Дирер: Носорог (1515)

Андреа Мантење, једног од најзначајнијих сликара ране ренесансе, који је већином био преокупиран класичним темама и прецизном линеарном артикулацијом људске фигуре, као и делима Ђовани Белинија и других мајстора ренесансе. Његова путовања у Италију, нарочито његово прво путовање, обогатила су уметниково схватање перспективе, што је за последицу имало често коришћење ваздушне перспективе у његовим радовима, чиме је постизао дубину и илузију пространства. Током 1520/1521. путује у Холандију на двор Карла V, наследника Максимилијана I, који му обнавља исплату доживотних прихода, које су му власти у Нирнбергу укинуле после смрти Максимилијана I. Током скоро годину дана проведених у Холандији посећује Антверпен, у којем лично упознаје Еразма Ротердамског, посећује Ган, Брисел, Келн. Ова путовања обогаћују Дереров уметнички израз и утичу на његово схватање живота и места уметника у њему, на прихватање идеје да је уметник више од занатлије, да је уметник геније који може имати посебне вештине, који може бити божански надахнут и поседовати интелектуалне квалитете, као и на прихватање идеала уметника као племића и хуманистичког научника.

У оквиру централног дела изложбене поставке представљени су Дирерови дрворези из циклуса *Апокалипса Св. Јована*, последње књиге Библије, познате као и књига *Откривења*. У то време многи су сматрали да ће крај света наступити 1500. године. Овом циклусу припадају листови *Бештија са роговима овна* (1498), *Рат анђела* (1498), *Бој Св. Михајла са аждајом* (1498), *Привиђење Св. Јована* (1498), којима доминирају снажни касно готички елементи и који одишу недвосмисленом експресијом, изразитом емоцијом и препуним, чак повремено претрпаним композицијама. Ту су затим дрворези из циклуса *Велика пасија*, листови *Христос у предворју пакла* (1510), *Васкрсење* (1510), *Христос на крсту* (1510), као и дрворези из циклуса *Живот Девице Марије*, листови *Св. Јоаким и Св. Ана испред Златне капије* (1504), *Заруке Девице Марије* (1500-1506), *Благовести* (1503), *Дванаестогодишњи Исус у храму* (1500-1506), који имају препознатљив италијански израз инспирисан класицизмом и хуманизмом. Ту су и самостално издати дрворези *Мартиријум Св. Катарине* (1496-1497) и *Херкул* (1497-1499).

Огромну композицију *Тријумфална поворка цара Максимилијана I*, на чијој реализацији су поред Дирера радили и његови ученици и савременици, изворно чини преко сто тридесет матрица, насталих по налогу самог Максимилијана I, који је на тај начин желео да очува славу своје личности и царске куће Хабзбурговаца. На овој изложби презентовано је четрдесет графичких листова *Тријумфалне поворке цара Максимилијана I* и четири графичка листа *Тријумфалне кочије*, које поседује Источнословачки музеј из Кошица. Слављење својих значајних подвига Максимилијан I поверио је резбарима који су их овековечили на илустрацијама алегоријских списа и монументалним графичким циклусима. *Тријумфална поворка цара Максимилијана I* изложена у Конаку кнегиње Љубице започиње графичким листом *Гласника на грифону* (око 1850) који објављује цареву славу на све стране света, литографијом Хајнриха Река и Ханса Бургмајера изведеном пером која представља репродукцију дрвореза из 1508. године. На четрдесет листова *Тријумфалне поворке цара Максимилијана I* смењују се дела Албрехта Алтдорфера, Ханса Шпрингинклеа и Албрехта Дирера, Ханса Бургмајера, Леонарда Бека, Хајнриха Река, Ханса Леонарда Шофелајна. Четири изложена графичка листа *Тријумфалне кочије* представљају репродукције Ханса Гулденмунда (према Албрехту Диреру) под називом *Брзина и честитост* (1529), копија 5. листа, *Одлучност и мушкост* (1529), копија 6. листа, *Самоувереност и одлучност… Максимилијан I* (1529), копија 1. и 2. листа латинског издања *Тријумфалне поворке Максимилијана I* из 1523. године.

Изложбом су презентована и дела Дирерових савременика попут Маркантонио Раимондија (1470/?–1534) *Праведност* (око 1520) и *Херакле и Антеј* (1520-1534), италијанског гравера који је био један од првих битних гравера чија су дела настајала углавном копирањем слика и имао је посебан значај за даљи развој репродуктивне графике. Затим ту су и бакрорези Мартина Шонгауера (1430-1491) које одликује савршена техника и сложене композиције са приказом просторне дубине, *Христос пред Пилатом* (1450-1491) и *Група Распеће* (1450-1491), бакрорези Марка Дентеа из Равене (1493-1527), Ханса Леденшпелдера ван Есена, Хенрика ван Голциуса (1558-1617), као и бакрорези Антонио Саламанке испирисани античком митологијом *Пијани Силен на магарцу* (1540-1562), *Пан и нимфа* (1540-1562), *Хермес и Афродита* (1540-1562), *Пелеј и Тетида* (1540-1562), *Хефест и Афродита* (1540-1562), *Аполон* (1540-1562), *Курције* (1520-1562), *Хорације* (1520-1562). Ту су и бакрорези Ђовани Батиста Гизиа, који је био окренут моделовању људске мускулатуре, *Енеја – бекство из Троје у пламену* (1550-1585), *Млади мушкарац који плеше* (1550-1585), *Пан, нимфа и Ерос* (1550-1558). На радовима Адамо Гизиа (1530–1585) интересовање за моделовање људске фигуре довело је готово до потпуне редукције или минималног присуства позадине, као на бакрорезима *Мушкарац који седи са женом и два детета (1550-1585), Мушкарац који седи са женом и дечаком* (1550-1585), *Старац са дечаком* (1550-1585), *Млади мушкарац који спава* (1550-1585). На дрворезима Луке Кранаха Старијег (1472–1553) присутне су представе пуне динамике и интересовања за пејзаж попут графичких листова *Св. Јероним* (1509), *Васкрсење Христа* (1500-1515), *Христос на крсту и двојица разбојника* (1509-1515), *Христос пада под крстом* (1509-1515), *Крунисање Христа трновим венцем* (1509-1515), *Христос пред Кајафом* (1509-1515), *Христос пред Пилатом* (1509-1515). Изложени су и *Портрет Мартина Лутера* (1546-1550), *Портрет мушкарца* (1540-1553), *Портрет цара Фердинанда I* (1540-1553).

А. Дирер: Аутопортрет

Албрехт Дирер био је велики поштовалац антике и италијанске ренесансе, настојао је да у својем делу сажме готски дух и ренесансну уметност. Своју технику довео је до савршенства, а дрворези и бакрорези својом префињеношћу оставили су велики утисак на његове савременике, нарочито дела из циклуса *Апокалипса Св. Јована*, *Велика пасија* и *Живот Девице Марије,* која су копирана и продавана широм Европе, чиме је још за живота стекао велику славу. Био је дворски уметник царева Максимилијана I и Карла V за које је урадио велики број различитих пројеката. Био је један од најутицајнијих уметника своје земље о чему сведочи велики број ученика и имитатора његовог дела. Графички листови које смо имали прилику да видимо у Конаку кнегиње Љубице сведоче о врхунском уметнику који је обележио раздобље ренесансе не само у Немачкој, већ и у целој Европи и утицао на изградњу ликовног израза генерација уметника.

Одлазак великог прозаисте

Мирослав Јосић Вишњић (1946-2015)

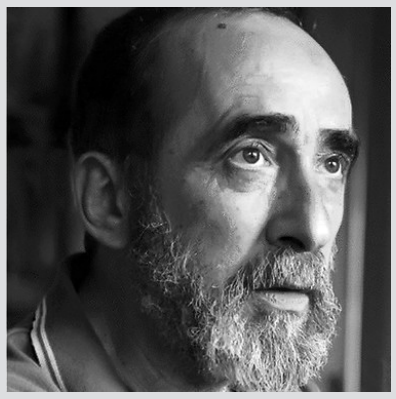

Недавно је у његовом родном Стапару, у бачкој равници, у вечност испраћен Мирослав Јосић Вишњић, изузетно име савремене српске прозе. Писац особеног књижевног стила и животног става, настављач најбоље националне приповедачке традиције. Самосвојан, одважан и опор, храбро се носио са горчинама свога животног века. Писац сиротиње, божјака и сањара, како га представља генерацијски пријатељ Милисав Савић, један је од најталентованијих у свом књижевном поколењу.

Оставио је веома запажени и високо цењен прозни опус, приче и романе: " Лепа Јелена", "Дванаест годова", "Чешка школа", "Приступ у светлост", "Приступ у капи и семе", "Одбрана и пропаст Бодрога у седам бурних годишњих доба" (Нинова награда), "Роман без романа…" Његова последња за живота објављена књига је збирка прича "Ђурђевдан и други датуми", за коју је у Херцеговини добио награду "Светозар Ћоровић", обелодањену дан пре његове смрти. Можда је то била последња радосна вест коју је понео са овога света.

М.Ц.

Књижевни профил

Округли сто: Књижевно дело Јанка Вујиновића, 16.октобра на трибини Француска 7. Учествовало је петнаестак критичара и тумача из свих генерација. Координатор стола био је Марко Недић, а говорили су др Миодраг Матицки, Милован Витезовић, др Михаило Шћеповић, др Бошко Сувајџић, др Јован Пејчић, мр Душан Стојковић, Гордана Влаховић, Братислав Р. Милановић, Љубомир Ћорилић, Милан Лукић, Небојша Јовановић, историчар, М. Вукадиновић и млади тумачи Никола Маринковић и Јелена Павловић. Прилоге ће доставити или су приложили Љиљана Шоп, Срба Игњатовић, Стојан Ђорђић и Мићо Цвијетић. Понајвише се говорило о најновијем роману „Књига о храсту" који је један од најбољих романа о првом светском рату објављен у години јубилеја (Матички, Сувајџић, Шћепановић, Влаховићка и Павловићка, Милановић, Маринковић, Вукадиновић, Јовановић), о поезији (Пејчић и Ћорилић), Стојковић о сва три романа. Вишесатни разговор је гаранција да ће уз, неколико текстова који су испратили „Књигу о храсту", уз неке раније текстове који могу бити употребљиви за сагледавање и вредновање Вујиновићевог књижевног профила Зборник је добио сјајно заокружење. То је, уосталом била и намера организатора и аутора.

ПРЕВОДИ

Ловци на олује

Адам Марек

Тако је ветровито данас. Мој син Џејки и ја смо на прозору и гледамо чемпресе како се клањају један другом, и пужеве одуване по стазици као једрењаци.

Гледали смо их око петнаестак минута кад Џејки изусти, „Плашим се.“

„Чега?“ упитах.

„Торнада.“

„Слушај“, рекох му, „нема овде торнада. Чак и да сад ускочимо у кола и возимо се цео дан као што то раде „Ловци на олује“ на ТВ-у, било би чудо да наиђемо на један. Право чудо.“

„А шта ако бисмо наишли?“

Чује се нека бука иза нас. Обојица упиремо поглед ка камину. Ветар свира димњак као флауту.

„Чак и да смо те луде среће и заиста нађемо један“, рекох му, „у Енглеској би то био мали. Нема овде великих.“

„Ф4?“ упита ме. Гледали смо документарце о торнадима откад је био беба. Међу шестогодишњацима, он је експерт.

„Нема шансе“, рекох му. „Ф2 ако смо баш те среће.“

„Довољно велики да усиса особу?“

Већ видим да замишља торнадо као сламку у устима неба.

„А-а“, рекао сам. „Довољно велики да збаци пар црепова или преврне пар саксија, или да сломи стакленик на парам-парчад.“

„А шта ако...“ започео је.

Неће ми веровати, овако док седимо у кући и ветар хуче око зидова као дух.

„Скини пиџамицу“, рекох му. „Показаћу ти да нема чега да се плашиш.“

Док Џејки тражи своје ципеле, ја пакујем ручак у памучни цегер: за мене, паштета од пилеће џигерице и сендвиче са пасираном јабуком, и флаша Еарл Греј чаја; за Џејкија, сендвичи са сиром, мали Твикс и два тетрапака сока од јабуке.

„Спремни?“ рекох кад је стигао до подножја степеница. Носио је светло-жути прслук и кабаницу за коју је коначно довољно порастао. Купио сам му их док он још није био ни рођен, док је још био део моје маште.

„Аха,“ рекао је.

„Боље да се јавимо мами прво“, рекох.

Шуњали смо се уз степенице заједно и провирили кроз врата спаваће собе. Мама је и даље у кревету. Угасила је светло. Јуче јој је зубар у болници извадио четири умњака. Лежала је у кревету цео дан, углавном ћутљива. „Где ћете?“ упитала је. Чак јој и глас звучи рањено.

„Идемо да јуримо торнада“, рече Џејки.

„Нећемо дуго. Јел ти треба нешто?“

„Не.“

„Како ти је?“ упитао је Џејки.

Прекрила је главу ћебетом. „Само идите“, рекла је.

Возимо се.

„Лепо је бити напољу, зар не?“ рекох. „Јеси видео неки торнадо до сад?“

Џејки посматра около. Ништа не говори.

Кривудави путеви између живица су пуни поломљеног грања па идем полако. Живимо на селу, у малој кући сасвим самој на плацу. За време лета, из ваздуха, наша парцела је тамно-црвени троугао усред светло-жутог мора уљане репице. Видео сам то из ваздуха, у летелици. Фотографисао сам и слика стоји у нашем купатилу. Зурим у њу док пишким.

„Где ћемо да идемо?“ рекох. „Да смо прави ловци на олује Џејки, имали бисмо доплер радар и лаптоп како бисмо нашли почетак торнада у олуји.“

„Ми јесмо прави ловци на олује“, рекао је.

Адам Марек је награђивани британски аутор кратких прича које су читане и на ББЦ-јевом радију, и објављиване у „Проспекту“, „Сандеј Тајмс часопису“, као и у престижној публикацији „Најбоље британске кратке приче“ 2011. и 2013. године. Издао је две збирке кратких прича под именом „Бацач камена“, и „Упутство за гутање“. Сам „Финаншл Тајмс“ за њега каже да доноси право освежење форми кратких прича. Поред писања фикције, последњих десет година ради као копирајтер и предаје креативно писање. Право му је задовољство да помаже талентованим писцима да лакше зађу у креативно несвесно и да пишу оно што читаоци желе да читају.

Његову збирку прича, *Instruction manual for swallowing (Упутство за гутање),* објавила је издавачка кућа ‘Koma press’ 2007. године, и номинована је за награду Френк О’Конор. Његове приче уврштене су и у многе антологије укључујући *When it Changed* и *The new incanny* издавачке куће ‘Koma press’ и *New Writing 15* коју је објавио ‘Британски савет’. Двоструки је добитник награде Бридпорт. Тренутно ради на свом првом роману.

Пажљиво мотрим на пут али видим крајичком ока како се мршти.

„У праву си“, рекох му. „Немамо доплер па ћемо се морати ослањати на инстинкт. Гледај у небо и реци ми где мислиш да ће се појавити торнадо.“

Џејки је притискао дугме све док се прозор није скроз отворио. Избацио је своју главу ван. Успорио сам кола и возио средином пута како га не би удариле преостале гране што штрче из живице, прескочене од стране косилице. Идем довољно споро како бих посматрао Џејкија. Гледа у небо и држи се за рам врата са обе руке. Ветар му баца разбарушену косу свуда унаоколо. Коса му је кукурузно-плава, исто као и моја. Мамина му је скоро црна. „Још једна ствар коју је повукао на тебе а не на мене,“ понекад би поменула.

Када смо изашли на главну цесту, ауто је било тешко контролисати. Ветар се понаша насилнички према нашој левој страни. Брисачи су преоптерећени са оволико кише. Осећали смо се затворено у колима. Били смо као глава у капуљачи. Џејки је имао част да бира радио станицу. Изабрао је поп музику. Певао је на глас.

„Како знаш речи свих ових песама?“ упитао сам га.

„Мама слуша овај радио“, одговори.

Не волим поп музику али волим да слушам Џејкија како пева.

Возили смо се већ двадесет минута, када смо на хоризонту угледали жуту мрљу. Киша слаби. Кола која нам иду у сусрет на другој страни цесте немају упаљена светла. У ретровизору позади је литија упаљене расвете, бљештаве насупрот модро-црном небу.

„Требали бисмо се окренути“, рекох.

„Не. Овамо је“, рече Џејки.

„Јеси ли сигуран?“

„Аха.“

Тражимо сунчеву светлост. Мокри шљунак око нас се пуши.

„Јеси ли сигуран да су торнада овамо, Џејки?“

„Не.“

„Да се окренемо?“

Изгледа као да је крај света одакле смо дошли. У оквиру зида облака је врашки добар лајт-шоу.

„Океј,“ рече Џејки.

Сишао сам са главне цесте и опкружио три пута око кружног тока – наша игра кад мама није у колима. Џејки се церека, залепљен за прозор од центрифугалне силе.

Вратили смо се истим путем одакле смо дошли. Идем преко границе дозвољене брзине јер нам олуја бежи. Једемо ручак на крилу док се возимо.

„Ако се плашиш торнада, зашто толико жарко желиш да га видиш?“

Џејки слеже раменима, пијуцкајући свој сок од јабуке. Гргоља на дну тетрапака.

„Па, рекао сам ти да би била пука срећа да смо га видели. Ловци на олује некад возе хиљадама миља не би ли их ухватили, возе се около недељама.“

„Колико далеко смо ми возили?“ „Око 130 километара. Хоћемо кући сада? Мама ће се питати где смо.“

„Да“, рекао је.

Сунце нас прати у повратку. Водимо га све до улазне капије. Џејки купи пуне руке лишћа наслагане уз трем и поново их баца. Стављам остатке Џејкијевог ручка у памучни цегер пре него што ћу изаћи из кола. Отварам улазна врата и обоје улазимо унутра.

„Кући смо“, узвикујем, бришући ноге.

Нема одговора.

На прстима одем до горе. Наш кревет је празан.

„Тата!“ Вриснуо је Џејки.

Потрчах низ степенице.

У дневној соби, сточић за кафу је оборен на страну. Једна нога је поломљена. Тв је окренут лицем на тепиху. Полица изнад камина је гола. Све слике и шишарке и сувенири са путовања су на поду. Неки су разбијени о бродски под испред жарача. На зидовима, све су слике нагнуте. Џејкијеве играчке су преврнуте из његове кутије.

У средини свега, на поду са рукама преко ногу, и челом на њеним коленима, седи мама. Њени зглавци су крвави.

Џејки иде ка њој. Задржавам га својом руком.

„Немој. Има стакла“, рекох.

„Јеси добро мамице? Јеси га видела, јеси видела торнадо? Када је прошао?“

Нема одговора. Нема покрета.

Само она и ја знамо да је прича о зубару ужасна лаж.

Превод са енглеског
Тихана Лалић

Македонско јеванђеље

Радослав Вучковић: *Јеванђеље по себи*, ИП Арка, Смедерево, 2015.

Милица Миленковић

Професорски позив и песнички рад Радослава Вучковића дуги низ година пратило је преводилачко искуство са македонског језика. Књига *Јеванђеље по себи* представља сабране препеве и преводе са македонског језика које је, у периоду од 1997. до 2013, аутор публиковао у књижевним гласилима: *Повеља*, *Градина*, *Бдење, Кораци, Прича* и *Слава*.

Српски читалачки аудиторијум, након расцепа Југославије, у знатно мањој мери има додира са македонском литературом коју чине богата и разноврсна дела, наслови познати светској књижевности и имена значајних и важних аутора. Стога, књига Радослава Вучковића важан је подсетник и допринос ширењу читалачке свести и стварању новог читалачког укуса међу нашим читаоцима.

Није случајно да књигу отвара препев песме *Еѓуптин делиа* (*Арапин делија*) Константина Миладинова. Оваквим приступом Радослав Вучковић упућује на симболички слој ове књиге: она се „отвара“ именом зачетника уметничке поезије у Македонаца, а потом хронолошки и жанровски изнијансирано „води“ читаоца кроз један отргнути део македонске литературе.

Поезија коју налазимо на страницама ове књиге, углавном је поезија млађих аутора коју је преводилац претходно публиковао у оквиру *Млађе македонске лирике* у часопису *Бдење* 2006. године. Ондашња његова напомена гласила је: „Поезија заступљених песника је, по нашем виђењу, преглед најаутентичнијих аутора у македонској књижевности рођених у периоду од 1968. до 1978. године. Оно што карактерише поезију ових представника млађе македонске лирике је покушај да се искорачи из опште поетике македонске лирске песме, без обзира што је тај корак и велики и тежак. Ново, препознатљиво тежиште те македонске поезије је да буде у културном дијалогу са свим: са светом, општим вредностима, традицијом, али и са собом. Ово би била основна назнака поетске и програмске поруке ове генерације.“

Поезијом су представљени аутори: Ефтим Клетников, Славе Ђорђо Димоски, Лидија Димковска, Никола Маџиров, Аполон Гилевски, Игор Исаковски, Сашо Гигов Гиш, Ивица Антески, Јовица Тасевски – Етернијан, Александар Кирковски, Наташа Бунтеска, Емил Калешковски и Анета Велкоска.

Запажамо универзални језик поезије заступљених аутора који проговара транспонованим субјективним лиризмом сведеним, у неким случајевима, на минијатурну композицију песме, док у другим епски говор јесте онај који ауторима даје највише простора за обраду постављене теме, иновацију и оригиналност. За разлику од поетике сваког наведеног аутора понаособ, о којој је немогуће на основу неколико песама дати шире мишљење, особена поетика поглавља *Поезија*

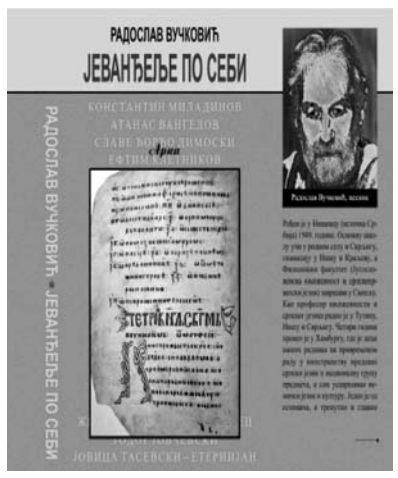

у *Јеванђељу по себи*, одговара ововременом, постмодерном изразу, несвакидашњем избору тема и мотива, велеграду и његовом певању. Песници тако исписују „јеванђеље по свету“ и „јеванђеље по себи“ – односно ново „јеванђеље македонске поезије“, постајући на тај начин весници новог поетског таласа. Уколико се осврнемо на годину препева (2006) увиђамо да је прошла читава деценија, по свој прилици, довољна да се утемеље и заокруже песнички опуси аутора – о чему и сведочи, и што и потврђује, појављивање њихових имена на страницама нове македонске антологије коју је саставио Ристо Василевски.

Након препева, следе преводи прича (Зорана Ковачевског, Анете Велкоске и Живка Кареског Горноселеца) и есеја (Венка Андоновског, Ане Пејчинове, Гордане Стојковске и Тодора Јовчевског).

За разлику од поезије, македонска приповетка окренута је одређеном субјекту чији карактер ставља у средиште дела, приказујући саодносе других ликова са њим или једноставно сликајући ентеријер као простор који „памти“, који чува прошлост.

Есеји су, слично поезији, заједнички публиковани у часопису *Градина* 1997. године, те су тиме одређени тематски и идејно (култура и идентитет) што их чини комплементарном целином. И овде се запажа ауторска интенција да се национални идентитет и култура, озбиљно пољуљани у овом времену, повежу са традицијом базираној на митском и магијском, која је једини пут ка универзалном.

Књигу затвара драма *Неодређене личне заменице* Атанаса Вангелова са којом се сусрећемо по трећи пут у нашој литератури: прво је представљала прилог у часопису *Бдење*, а потом је објављена у виду књиге у истоименој едицији 2012. године.

Актуелна тема којом се драма бави јесте хијерархијски поредак у коме се контрастирају власт и пук обојени амбицијом, каријеризмом, завишћу и примитивизмом – све упаковано у метафору Раја са лицима Господа, Ђавола, Анђела, Адама, Еве и Мијалка чији глас „народне мудрости“ инкриминише једину нит мудрости и разборитости у свеопштем хаосу трке за вишим положајем на „Господовој лествици“. Лик Мијалка (Пироћанца) који „мења“ Прилепчанина Цепенка, хумором боји ову фиктивну сцену која веродостојно слика нашу стварност.

Наслов књиге *Јеванђеље по себи* (уједно и наслов песме Лидије Димковске) јесте метафора која спаја субјективни свет преводиоца и самих аутора са ширим одређењем поетског говора једне друге језичке културе по много чему нама блиске. Отуда с правом можемо тврдити да, поред овогодишње *Антологије македонске поезије*, и ова *Аркина* књига, јесте „македонска вест“ која нам у право време стиже са јасном интенцијом да се читалац упути у најзначајнија (до сада) превођена имена македонских књижевника.

Уједно, једна оваква књига одличан је пример скретања пажње читалаца на савремене токове регионалне књижевности препознатљивог идентитета коју одликује културни дијалог „са свим: са светом, општим вредностима, традицијом, али и са собом.“ Ово би била основна назнака поетске и програмске поруке Радослава Вучковића и *Јеванђеља по себи*.

ПРИЧА

Шума

Јовица Ђурђић

Када, коначно, изби на ивицу шуме, остављајући иза себе сва та стабла, шикару и трње, оштро попут канци, тамнину која их је окруживала, влагу и чудне звукове, угледа реку доле у низини, зелену и мирну, сву запљуснуту светлошћу. Деловала је нестварно, као у сну. Од те изненадне светлости, након таме из које је изронио и у којој је дуго био, осети бол у очима од кога је непрестано жмиркао. Сав изнемогао и сломљен, поцепане одеће, у полусвести, бауљајући и посрћући низ стрмину кроз високу траву, падао је и подизао се слабашним рукама. На крају је само пузио, јер му је преостало још толико снаге. Тако немоћан бежао је од те страшне шуме, што даље од њене мрачне утробе. Учини му се да је бануо у рај, или бар на ивицу његовог почетка, где је владала пријатна тишина које се зажелео. Покушавао је да се некако довуче до реке, као да му је она једино спасење.

Имао је велику потребу да се напије воде, јер га је жеђ одавно мучила, а потом да сапере крв с руку и лица. Осећао је како му скрамица крви затеже кожу. Опипао је образе и био ужаснут тиме што је осетио под прстима. Болела га је свака кошчица и мутило му се у глави. Намах му се читав живот чинио као празна пустиња из које нема излаза.

На десетак метара од воде, потпуно изнемогао, као да му је сва снага ишчилела, срушио се и остао да лежи изваљен наузнак. Шумно дишући осећао је како га земља привлачи, као да је прилепљен за њу и држи га неком необјашњивом снагом, не дозвољавајући му никакав покрет. Помисли како је само сићушно зрнце песка, ништавно и јадно. Као да је потрошио и последњу мрвицу снаге чекао је да се све то једном коначно сврши. Учас нестаје све те блештаве светлости којој се обрадовао, затворених очију могао је само да замишља њену лепоту и да се нада да је меко пролећно сунце још ту и да га милује. Око њега је ливада из које се шире оштри мириси пољског цвећа. Зуји једна пчела уз само његово уво и мрави почињу да надиру на окрвављене руке. Утонуо у високу траву недалеко чује цвркут неке птице. Тако је весео и пун живота и он је одједном мрзи. „Због тебе сам и полетео", мрмља. „Одувек сам желео да попут тебе летим и да те опонашам. И ево шта ме је снашло."

Потом губи свест и као одбачена крпа остаје да лежи, без икаквог знака живота.

У даљини преко реке простире се венац благо заобљених љубичастих брда. Уз обалу реке је равница са стаблима врба и топола. У близини се чује хук лазурно зелене воде која отиче низ долину. Она је тако близу и исти мах тако далека.

Не осећа колико је дуго тако лежао. Није био сигуран ни да ли је у међувремену заспао или је стварно изгубио свест. Можда га је освестио хладњикав ветрић с реке и сада помало почиње да схвата шта му се догодило. Као да му се глава ненадано разбистрила и као да чује како се његов моторни змај стрмоглављујући руши на крошње зелених стабала те велике шуме. Када је мотор престао да ради није одмах осетио страх. Покушао је да примени знања за такве прилике, али је времена било мало, а он се налазио баш изнад те широке шуме. Први пут је уверен у своју и сигурност летелице прекршио нека основна правила удаљујући се од заравни. Тада није могао да одоли тој чаролији дижући се и спуштајући до изнад самих крошњи. А како, када и зашто се то догодило, сада није

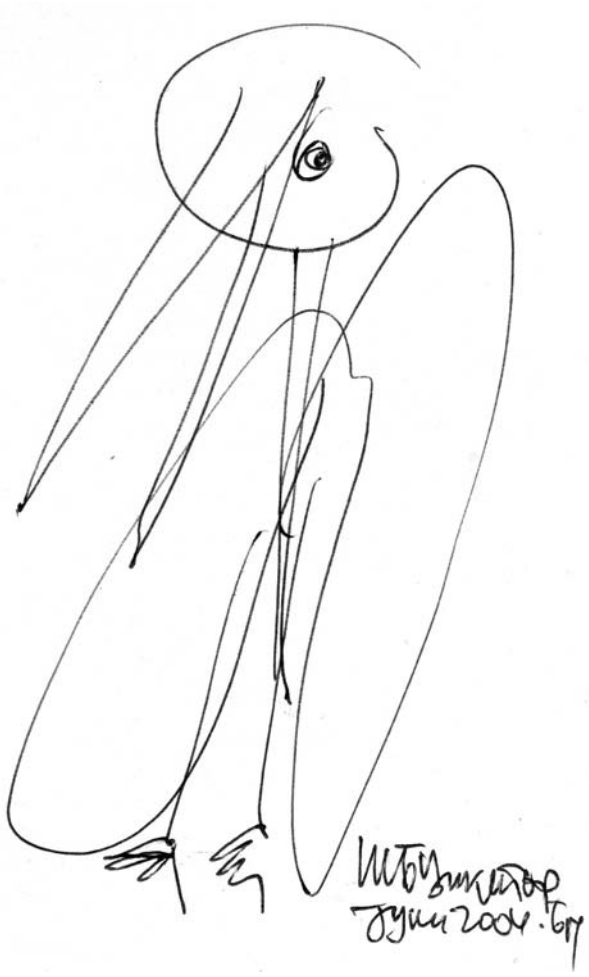

Илустрација: Виктор Б. Шећеровски

могао да схвати, нити је упамтио тај тренутак.

Не може да отвори очне капке, као да су се слепили од суза. Нека животиња га је оњушила, можда пас, или нека друга, фркнула и удаљила се кроз траву која је шуштала. Још нека, сигурно много мања, кретала се према њему. Учинило му се да би то могао бити јеж. Познавао је тај звук одраније. Он тако крене па стане, ослушкује и испитује, а ако осети страх, савије се у бодљикаво клупко. Можда је и корњача. Њих има поред река и често излазе на обалу да се сунчају. Раније је знао поред потока да их узима у руку, посматра, диви се, или изврне на леђа и гледа њихову немоћ. Онда би их окретао и спуштајући на земљу, гледао како одлазе према води. Зец сигурно није, не. Он је друкчији и плашљивији.

Лежећи у трави прошараној пољским цвећем, осећа како му се згуснути мириси завлаче у носнице и како их с муком увлачи у дубину плућа, као неки мелем који ће да га опорави и спаси. Као да срче ту опојност и као да му је намах од тога лакше, јер му се груди равномерније дижу и спуштају. Па иако са сваким удисајем осети бол који га пробада, причињава му се да тако скупља снагу како би се подигао. Али, када покуша да помери десну руку, оштар бол га прободе све до груди и он постаје свестан да снага није ишчезла, него се, ваљда зато што се тело охладило, још и повећала.

„Можда сам сав изломљен, помисли. Али, како сам се онда пробио довде? Сигурно ме нико није донео. Имао сам снаге да се ишчупам из те таме. Куда ми је сада нестала снага па не могу ни да се померим?"

У даљини је зачуо слабашан звук моротног чамца. Долазио је одоздо куда је отицала река. Испрва му је то зујање личило на бумбара, а онда ипак разазна да то није он. Примичући се звук се појачавао и постајао јаснији. Сада је био сигуран да је то неки рибар. Необјашњива радост испуни га целог. Понада се како би га неко могао приметити ту на обали. Покуша да подигне леву руку али она немоћно паде у траву преносећи бол у дубину грудног коша. Чамац је прогрмео поред њега губећи се узводно.

Након неколико часака није га више чуо. Остаје само песма цврчака. Један лептир, чини му се, стоји на његовом носу, дуго. И птице певају радосно у гранама стабала, надмећући се која ће лепше.

„Нема ми спаса", промрмља у очајању. „Нико ме неће приметити. Трава је сувише висока."

Тада, ипак, с муком успе да отвори очи и погледа у нежноплаво небо, осунчано и с једном птицом широких крила која је не мичући их лагано кружила изнад њега.

„Теби је лако. Тако сам и сам мислио да могу да летим", изусти усана скорелих од жеђи.

Колико пута је исто тако летео преко зелених пољана, шума и река, уживајући у свој тој лепоти, гледајући одозго људе како обрађују усеве, возила на путевима или чамце и обале реке с љубавницима. Прелетео је многе даљине и никада није имао ни најмањи проблем, дижући се у висине, а онда враћајући и спуштајући на импровизовани травнати клупски аеродром. Његова мајка је умирала од страха, молила га да се окане тога, а он ју је тешио како нема разлога да брине и да је сигуран у себе и летелицу.

Успео је некако да се окрене на бок и уз велики напор помери према реци. Страшни болови су му раздирали тело, али се у њему разбуктавала жеља да се домогне воде. Чинило му се да би могао испити цели ток. Влати су му запињале за образе у раницама, а са сваким покретом морао је да зајечи. Испред њега су искакали попци и скакавци, лелујали шарени лептири и милели мрави, крупни и радишни. Од свега најрадосније беху пчеле у цветовима више његове главе и бучни бумбари.

Отворивши очи примети да су због све удаљенијег сунца сенке постале дуже. По томе је закључио да је касно поподне. Посматрао је околину кроз сужене зене и чинило му се да је све у некој ватри. Замршени густиш траве као меки саг колико-толико му је олакшавао клизање. Померао се споро, савлађујући помало раздаљину, надајући се да ће коначно ускоро да осети како му низ грло клизи хладна вода. У његовим плавозеленим очима тињао је још увек далеки одсјај реке, иако се радило о само неколико корака до циља. Гргољаво и шумно те капи су клизиле чини се надохват руке.

Када се коначно, готово сваљујући низ ониску обалу, сасвим примаче реци, с напором и помажући се лактовима успе некако да наднесе лице над воду. У њеном огледалу угледа своје застрашујуће лице, од чега се нагло узмутише и вода и ваздух. Глава му клону и када поче да пије изгледало је да не зна престати.

Подижући главу, потом упирући поглед преко, учини му се да недалеко на другој обали види како непомично стоји једна жена, нага, усталасаних груди, дуге кестењасте косе. Њена појава је тужна као свенуо лист. Као да јој усне трепере док му, можда, нешто говори, или шапуће молитву, коју не разуме и не може да чује. Моли ли се она то за њега? Али, он није сигуран у то што види, нити да ли види, можда му се само причињава. Није сада сигуран ни у шта и чини му се да губи разум. Уста која су му до малопре била сува и запечена, сада су освежена али не може да их отвори, да изусти макар једну реч, најтиши глас.

Нека болна сенка пређе му преко лица, тек толико колико је трепнуо, и потом на другој обали више није могао да је види. Не, ту ничега нема, осим устрепталих топола кроз које се пробијају сунчане зраке црвене кугле која тоне за сенке брда.

Онда се поново онесвестио или заспао. Не сећајући се ни кад ни како.

– Жив је – чује глас неке девојке чију сенку једва назире кроз ружичасту измаглицу. – Подигнимо га, али пажљиво.

Нечије снажне руке, више њих, полажу га на носила и осећа како носе кроз ноћ која шуми као шкољка. Кад напола отвори очи и простење од бола, види огромно звездано небо над собом. Једна од тих светлуцавих лепотица лети сводом и пада негде иза шуме.

– Ваљда није моја – процеди, нечујно.

Тежак посао

Васа Михаиловић

У живој и бучној улици срео сам трећи пут истог дана старог пријатеља. Двапут је прошао поред мене не видевши ме. Био је ужурбан и замишљен. Најзад сам прибегао 'судару' да га зауставим.

''Ђоко, стани брате," тргнух га зачуђеног и обрадованог. ''Одавно се нисмо видели. Што си тако снужден и замишљен?"

''Па ето, пишем..."

''Шта. песме?...

''Не, приче..."

''Охо, откуд то?"

''Откуд!" љутну се он. ''Има већ доста времена."

''Па како иде? Може ли се? Или само пишеш да убијеш досаду?"

Ђока ме ухвати за раме и пођосмо низ улицу Очекивао сам оно његово 'дуга је то прича'. Зачудо, сад је гледао у земљу, каткад у пролазнике, и изусти:

''Не иде, пријатељу, не иде! Мучан је то посао."

Он одмахну руком. Његово тамно лице, неиспаване очи, млитави покрети – све је говорило супротно мени.

''Најжалосније је што још нисам написао ниједну честиту причу."

Остадох запањен. Толико дуго пише, а још ништа. Је ли могуће? Ђока настави:

''Прочитах једног дана неку врло рђаву причу у дневном листу. Неки смртно заљубљен младић, композитор, поклони девојци своју најбољу композицију, и после се убија. Његова најбоља композиција је посмртни марш. Помислих да је лако писати о љубави и самоубиствима. Реших да окушам срећу. Можда се и у мени крије неки таленат? И ја накупујем хартију, све лепо спремим и седнем да размишљам.

Испрва сам имао безброј случајева, расплета и ситница, али никако да их средим на хартији. Помало наљућен због ове несрећености, престанем да размишљам и пођем у лов за грађу за причу.

У чекаоницама има пуно интересантих ствари, помислих и одем прво на железничку станицу. У чекаоници ври. Пролазим са торбом на леђима поред људи. Где разговарају примакнем им се и седнм, али они прекину. Сви ме попреко гледају. Покушавао сам да заметнем разговор с људима који су изгледали добри за типове. Аја! Дајем цигарете, љубазно се смешим, али ништа. Причају како тај и тај воз има задоцњење, а у том и том возу велика гужва. Господе, где сте видели да се то пише у причама!?

Оставим станицу и зађем по лекарским чекаоницама. Исто то, само мало друкчије. Шта се све нисам стрпљиво наслушао! Како бол зуба сева као сто громова, најбољи лек за оток је бели лук или слачица, а за затвор сува шљива и тако даље, а за главобољу – шљивовица, поред које се заборави и бол и бриге за све.

Опет ништа занимљиво и необично. И ја почнем да упадам где има много света. Идем по корзу, шуњам се иза леђа шетача. У биоскопу се окрећем супротно од платна и гледам у масу: ћутање... отворена уста... пољупци и... ах... Шта би могло да се пише о гужвама и мрачним радњама...

После ми паде на памет генијална идеја: ово лето провешћу са рибарима на нашој реци. Спремим се у брзи час и – већ разговарам са њима. И они ме примају с неповерењем. Ви – кажу – варошани завукли сте се у зидове, не знате шта је лепота живота у природи. Тако је, развеселих се, биће овде ствари за читав роман. Али и тамо ништа. Чамци, мреже, рибе... рибе... Ја не могу да их разликујем. Увече, свађе у мраку, пиштање ватре и друге којештарије.

Разочаран и изгубљен, вратих се и отуда, чврсто решен да бацим и перо и писање. Нека иде све до ђавола.

Али не задуго. Васкрсну у мени воља за писањем. Али шта? Сетих се да на боксерским мечевима има узбудљивих сцена. Искористих прву прилику и одем да гледам неке прваке. Оно што сам тамо доживео нећу никада да заборавим. Умлатише ме просто гледаоци поред мене, боксују мене као они на мечу. И публика, и гужва, и дерњава, као у паклу. Какве приче, каква слава! Бацим поново све и отад не могу да повратим изгубљени мир."

Ђока је застао уздишући. Стигли смо на крај улице. Ја сам се смешкао. Он ме погледа зачуђено, као да му је криво што се његовим мукама смејем.

''Теби је као мило све ово?" упита.

''Па то је сјајно! Неће бити лепше приче!"

''Како?... Која?..."

''Цео тај твој лов је изврсна грађа за причу."

Он стаде збуњен. Изненађено викну:

''Шта!?... Јест... Имаш право. Здраво!"

И одјури. Вероватно да пише причу.

ПРИЧА

Михољски трен

Борис Петровић

Ходам улицом, живом и немирном, безброј особа, лагано одјевених, пробијају се кроз људску ријеку, које је ово необично и варљиво сунце извукло из влажних и устајалих просторија. Јарко и пркосно, дигло се високо, па наоружано снагом прси своју моћ и зраке усмјерава чак и тамо гдје дуго доспјели нису. Људи кажу „кратко љето пред зиму“, мени драже рећи „Михољско љето“. Онда, када сви забораве на њега, кад убједе себе да је са њим готово, кад га отпишу, он се врати јачи и снажнији. Као да им жели рећи да је небески свод још увијек у његовим рукама. Сви га воле, свјесни да су ово посљедњи трзаји онога што им живот значи, безусловно га упијају и дају му се у цијелости. Тихо и полако провлачим се кроз гужву и искрадам према шуми, тамо је мирно, свијет је нешто не воли а мени временом постаје све дража. Ево је опет, на истом мјесту, тиха и мирна. Нечујно је промјенила рухо. Још прије неки дан имала је зеленкасте одоре које су је красиле читаво љето, а данас, данас нова и мека, одјевена црвенкасто златним покривачем, била је још љепша. Хтједох само проћи путем, подно ње, па се предомислих. Акварел боја ме не пути да тако лако одустанем од ње, сваким новим трептајем нудио је прегршт нових ствари, које људско око мора видјети. Надражена чула, пренијела су се и на усне, које се без ријечи раширише у осмијех, гледајући живот испред себе. Усудих се, наставих даље. Дубина лиснатог тепиха, који је прекрио шумски пут, био је саткан од најљепших јесењих вијесника, освијетљен оним јаким михољским сунцем. Био је савршен, без мане. Скалу боја, коју природа створи, људи никад направити не могу, зато сам волио овај пут, пут природе. Сваки нови корак, правио је нови шум, а сваки шум причао би кратку и тајанствену причу. Своју причу. Зборио је о себи, док је био пупољак, о киши - која га је појила, о сунцу - које га је гријало, говорио је о дрвету - које му је било ослонац, о вјетровима - који су га шибали, о људима - који су се смјењивали. Настављао би причу о времену - које је пролазило, данима и ноћима. Пожалио би се на све слабије држање, отимање, искакање и на крају причао би о свом величанственом лету, о тренутку кад је напустио дрво и уточиште нашао овдје, гдје се и сада налази. И гдје ће остати до краја вијека. Успорих пажљиво, да чујем причу сваког од њих. Замислих се дубоко и помислих на човјека и његов живот, спојих га са листом па се запитах, да ли смо и ми само мали лист у великој васиони? Па зар се и ми не рађамо као пупољци, одрастамо уз нечију бригу, поји нас вода, грије нас сунце, вријеме нам пролази, старимо, копнимо, умиремо, падамо... Ево га, гледам како још један јунак одлази у историју, тамо на оно мјесто које је мјесецима потајно гледао. Жут и помало увијен виорио се високо у зраку, па час тамо – час амо, плесао је свој посљедњи валцер, препуштен вјетру и сигуран у себе. Његов пад пролази мирно и неопажено од свијета. Кладим се да крупна госпођа која, с приличним напором, вуче музгаво дијете кроз шуму и не види да још један јунак природе завршава своју мисију негдје горе, те се опрашта од тога и спрема за нешто друго. Лагано се спусти и дочека се на безброј браће, који давно спремише уточиште за њега, а он падом широко рашири руке, не би ли што удобније дочекао свог сљедбеника, чији је валцер већ увелико трајао.

Албрехт Дирер: Бој Св. Михаила са аждајом (1498)

Сагох се тако ниско и узех један од њих. Сви су били слични, а опет тако различити, пажљиво и лагано га спустих у џеп капута. Повјетарац задува, тргнух се из мисли па наставих даље. Шкиљећи од сунца и гурајући руке што дубље у џепове, наставих даље, према ријеци. А она иста, њежна и брза, све у једном. Све је исто, а све другачије. Промјенила је свој оквир који је до скро чинило шарено цвијеће, које се простирало дуж њеног корита. То питомо цвијеће замјенила је зелена трава, која је стојала усправно, попут најоданијег стражара. Негдје на средини ријеке налазило се јато патака. Мајка је својим младунцима показивала неке покрете, које су они, мада неспретно и смијешно, безброј пута понављали. Њени поносни покрети били су равни плесу балерине а опет, будно мајчинско око, није никога пуштало из вида. Вјетар задува, увукох руке дубље у џепове па наставих даље... Ту примјетих двоје младих, на парковској клупи, нешто причају, па се она љути, па је он грли, па се смију, и шапућу. Али, тако тихо и нечујно, да мислим ни они не могу чути. Питам се зашто, а онда схватих да су њихова срца тако близу једно другог и толико повезана, да би сваки јачи звук био неподношљив за њих. Што тише прођох поред пара, не желећи реметити њихов свијет и оазу мира коју заједно изградише. Окупани јесењим сунцем, из ове перспективе правили су ореол око њихове клупице, у којој је био саткан сав њихов свијет. Примјетих и два врапца и они нешто цвркућу па сад један – сад други, испуњавају простор око себе најљепшом природном пјесмом. Са сваким новим оглашавањем правили су нову радост коју су сви присутни безусловно упијали. Одмах поред заљубљеног пара сједила је старица. Њежна и крхка, попут лептира. Њен поглед, прожет миром и спокојем лебдио је негдје тамо, изнад воде. Дугачким образима вукле су се још дубље бразде времена, саткане данима дугог и тешког живота. Те боре нису биле нове, било их је много. Свака од њих била је прича за себе. Свака линија, црта и удубљење на њеном лицу причала је своју причу. Једне о срећи, друге о љубави, треће о патњама, животу и времену. Бреме година је оставило свој траг и уткало у њено лице више ријечи него што би могло да стане у највећу књигу икада написану. Ипак, старица је зрачила мудрошћу, а сваки њен покрет био је опчињен спокојношћу и добротом, са благим осмјехом на лицу, представљала је уточиште мира и ведрине. Њена дуга и просиједа коса таласала се, разиграна јесењим повјетарцем, који ју је миловао и ношен њеним власима извијао по који прамен. Скоро се сродила са том парковском клупом, која је била времешна колико и њен редовни посјетилац. Њено тијело било је благо погурено и савијено, али из њених модроплавих очију, још су шибале муње младалачког погледа, жељног живота, младости, љубави. Примјети да је посматрам, па ми се слабашно осмјехну уз благи поклон главом, одговорих јој на исти начин, уз много шири осмјех у који сам саткао сво поштовање према старици. Хтједох јој прићи, чути њену причу, њен пут, снове и живот, али се уплаших да би то пореметило овај мир, који је опијао сва моја чула. Настављам даље, а она остаје замишљена, њежна и сјетна, загледана у покоји таласић, који се неспретно стварао дуж воде. Вјетар се поигра са облаком и без много напора измигољи преко сунца, па све доби неки нови, сиви обрис. Дан је полако одмицао, све је губило сребрени, сунчани прах и постајало уобичајно и просјечно. Сунчани и мање сунчани тренуци, пратише ме дуж цијелог пута. Опет помислих на човјека и природу, сјетих се приче о листу, па се насмјеших, провјеравајући џеп капута, обрадовах се кад га осјетих под прстима. Те ствари не дадоше ми мира, те ми опет на мисао дође сјет о томе како је сав човјеков живот шетња кроз један дан универзума. Са свом срећом, тугом и сузама, свим оним падовима, сновима и крвавим кољенима... Некад су ме такве мисли плашиле и наводиле на дуга размишљања. Данас ме радују, увијек су присутне и радо им се враћам. Дајемо једно другом шта имамо, ја њима вријеме, они мени тренутке...

Убрзо се нађох у башти омиљене кафане, у којој сам,уз благи хук вјетра и уобичајну дјечију грају, попио свој послијеподневни *espresso*, летимично бацајући поглед на већ старе вијести, данашње дневне штампе. У том трену и сунце зађе иза брда, одавде се најбрже купи, промрмљах себи у браду. Удахнух топао ваздух још пар пута и задржах тај осјећај у себи. Свјежина се провуче кроз капут, па пронађе свој пут до тијела, која је стварала осјећај зебње и студени. Спушта се ноћ, а мене утисак још не попушта. У маси, опет, чујем опис „топао дан пред зиму“. Мени, опет, драже рећи „михољски дан“.

Последњи дан

Сара Дамњановић

Дан када сам умрла је био обичан. Нежан и плав. Радовала сам му се, као што сам се тада радовала сваком плавом дану. Копрцао ми се под рукама, а ја сам га стезала све јаче трудећи се да га укротим. Опио ме је својим осмехом, ту сам поклекла. Шапутао је најлепше речи света на уво, мазио се о моје руке, играо се јагодицама прстију. Био је недостижан у својој умиљатости, то ми се свиђало. Нисам ни покушавала да досегнем његове нежности, довољно ми је било само да га зовем својим. Викао је свакојаке безобразлуке. Игра ланених уздаха у безобразном бунилу ми је црвенела образе. Играли смо се сенкама по зиду, побеђивао је светлом. Нешто ми је задовољно скакутало испод грудне кости као срндаћ.

Нисам ни приметила када сам умрла. Нико те не обавести како то изгледа, па не можеш ни да препознаш кад се деси. Одједном сам чула тишину. Била је гласна и била је свуда. Сећам се да је био уторак. Или сам умислила да је био уторак, јер ни на један други дан не вреди умирати. И сећам се да је тада све мирисало на алкохол и цигарете. И још се сећам да нисам могла бити беспомоћнија. Али била сам мирна и нисам осећала ништа.

Оно што фали овом свету је прикладна музичка позадина. Када отварам паклу и узимам цигарету, кроз тишину и мрак одзвања блага шкрипа вађења цигарете, шушкање фолије и превлачење картона преко картона. Гледам кроз прозор док расте пепео и трудим се да размишљам. Тешко хватам мисао пре него што је поклопи друга. Борим се док се не уморим и онда легнем. Угасим светло, вратим нож у корице и више се не плашим. Постојим у кревету, на плафону, на тим зидовима док све не нестане.

Пробудим се ујутру са кнедлом у грлу. Кашљем док је не искашљем. Кроз затворен прозор брундају мотори аутомобила, пуцкетају гранчице под точковим и шкрипе кочнице. Шум воде, пиштање четкице, чангрљање есцајга, крклјање рајсфершлуса док се закопчава, прескакање резе у брави и поново мотор аутомобила. Тек тад се огласи понеки чист тон са радија. Појачавам га да прекријем рзање мотора. Видим бол у тим тоновима. Искушава ме. Забавља ме.

Има нешто романтично у умирању. Многе песме певају о томе. Има ипак много тога романтичнијег у живљењу. Постоји нешто велико што седи тамо негде и чека на мене. Знам то. Чујем га како нестрпљиво цупка. Седи и пита се кад ли ћу. А ја лежим. И лежим. Лежим.

И већ се враћам. Поново мотор. Поново јачи звук. Гасим ауто и звучници ћуте. Остајем да седим унутра. Волим то да радим, мада не знам зашто. Седим тако вековима, а изађем после десетак минута. Не мислим ни о чему тада, само слушам како тишина пуцкета по стаклима хладећи их. Мрак је. Још једна цигарета пред сан и ето ме поново у оном кревету.

Мртви не осећају, али дишу и то раде прегласно. Не може се поредити са мелодијом, више подсећа на покварен касетофон.

Дан када сам умрла био је последњи када се чула музика. Испратила ме је нека песма од оних које сам слушала тада. Била је нежна. Била је топла. Језик ми је био мокар, тражио је шећер и осећала сам недостатак његових зрна на непцу. Не памтим речи те песме. Не сећам се ни мелодије, знам само да је била јака. Не умире се уз било коју мелодију! То мора бити једна од оних... чвршћих.

Лишће шушти на ветру. Пишки ми се од тог звука, подсећа на одврнуту чесму. Брава. Момчило се протеже. Волим то што не производи никакав звук. Уме, додуше, понекад да се наљути, па фркће око мене. Уме и да мњауче за храну. Зато се увек трудим да има довољно хране. Он ће ускоро да иде у Ваљево. Увек сам знала да то Ваљево има нешто чиме ће ме везати за себе. Сад ће имати Момчила у неком од својих дворишта. Моја соба ће поново бити празна.

Клизна врата при отварању имају звук трамвајских. Када улазим у собу, некад ми се чини да улазим у трамвај, а ја се правим да то није ни трамвај већ воз и да ће ме одвести далеко. Као онај за Нови Сад. Нигде не мирише на Нови Сад као у Новом Саду. Пробала сам да га доведем у своју собу, али на крају останем сама унутра. Све мирише на мене.

Много цигарета. Некад чујем кремен камен како се гули о други и пуца варница. Упаљач је ипак само упаљач, а моја дивљина је тамо негде у детињству и нема никакву намеру да ме прими назад. Зато јој се не враћам. А желим, понекад.

Укључим *муте* у тренутку кад склопим очи и тек тада знам да сам то још ја.

Дан када сам умрла био је први када се све чинило полустварним.

КРАТКА ПРИЧА

Татјана Беук - Лаћак

Предвидљиво

Знала је тачно којим ће се смером све одвијати. Не треба зато нека посебна памет, посебно кад се дешава по ко зна који пут. Неће болети речи, неће се расплакати, неће се сакрити у мишју рупу. Узвратиће истом мером, можда још горе. Више од пола живота стрепи шта ће бити ако... Нема више АКО. Од сад она одређује правила игре, макар се косило са здравом памећу. Одлучила је да ће сама да се бори са својим проблемима, не треба јој медицинска помоћ, па ако пукне, знаће да је сама тако хтела.

Пре се плашила да губи разум, ништа јој није ишло од руке. Полако је почела да постаје чвршћа, није се повијала под сваким ударом ветра. Било је то сувише споро, али је на крају било резултата. Ево, баш сад. Камен јој није раван! Ништа је неће изненадити, ни уздрмати. Обећала је самој себи.

Најобичнија животна прича

Нашао ју је. Одмах се примила. Гутала је приче о рупи у стомаку, о мислима, месту у срцу... Јављао се кад је хтео, ништа није питао. Подгревао јој је машту музиком, она је слушала речи. Играо се док је она веровала.

Због њега се сва променила. И поново живела. Ништа није тражила, само пар редова. Због њега је далеко ишла, додуше, после се кајала. И тада је стало све. Прогутао мрак најлепше стихове, жеље и емоције. Опет је била на дну. А он је пратио и ћутао.

И тако су живели, свако за себе, до краја живота.

СТУДИЈЕ

Књига племенитог сећања

Бранко Летић, *Сарајевске теме. Од ''цвета градова'' до ''огњишта ратова''*, Ниш – Пале, 2014.

Злата Бојовић

Постоје књиге које аутори никада нису мислили да ће писати, које саме за себе изборе место у њиховим плановима и уносе немир, као неиспуњено завештање, све док не забележе оно што је морало да се сачува од нестајања. Од такве је врсте књига *Сарајевске теме* Бранка Летића која је, готово од почетка до краја, враћање дуга времену и људима који су заслужили окриље трајања.

Врсни проучавалац дубровачке књижевности, чије је границе тумачења померио својим магистарским радом и докторском дисертацијом о барокној књижевности (одбрањеним на Београдском универзитету), као и десетинама студија и написа из ове области, који су увек додавали још једно поуздано и заљубљеничко ''залагање'' за писце и теме великих епоха ренесансе и барока, за сложену поетику која није била скуп начела већ глас књижевног времена како су показивале ауторове суптилне анализе; поуздани тумач средњовековне књижевности, коју је, као и дубровачку, предавао на универзитету, и која је његовом бављењу старим епохама давала ширину каква се ретко среће, Бранко Летић је овом књигом можда изненадио читаоце, иако је његова богата библиографија увек била отворена и за друге теме осим дубровачких и средњовековних.

Једноставни наслов - *Сарајевске теме* - који је само овлаш наговештавао своје оквире чинило се да нуди мирну књигу за коју је дошао час да је напише аутор који је најбитнијим делом свога живота, свим деловањима и научном каријером био везан за Сарајево.Од када је у њега дошао као студент, постао је то његов град, у њему се развијао, узрастао и сазревао и постао део његове културе и духа и његов представник. Супротно овом првом очекивању, *сарајевске теме* нису оквир књиге мирног размишљања већ велике драме у бићу Сарајева, које се у потресима историјскиог тренутка срушило само у себе. Симболичним назнакама, као да призива свог омиљеног писца Марина Држића, коме се , иначе, Бранко Летић на најлепши начин одужио многим странама својих студија, издањима, па и страницама у овом ''либру'', сачињеном од пролога, три чина и епилога, *Сарајевске теме* су већ од садржаја откривале унутрашњу драматику. Оне, иако обједињују векове ''сарајевских тема'', јесу у свему у знаку савремене, проживљене драме, која је по свим правилима досегла кулминацију после које се изменило у Сарајеву све – и оно што је било и оно што јесте. Сведок те кулминације, која је својим вртлогом понела за тренутак и његов живот, био је Бранко Летић. Када се све смирило, када су се у епилогу расплели многи удеси који су из темеља померили животе и живот, када су се распале, преиначиле или нестале институције које су деценијама биле на узлазном путу, а у њима стасавали научници и стручњаци првога реда и заједно са многима који су дошли са стране стварали центре науке и културе, факултете и институте, градили идентитет и уздизали и Сарајево и себе, Летић није могао мирно да гледа како се све, незаштићено расплињује у новом времену. Тада је почео, не планирајући је унапред да склапа ову књигу, која је, уистину, несвесно започета још у часу када је усред рата на папиру – омотачу цигарета, препознао лист сопствених реченица о фра Грги Мартићу из недистрибуиране књиге. Симболика овог тренутка одредила је све што ова књига у себи носи.

''... После једне наднице за страх у летњој ноћи 1993, добили смо – ми Сарајлије с ''радном обавезом'' да копамо ровове између федералних и српских положаја – по једну ''паклицу'' цигарета чији је омотач био од листова штампаног текста. Текст на омотачу моје ''паклице'' био је штампан ћирилицом и екавицом. Растројен од непосредних ноћних догађања, дуго сам зурио у испрекидане делове текста који ми се однекуд чинио познат. Повезивао сам испресавијане фрагменте реченице о фра Грги Мартићу, док ми до свести није допрло да је реч о мом тексту из књиге која је, као и друге из исте едиције, остала на лагеру.''

У Библотеци Litteraria serbica Филозофског факултета у Нишу (уредник Јован Пејчић), која обједињује све српске универзитете, изишла је 2014. године књига *Сарајевске теме.* У њој су објављене студије, портрети и импресије настали у периоду од 1991. до 2014. године које је на разне

Бранко Летић

начине међусобно повезивало Сарајево. Оне из новијег времена још је чвршће повезивао њихов аутор, сам Бранко Летић. У три дела ове књиге, јасне и чисте концепције, Летић исписује историју духовног, књижевног и културног живота Сарајева од друге половине 19. до краја 20. и почетка 21. века, у који су се прелила не само сећања већ и природни витални токови као симбол трајања.

Први део – *Градинари деветнаестог века* - доноси портрете пет важних ''градинара'' – Косте Хаџиристића, Богољуба Петрановића, Среве Петрановића, Гавра Вучковића-Крајишника, Васе Пелагића - у чијем је инвентивно одабраном архаичном именовању најнепосредније исказано поштовање према заслугама које су имали. Међу њима су нека од највећих имена српске културе друге половине 19. века. У првом реду то је био образовани Богољуб Петрановић (1830-1887), кога је пратио ореол ''апостола словенства и хришћанства'', који је у Сарајеву провео само неколико година током седме деценије 19. века, али је оставио трага као да је вишеструко дуже био у њему. Летић представља читав његов плодни просветни и научни рад, чак и његова књижевна дела, која су остајала у сенци, истичући са великим разлогом да је реформисао сарајевску школу, а као фолклориста, идући Вуковим трагом, увео у књижевност велико благо српског народа у Босни и Херцеговини. Опомињао је на његове одавно класичне књиге народне књижевности *Обичаји српског народа у Босни, Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине* (епске песме), *Српске народне пјесме из Босне (женске).* Други од знаменитих ''градинара'' био је Васа Пелагић, ''народни учитељ'' који је, према духовном портрету који пажљиво и доследно исцртава аутор, на свој начин разумео суштину свога времена. Његовом богатом књижевном ангажовању Летић се посвећује аналитички са намером да покаже где су граничне истине у оцени његовог публицистичког и књижевносг рада (''најчитанији не само социјалистички него и српски писац уопште''; '' данас (т.ј. 1910) готово нема читалаца'') залазећи дубоко у принципе Пелагићеве поетике и улоге ''ангажоване књижевности'' у друштву. Посебно је трагао за развојном линијом његовог поимања ''српства'', од учешћа у Уједињеној омладини српској, од беседа о језику и приближавања народној књижевноти до идејног заокрета када код Пелагића постепено националну категорију замењује социјална. Све је ово сведено у ауторитативном закључку: ''он је појава која обележава *читаву културу* народа Босне и Херцеговине у другој половини 19. века, при чему је књижевност била предмет, повод и средство да се на њу утиче''.

Други део књиге, са портретима ''градинара'' друге половине XX века, чини још један стамени темељ на коме је почивало ''златно доба'' сарајевског културног успона, оснивања Универзитета и института, посебно Филозофског факултета и

Међу портретима изабраних «градинара»: Меша Селимовић

Катедре за југословенске књижевности. Ту малу галерију чине портрети угледних професора, а у њима је садржана *ненаписана* историја Катедре којој је Летић и сам припадао. У овом низу своје заслужено место добио је, пре других, Салко Назечић, предратни београдски ђак, професор народне књижевности, дубровачке, епоха просветитељства и романтизма, иначе још од студентских београдских дана међу првим студиозним истраживачима дубровачке литературе. Имао је конструктивну визију катедре, што је, захваљујући великим организаторским способностима било од великог значаја за њено стварање и развој. Уважавајући пре свега стручност, окупио је професоре и из других центара који су зајдно са њим унапређивали и ширили Катедру. На њој су били краће или дуже време, Меша Селимовић, Бошко Новаковић, Властимир Ерчић, Драгиша Живковић, Бранко Милановић, Славко Леовац, а потом су сустизали млађи научници који ће до деведесетих година, иако су се политичке и националне прилике већ увелико измениле, још увек одржавати суштину првобитне идеје Салка Назечића. Исписујући портрете изабраних ''градинара'', Салка Назечића, Меше Селимовића, Власте Ерчића, Малиха Мулића, Бранка Милановића, Новице Петковића, Бранко Летић је исписивао историју сарајевске филологије. Обиљем података о животу сарајевског Филозофског факултета, посебно Катедре за југословенску књижевност, о професорима, њиховим међусобним и професионалним односима, о студентима, програмима, о научној и ненаучној политици која је пролазила кроз велика искушења, о књигама и њиховим судбинама, а све је то било у значајној мери и део личног искуства, Бранко Летић је оставио споменичко сећање на Катедру за југословенску књижевност. У том сећању, у последњем тренутку је ухваћен њен лик, пре но што се расуо у распуклом времену које је уследило. Овај део књиге писан је посебно надахнуто и топло, са великом љубављу према учитељима, посебно према Салку Назечићу и Бранку Милановићу, са најдубљом одношћу према претходницима који су му, као младом колеги, били велики ослонац и поуздана подршка.

Трећи део *Сарајевских тема*, под насловом ''Огњиште ратова'', у целости је посвећен најновијој литератури у којој се одсликавала цела велика драма сарајевског страдања. Наслови књига које је аутор са дубоким разумевањем и саосећајношћу представљао –*Изаћи из Сарајева* (В. Тутњевић), *Не плачи за Сарајевом* (В. Крстајић-Стојановић), *Зашто одлазите из Сарајева* (Р. Поповић) - као и прикази ратне поезије, прозе и ратних романа о Сарајеву, сједињују се и стапају у ону књигу коју Бранко Летић није желео да напише (''радије /бих/ некако да све заборавим''). То ''писање'', ма колико то желео, ипак није могао да избегне, јер је ту књигу коментаришући проживљено и са дубоким емоцијама ''потписивао'' и у своје име.

На крају, враћамо се ''прологу'', уводној студији *Сарајево у песмама на турском језику од 15. до 19. века* у коме васкрсавају књижевно виђење и поетски доживљај Сарајева у распону од топоса путописне литературе и поезије о градовима пуне клишеа и општих места до непосредног ''реализма''. Већ би и сам преглед ове поезије, пуне глорификације, да је аутор остао на томе, био драгоцени осврт на слику-доживљај Сарајева у једном делу литературе. Аналитички Летићев приступ овој теми пружио је, међутим, много више. Изградио је озбиљну књижевно-социолошлу-културолошку студију у којој се све поетске слике Сарајева самеравају у светлу најважнијих карактеристика - ''уопштавање'', ''конкретизација'', ''идеализација'' - које одређују ову врсту поезије и које опредељују песнике . Право изненађење ове студије је у томе што је Бранко Летић препознао да се у поезији, наизглед клишираној у свему, крију велика питања ренесансног времена, у коме је један њен део настајао. Филозофска, друштвена и моралне питања уткана у ову поезију, склад између телесне и духовне лепоте и платонистичко порекло тог идеала, трагање за идиличним ''рајским'' простором, за идеалним животом и у њему идеалним човеком, размишљања о добрим и лошим људима – ''назбиљ'' и ''нахвао'' – аутор је луцидно довео у везу са истом оном филозофијом која је проговарала из ликова Држићевих дела, тачније из самог Марина Држића. На тај начин, ''пролог'' књиге добија значење ''епилога'' у коме доминира сигурна реч рагузеолога, научника који је својим ''сарајевским темама'' удахнуо богатство великих у вечних тема и трајања.

МЛАДИ ДОЛАЗЕ

Катарина Пантовић

Дневник

Сваки дан почиње на готово исти начин:
Трљам очи напрегнуте од пређашњег сна
Подуже РЕМ фазе
И гледам се дуго у огледалу
Да се уверим да сам она иста особа од јуче

Попут остареле невесте поднева
Кружим градом који се сија као душа
И смешим се људима без очију
Чије ме силуете подсећају
На рђаво исликане аквареле

Приметила сам
Да ме све више увесељавају тужне ствари:
Решавање укрштенице
Проучавање флуидног кретања облака
Грицкање унутрашњости образа

Преливена поноћном светлошћу
На станици сама чекам аутобус
Узбуђено замишљајући
Да ме неко из оближњег љубичастог жбуња
Опчињено жели и посматра

А када се приближим својој згради
Не журим са откључавањем врата:
Јавим се комшијској деци
Помазим комшијског пса
Бројим степенике

Миришем ледену тишину из предграђа
Скупљам његову ДНК по тепиху
Замишљам своје умножено присуство
И на тренутак осетим
Наднаравну космичку срећу и снагу

А у доба када пауци излазе из својих скровишта
И хитро језде својим телима-шакама
Мрак отвара своје главне одаје
Прима ме у себе
А ја читав живот сапињем
У један слани траг на јастуку

Кутија

Од августа сам закључана
У малој кутији
Иако се сваки пут кад
Изађем из дома
Умножим на неколико страна

Како да зауставим
Сећања-цртеже који
Не престају да се роје?

Некад је твоје тело било
Црна пустиња
И гибали смо се
У непарном ритму

(наша *амбидекстрална* љубав)

Зид се ослањао на наше сенке
Тишина је врвела од аплауза
Јутарњих духова и птица
Који су једини имали увид у нас:
Браво!

Лепи сте тако склупчани
И настављени једно у другоме
Као скулптура од мермера.

Не светли више светионик
Вид је испресецан
Решеткама косе

Подижем поглед ка небу
И моја душа се расцветава
Као стари кишобран

Песма о среди

Кад наступи ноћ, нисам више
свесна тога где сам, ни
ко ме посматра
Ево: из мојих кукова излећу
жути лептирови

Под металним светлом
Највећа сам од свих руских бабушки.

Ја сам свуда, у сваком часу
У времену и простору
Али то ми ништа не вреди:
У мени је топлина која је
Ишчашила своје зглобове

Све ми нуде, а ништа не дају
Можда само
плаве цветове по врату
и тек понекад:
Загрљај

Да могу, жестоко бих казнила
сопствену судбину.

И ништа ме више не може дотаћи:
нисам целина
само калеидоскоп кроз који
гледам обешено сунце

Катарина Пантовић рођена је 17. септембра 1994. године у Београду. Студенткиња је треће године Компаративне књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Објављује поезију и есеје у часописима и периодици. Добитница је друге награде за најбољи есеј о В. П. Дису на конкурсу „Дисово пролеће“ (2012), као и прве награде за поезију младих „Војислав Илић“ (2013).

Поред поезије се бави и сликарством и уметничком фотографијом.

КРИТИКА

Очувани мит

Драгољуб Стојадиновић: *Моји сусрети са Добрицом Ћосићем*, „Altera Books“, Београд, 2015.

Милисав Миленковић

Коначно, ево књиге *Моји сусрети са Добрицом Ћосићем*, ево аутора Драгољуба Стојадиновића, ево човека који је, по сопственом казивању, био сапатник, сабеседник са књижевником и човеком Добрицом Ћосићем. Коначно, јер је реч о књизи која бележи аутентичне сусрете и разговоре и тиме значајно доприноси да се представи лик и дело овог писца који несумњиво остаје оно што јесте: творац српске прозе која судбину, патње и искушења овог народа, ону фреску од „надничара до Краља“ развија, описује и чува као опомену на саму суштину националног бића. Ово тим пре што се чине (не)успели покушаји да се његово дело оспори, омаловажи, па чак и негира у свом целокупном или делимичном вредновању.

После *Легендаријума времена смрти Добрице Ћосића*, истог аутора, тог својеврсног бдења над том књигом и значењем једног круцијалног романа наше, српске литературе, појављују се сведочења која на свој, аутентичан начин, понекад, у скици, у крокију,

Драгоцени сабеседник: Добрица Ћосић

у намерном или случајном сусрету, тим непосредније, употпуњују животне и стваралачке карактеристике овог писца и човека.

Добрица Ћосић је значењем и зрачењем више од пола века стваралац који је са својим књигама ушао, скоро, у сваку српску кућу и заживео своје стваралачко трајање које је оставило и оставља препознатљиве трагове. Оживео је век успона и падова свог народа, забележио сва чворна места његове историје и пред, ненаписану, историју поставио своја громадна тумачења интерпретирања свега тога. Његове књиге су јединство аутентичне и документарне стварности и њеног стваралачко-емотивног пресипања из живота и историје у уметничку истину, често уверљивију од саме стварности.

Мало је, скоро да нема, изузимајући Петра Петровића Његоша, црногорског владара и писца-филозофа планетарних димензија, личности која је имала животну и уметничку биографију сличну или сродну оној коју је доживео и створио Добрица Ћосић. Он није само ангажовани интелектуалац Камијевог типа, он је своју ангажованост доказивао и проверавао на делу: од Косова до председничке функције. Нажалост и у једном и другом смеру доживео је неуспех и разочарење. Косово је (само)проглашено републиком, а његов председнички мандат је окончан хировитом игром политике и смењивањем. Он је, с тога, прометејска фигура овог поднебља, јер је сопственим ангажманом, далековидошћу и ризиком искушења пристајао на мисаону издвојеност и непоколебљиво деловање ради остварења тих, његових и националних, уверења и интереса. Његово страдалништво је управо то прометејско испаштање и пораз, а све то га дарује горчином и резигнацијом.

Својим укупним деловањем премостио је два века, не само у временском, већ и у вредносном значењу. Незаобилазно уметничко дело, визионарско предвиђање судбине југословенства, српства и социјалистичких неостварених идеала, сврставају га у јединствену личност српске памети. Њеног трајања и опстајавања, па и самог српског народа. Он то није само промишљао, он је и деловао, често остајући усамљен и под неправедном пресијом идеолошке, политичке, па чак и естетске природе.

Драгољуб Стојадиновић је са тих вредносних ознака пошао да бележи и присећа се сусрета са Добрицом Ћосићем. У самом почетку Добричином је са разлогом навео ону мудру и далековиду мисао Милана Кашанина: „Његош, то је периферија српства, Вук Караџић такође, Бранко Радичевић периферија, Бора Станковић периферија. Вама је Бог дао да проговорите из средишта Србије. Немојте да пропустите прилику“.И он је, са високим степеном одговорности, није пропуштао.

Остају непојмљиве пакост и завист код неких савремених писаца који мање-више неаргументовано, којима се Драгољуб Стојадиновић бави, снима их и успутно бележи, не устручавајући се и тежих (не)моралних квалификација. Или је то она античка мисао, да без полемике са висином и ауторитетом оспораваног, нема ни сопствене величине.

Свеједно, Милан Кашанин је своју мисао, не само проверавао, већ је она самим импозантним делом Добрице Ћосића и верификована.

Драгољуб Стојадиновић, оживљавајући своје сусрете са Добрицом, није писао глорификаторске изливе, још мање је доказивао величину и вредност његовог опуса. Он је сликао, свакодневницу и спонтанитет непатетичних речи његових. И тако је неосетно уводио читаоца као сведока настајања и рађања, дотле непознатих и непостојећих у српској литератури, деветнаестог и прве половине двадесетог века, дакле, он у Добрици препознаје првог творца истине, опоре и горке, српског сељаштва, као и зналачке, до детаља исписане и описане личности и времена нашег грађанског друштва. Остаје његова дискретна опаска, чак замерка да се у овом периоду српска књижевност више бавила карикатуралним особинама грађанства, а не његовим правим вредностима. Отуда и критичке опаске које иду ка Нушићу, Глишићу и Домановићу, али и афирмативне оцене Добрице Ћосића који се, без идејних и идеолошких бојазни, бави српском грађанском класом као стабилизујућем фактору српског грађанског друштва.

Остала је само назначена, као у фусноти наведена мисао да смо „опстали у најтежим данима наше историје и да знамо да за свој спас нађемо упориште тамо где нам га нико не може да узме или угрози“.

И одмах додаје: „То је пре био мит. Мит ће то бити и у будућности“.

Сме ли се сумња, стрепња протегнути и на помишљање да у том леже разлози оспоравања Добрице Ћосића. А они вуку жиле, да не кажем корене, из оних (не)моралних домаћих побуда, несумњиво подјареним утицајима, да не кажем уценама, споља.

Јер, „Све што је Добрица урадио, све што је створио, све што је сликајући народ морао и сам да испашта, све је то овим ударом муње (великим праском) настало и све одиграло огромну улогу и у његовом делу и у његовом животу“.

Развио је и очувао мит који је био раније, а и у будућности ће опстати. Мит о српском опстајавању и трајању.

Збиралиште горких чворишта

Миленко Пајић: *Очевина*; ЈП Службени гласник; Београд, 2014.

Давид Кецман Дако

Роман „Очевина“ Миленка Пајића (1950-2015) је дело које садржајем, концептом и начином на који је остварено истовремено и видљиви одраз свега онога што је његов аутор успео да досегне, забележи, ишчитавањем/одгонетањем да изризничи пре, за време, али и после свих путовања, не само између два свакодневна/нужна и сваком досежна одредишта при путовању возом, повратном картом на релацији Пожега-Чачак-Пожега, него и мисаоним странствовањима, у свим правцима у многим временима и просторима; кроз епохе у овом делу оличене у биографијама ауторових духовних сродника са којима комуникацију остварује ишчитавањем њихових писама, потом и анализом, реконструкцијом и деструкцијом, апстраховањем појединих и домишљем стечених садржаја, који му при могућем заокружењу приповести битно недостају; употпуњавањем приче оним скривеним под белином између редова, Post festum, кад све друго у писмима неком ближњем, по било којој основи, сем последица које су изазвала, бива готово небитно. Жанровски тешко одредљиво дело, али најближи смо мисли како је реч о колажном, мозаик-роману, или, како то и сам аутор другим делом ове књиге од 520 страница казује, о *Сазвежђе малих романа*. Полазиште, односно изазов, основа за ткање готово сваке прозне целине на његовим страницама јесте или есејистичко слово/приповест о писму, или писмо некоме.

У првом делу књиге су писма из очевинског, породичног круга, оних из „Породичне збирке“, као и „Музеја изгубљених писама“, из тајног прегратка у великој кожној торби: „*Писма народног непријатеља*“ од само једне а 51 пут поновљене реченице „Ја сам народни непријатељ (судбина ујака Голооточанина), „*Разговор са оцем*“ (писма Франца Кафке строгом оцу, уобличено као дуо-драма), „*Кишна сезона у Милошевцу*“ (братовљева писма са радне акције, из војске и са робије), „*Писма Бранки*“ (парченце од успомена на једну младалачку, неостварену, дакле, удесну љубав која након пола века тражи своје давно измакло остварење), „*Највеће писмо на свету*“ (из пртљага успомена на свој живот), „*Мало писмо Е.С.*“ (дослух са Данилом Кишом и његовим „Пешчаником“), „*Писма Оњи*“ (Ивањицкој, прим.Д.К.Д) у којима се разоткрива оно зачудно у делу сликара Леонида Шејке, било да је реч о сликарству или његовој неоствареності као писца, за шта је, (овим писмима је то и доказано), имао велики дар.

Реч *писмо* је и у насловима других прозних целина које су, уствари, ехо оног што је спознаји достижно тек загњуривањем у оне кружне токове од вртложника који настају као последице речи/доживљаја изазваног исповешћу/писмом неког од књижевних величина а путо/писац, једнако кроз простор и кроз време, подразумева се – у свим правцима, Миленко Пајић осећа их као своје такође присне духовне сроднике, налазећи и у њима делић и своје свеколике баштине. Једног Џемса Џојса, например, који је „јунак“ приче „*Писмо Нори*“), или Милену Павловић Барили (прича „*Последње писмо оцу*“), Оскара Вајлда, из чијих записа у времену тамновања („De profundus“) настаје прича посве самосвојног концепта „*Речник туге*“. Ту је и „*Писмо о мржњи*“ (дослух са Ивом Андрићем, а опет захваљујући једном писму из 1920. године, те прича од последњих, вапајних писама, крика без одјека, злосрећног Бранка Миљковића „*Пет пијаних писама*“.

Миленко Пајић

У другом делу „Очевине“, у сваком погледу големог романа од 520 страница, са заједничким именитељем „Сазвежђе малих романа“, све прозне целине, па и „*Писма из Азила „Bell Air*“, из првог дела књиге, писана руком калемара, „*Последњег богумила*“, Младена (Ђорђа) Протића, родом из Чадрага, код Чачка, тог данас већ незнаног, а последњег бунтовника, истинољупца, родољуба, човека чији наум да разоткрије велику пљачку почињену током Великог рата од стране министра Нинчића и других блиских му у влади Николе Пашића, никад није добио коначно разрешење, па тиме побуђује блискост са аферама из времена садашњег, а у земљи Србији.

Све приче, сва романескна поглавља из првог дела књиге, а у чему је, у погледу прозног концепта, једна од битнијих самосвојности овог аутора, добијају логични, директни наставак и потпуно заокружење тек у „*Сазвежђу малих романа*“. Небитно у каквој су форми, да ли као кратка прича, епистола, монодрама или дуо-драма, да ли су остварене у класичном или у сигналистичком поетско-прозном концепту, то мноштво од (нимало случајно такав број, јер реч је о кључним деловима из многих житија на путу до само своје Голготе) тридесет и три наслова, захваљујући надасве Пајићевом сваковрсном књижевном умећу и изразитој, рекли бисмо и крајње ризичној смелости, све скупа ипак бива јединственом романескном целином.

Изукрштаним писмима са садржајима из живота најближих (а што су писма из *Породичног круга*), цедуљице деде-солунца на путу у заробљеништво, писма/повеснице готово у свему наопаког оца и брижне, трпељиве и храбре мајке, својеглавог, бистрог и пркосног брата, злосрећног ујака-голооточког сужња, писмима случајних познаника, сапутника и сапатника, изукрштањем са писмима из дела или из живота Франца Кафке, Џојса, Оскара Вајлда, Ива Андрића, Данила Киша, коначно и са изукрштаним писмима из рукописне заоставштине песника Бранка Миљковића, насталим у страхотним тренуцима самоубилачког суноврата, неколиким причама такође у форми писма а са садржајем из живота трагичне сликарке и песникиње Милене Павловић Барили, њеног оца Бруне Барилија, те мајке Данице Павловић, настао је роман „Очевина“, дело које је концептом и начином на који је остварено без узора и без сродности са делом неког другог аутора у нашој савременој књижевности. Блиско му је само оном што је овом роману, рекли бисмо и неминовно претходило, пре свих збирка „Имам причу за тебе“, дело овенчано Андрићевом наградом.

У најкраћем, роман „Очевина“ Миленка Пајића јесте велико збиралиште горких чворишта са животних путања многих у њој обележених удесништвом као личним печатом. Јесте и збирка малих романа писмом, или писменима и њиховим одбљесцима/одјецима у души, тиме и у делу овог писца присутних. Свим својим, посве аутономним поглављима, ово *Сазвежђе малих романа* истовремено се доживљава и као самосвојни речник/појмовник туге, бола, од горког незаборава... Збиралиште многих живота уплетено у једно велико уже, или у једну тканицу нитима од бола сплетених, ово је књига о догађањима из различитих времена а у трен садашњи збијеним. Књига од писама/приповести о многим тајним или вешто прикривеним вратоломима и горчинама знаних нам или незнаних људи, о многим душама, о љубавима и о патњама. О плачу, пожудама и покајањима. О мржњи, презиру и о самоћама. О самоубиству великог песника, вешању о мало и нејако дрво омчом сачињеном, или знатно „ојачаном“ од подлости и невере пријатеља, од свих неодзива на његов очајнички вапај. О страху и зебњи, о скрушености и о срамоти... Да, и књига о срећи као и о страдању, о неприлагођеним, као и о стиду... Коначно, било о чему да је реч, ово је књига оном који путује и који пише *Свакодневни путопис* а о коме или о чему другом него о човеку који, имајући на уму искуство Оскара Вајлда презентовано у књизи „De profundus“, са сигурношћу може да посведочи: - *Човек је у сваком тренутку свог живота оно што ће бити, као и оно што је већ био*. Или: „*Коначна мистерија јесте – сам човек... Ко може израчунати орбиту сопствене душе?*

АФОРИЗМИ

Живко Ђуза

- Кад би могли да бирамо избјегли бисмо изборну годину.
- Заинтересовани су за велике пројекте. Намјеравају да нам раде о глави.
- Похвале које стижу на њихов рачун немају велики значај, јер је онај прави у иностраној банци.
- Сад радничку класу запостављају већ у класу.
- Нисмо тек тако пуцали у празно.Дуго, дуго смо нишанили.
- Имамо јести и од муке пити.
- Ако буду полагали рачуне и то ће положити као камен темељац.
- Усамљеност је наш заједнички пројекат.
- Нисмо сигурни у себе, али смо се у себе повукли.
- Ми смо у праву, али нисмо одмакли ни корак даље.

К Р И Т И К А

Одбрана од (не)времена

Срба Игњатовић: *Цинобер*, Фондација „Солидарност Србије“, Београд, 2015.

Љубомир Ћорилић

„Посреди је специфична лирска дијалектизација ствари мишљења и певања“
(Ј. Пејчић)

Овај „експлицитни суд“ о поезији Србе Игњатовића, поводом изабраних песама „Варвари на Понту“(Просвета, Бгд, 2000) даје могућност да предочимо и оцене мањег броја других критичара о поезији која, упркос свим вредносним предзнацима, ни генерацијски, ни у општем контексту српског песништва друге половине двадесетог века, није постављена на место које јој припада. Да не образлажемо вољне и невољне разлоге, већ цитирамо пандане „експлициту“ овог приказивача, изреченом у огледу поводом књиге песама „Чим сване и друге утопије“(2011), а који гласи: Срба Игњатовић је „у песништву, као и у критичком промишљању српске поетике, сатворио аутентично и битно ауторско дело“(„Елиптично певање о истом“, Летопис Матице српске, књ. 489, ст. 797, април-мај, 2012).

„Традиција једног песништва, рецимо српског, сиромашнија је ако није попуњено празно место које би песник који се не чита довољно и о којем се не пише ваљано запремио.

Зашто ово говорим/пишем? Зато што сам убеђен да је Срба Игњатовић (1946) не само значајан, већ и велики песник српске поезије и зато што ми се чини(...) да није читан ни прочитан као такав“ – записао је Душан Стојковић поводом књиге песама *Судбеник*(2001), да би, поводом ове књиге(*Цинобер*, 2015), перифразирао већ изречени суд:

„Игњатовић је сасвим особен, тренутно један од најзначајнијих песника које актуелна српска поезија има“. То, свакако, значи да “особеност“ која одликује Игњатовићеву поезију мора донети и боље ситуирано место, изборено у компаративном посматрању песника из времена „поезије прелома“(која се догодила баш његовој генерацији, између 1965. и 1985. године: Иван Растегорац, Слободан Ракитић, Адам Пуслојић, Вујица Решин Туцић, Милан Милишић, Радомир Андрић, Слободан Зубановић, Раша Ливада, Мирослав Максимовић, Братислав Милановић...).

Оценом да „Игњатовић пише полетно, зрело и занатски скоро беспрекорно“, и констатацијом да „његову књижевност“(и поезију, свакако! – прим. а.) можемо „означити као страсну меру – упркос томе што је склон и експерименту“(из зборника „Читајући Србу Игњатовића“, Апостроф, 2013), Бранко Стојановић се придружује овом критичком триному, уводећи у функцију и „занат писања“ као Игњатовићев обликовни фактор реализације поетичког надахнућа. Сличне оцене су изречене од стране још неких критичара и песника, али, њиховим исказима недостаје експлицитније изречен суд. Очекујући да ће његова поезија добити и одлучније изречене судове и боље место у српском песништву, приказујемо и књигу песама *Цинобер*, за коју је добио награду „Ђурин шешир“.

Награда „Ђурин шешир“ није стигла као шлаг на скадарлијско вино Ђуре Јакшића и поезију Србе Игњатовића. Није ни као профана круна на „винску боемију Србије“, како ову награду, углавном погрешно, доживљавају скадарлијски боеми који „иду дијагонално“(С. Марковић) и нехајни шетачи скадарлијске калдрме. Стигла је зато што у Ђуриној и Игњатовићевој поезији има нешто веће и вредније, нешто дубље, национално, емоционално и поетички много битније. Неки то виде и не дају да се занемари. Они не заборављају да је Ђура имао корифејску улогу у јачању патриотске свести у смутним временима деветнаестог и двадесетог века, у којима није било довољно да песници пију разбарушено вино и пишу разбарушене песме, већ је било национално пожељно(као сада што није!) да својом ватром пробуде свест народа и подигну српске бедеме одбране: „И само дотле, до тог камена, до тог бедема/ ногом ћеш ступит, можда поганом! / Дрзнеш ли даље, чућеш громове / како тишину земље слободне / са грмљавином страшном кидају...“ - Ђ. Јакшић).

Није се друкчије могао бранити српски народ од империјалних опсада и накана. У комплексности тог „песничког задатка“, Јакшић је досегао саме врхове европског романтизма, исплакао крв и вино своје отаџбине, и подигао браник попут великог Петефија, или Пушкина, а Срба Игњатовић наставио „одбраном од (не) времена“, у нашем времену, у чијем животном и песничком ареалу, „одбрана“ и данас мора да буде противтежа новим империјалним најездама и страдалним плимама човечанства, посебно српског народа.

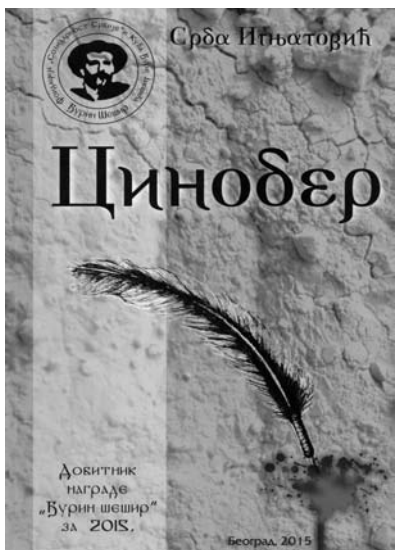

У овој књизи, раније акцентовано и предочено иронијско и митско комуницирање песника са мраком у души, даном, друштвом, отаџбином, човечанством, добило је форму која местимично прераста у динамичан и плодоносан песников сарказам, пред којим, у читалачком чуду, застане срце, а разум буди свест и звони на узбуну. *Цинобером* као и књигом „Чим сване и друге утопије“, Игњатовић дословније него ранијим књигама покреће мисао о „одбрани од (не)времена“, од апокалипсе која је почела смотреним човековим призивом, „као да живот није ништа“(Д. Максимовић).

Симболику одбране уградио је већ у наслов књиге, придајући му скоро нестварну исказност „цинобер боје“. Ретко запошљавана реч „цинобер“ добила је у Игњатовићевој поезији неодгонетљиво значење, иако знамо њену лексичку и семантичку вредност. Као љубичасто „варзило“, којим су византијске, потом турске и српске жене бојиле вуну, ираме, ћилиме, а онда их поспремале у шкриње и невестинске качаре да чекају какву породичну или народну свечаност, „цинобер“ је избегао исказност кича, и постао духовни и световни знак високо вредне боје. Узнет је у најповлашћеније висине уметничке и примењене употребе. Ни љубичаст, ни црвен, ни ружичаст, „цинобер“ је понео боју свеже људске крви, која, несједињена с кисеоником, боји и липти другачије од усирене – црне крви.

Заслугом античких и средњовековних сликара, византисјких царева, кинеских примењених уметника и песника, „цинобер“ је постао неухватљиви симбол отмености, али и естетских норми и назора. Подвучен иронијом, у овој књизи постао је и симбол песникове борбе за достојанство човека и поезије.

Шта би то могло да значи у поетичком дискурсу једанаесте Игњатовићеве књиге *Цинобер*? Можда исто што и песников мото преузет од Црњанског: *Коме ја ово пишем*? Збиља, коме песник пише? Себи? Савременицима? Будућим читаоцима? Зашто је преузео питање од Црњанског? Због поезије, песника, човечанства? Због Срба који више не виде смисао ни животу, а камоли поезији? Да ли због замрачења стварности, укорењеног скептицизма? Због мрака и незнања сваке врсте које види песник како их изнова намећу? Због империјалне стварности Европе, дехуманизације односа међу људима и народима, или, напросто, због евидентне сумње у смисао поезије?! Да ли због свега заједно?

Познаваоци поезије Србе Игњатовића знају да су ова и слична питања постављана у различитим формама и у ранијим књигама: Песникове одгонетке су биле симболично лирске, понекад наративне, алузивне, иронијске, дате у згуснутом сажетку и сликама. Често гротескно, колоквијалним језиком свакодневља. Уз сталну проблематизацију сумње у могућност да се прикаже човеков стварни живот и досегне поезија као највиша уметност.

Игњатовић је тако већ исписао јединствену књигу живота и своје поезије, којој тридесет шест песама из целине *Цинобер* само придодаје неколико нових апокалиптичних слутњи и слика разграђене стварности коју и даље разграђују природне и људске силе, па, ненадано, и новоосвојена електронска досегнућа: „... фали нам још само зеричак времена,/колико да се сасвим разбратимо,/памети решимо и међу се закрвимо,/погазимо име и загубимо лик./Све што достојно јест/бацимо на *ентер*, на један клик“(*Ентер*).

Некад *иронија* зашарана каквим ведрим афористичним контрастом, или мудром опаском, сад сарказам који указује да је појачана песникова сумња у могућност промене суицидне жеље човека Европе да изврши цивилизацијски харикири, затирући сопствени корен и живот, служећи се, при том, нарочитим методима искорењивања српског рода. На начин како то, нпр, објашњава историчар Чедомир Антић у тексту *Чека ли и Српску Олуја*?(„В. Новости“, 28. јул 2015).

Песникова трпељивост и толеранција европске гордости и охолости и самоубилачке верзије укидања сопствене државе и живота пришла је крају, па је у скоро свакој песми испод покоје строфе подвучена саркастично оштра рефлексија, да нас опомене и опамети, не бисмо ли схватили да кола убрзано „окрећу низа страну“. Тако је у песмама „Овде“(*Ми волимо наше освајаче*), „Без нужне дистанце“(*...уоколо ходе/саме историјске личности*), „Откровење“(*... наш Србац ће /на опоравак у Спа*), „Онај кога смо заборавили“(*У арени на екрану/ заурлава и завија/све сам го сељак/ весељак*),“Бесна и гадна или говор мржње“(*покондирене балканске гузице/трули купус држе у подрумима,/ на терасама расне псе*), „Такав“ (*Као прави Србин,/не само именом већ и делом,/наклоњен сам геноциду./Чим у себи откријем термите,/ навалим на њих циклоном Бе*), „Полиглота“(*Учи немачки,/лепо ми је говорио деда./ Ваљаће ти/кад опет овде дођу.*), „Није него“(*Видећеш ускоро свет/који постаје савршен*)... Има и исказнијих сарказама од наведених.

Свој „јетки смехоплач“ Игњатовић је довео до највише тачке изражајности, у коме и најдиректнији наративни исказ постаје снажно фигуративно средство, са изузетно концентрисаном рецептивном енергијом у затексту. Тако је у свим дужим и краћим песмама ове књиге, о чијој би актуелности и домановићевској слојевитости, као новом песничком досегу у односу на све претходне, могле да се напишу веома садржајне сатиричне расправе.

Књигом песама *Цинобер* Срба Игњатовић је подигао још један јакшићевски бедем „одбране од (не) времена“ у коме живимо (*Полудело је начисто време,/искочило из божјег зглоба*), успостављајући мајсторски баланс између две врсте лирске песме: рефлексивне и родољубиве. У њиховој тематско-мотивској и идејној основи доминира фон данас неизбежне „критичке књижевности“. И овом књигом потврђује стечени реноме најмисленијег poete doktusa у савременом српском песништву.

Трећи песнички завет

Зоран М. Мандић, *Србија у дубоким водама*, Заветине: ми, Београд, 2015.

Душан Стојковић

Библиотека у којој је штампана збирка о којој пишемо започела је своје трајање двема антологијским песничким књигама двојице српских антологијских песника. После *Псовке* Александра Лукића угледала је светло дана *Србија у дубоким водама* Зорана М. Мандића.

Ово је двадесет прва Мандићева поетска збирка. Претходиле су јој следеће: *Кораци сумње* (1971), *Путник и његова невоља* (1976), *Опекотина* (1980), *Упутство за опстанак* (1982), *Каринска тројства* (1987), *Читаоница* (1989), *Нишан* (1990), *Бизарна математика* (1991), *Цитати* (1992), *Наспрам чуда* (1994), *Крај сезоне и друге песме* (1995), *Цитати и друге песме* (1996), *Нисам никада написао песму коју сам могао да напишем* (1997), *Апатин и песме од пре* (1998), *Усеклине, прозор* (2000), *Нестварни штафелај* (2005), *Мали (п)огледи* (2006), *Бог у продавници огледала* (2010), *Оквир* (2011) и *Кафкина фонтана* (2012). Од самог почетка свог песниковања песник је писао битно другачије од свих осталих наших песника, сасвим самосвојно, и, једнако, добро. Био је глас који је требало да се надалеко чује. И чуо се. Био је читан и ишчитаван и антологизиран, али нипошто не довољно, јер био је, и остао, један од најбољих песника које савремена српска поезија има.

Све што је Мандић створио има заједничко језгро и представља целину која се мора пажљиво ишчитавати пошто је свако читање на прву лопту нужно сиромаши и, вероватно, погрешно разумева. Вредност певаног, међусобно „дозивање“ самих песама, асоцијације које се гранају и лајтмотивски круже Мандићевим литерарним опусом, суштинска промишљеност (о) певаног, иронијски поетски дискурс, метафоричност која се не бори него симбиотички сраста са метафизичношћу, аутоцитатност, цитатност која није повлађивање и слеђење оствареног већ непрестани сукоб са наведеним које у новом контексту, не ретко измењено, оно од чега се „пошло“, ставља на главу, јесу основне саставнице његових песама. И ових најновијих.

Сам наслов најновије Мандићеве збирке очигледно је искошен, онеобичен. Њиме се вели не да је Србија *на* великим водама, већ да она *у* њима бива. „Померањем“ предлога офантастичује се реално. Исто се збива и у песми по којој је читава збирка насловљена. Она се налази отприлике на самој средини збирке, у њеном срцу. (Збирка се састоји од тридесет шест песама нераздељених на циклусе, а ова песма је двадесет друга у њој.) Иницијална каписла за њено стварање могле су да буду поплаве које су задесиле нашу земљу, али песник у песми не пева о њима. Ова Мандићева песма својеврстан је, сасвим смирени и метафизиком натопљени, „ехо“ чувене – сада поприлично оспораване – „Србије“ Оскара Давича. Клицајући и уздигнути, набрајања и апострофа препун, тон Давичове песме, замењен је, пригушеним, метафизичком језом прожетим, болним дрхтајем песмотока Мандићеве. У њој се пева и: *Србија је краљица својих несрећа / Одзвон српске трубе је недостижна / Мелодија за којом је патио Вагнер*. У набрајању онога што Србија има пристиже се и до: *Србија има уплашене интелектуалце / Академике од папира / Траљаве политичаре и / Јадне неписмене песнике / Вашке и шуге*. Песма се окончава ванредним стихом, пуним зебње и страха да би сасвим обрнуто могло да буде: *Нема Србије без Србије*.

Симболички посматрано, вода је, као први облик материје, почетак и крај свега у свемиру. У непрекидном је боју с ватром с којом ће се на концу сјединити. Вода и ватра два су основна праелемента који непрекидно струје, жуборе и пламсају у стиховима ове Мандићеве збирке. Гастон Башлар нас, у својој фенеменолошкој студији *Вода и снови*, подсећа како је Уисманс за воду прибележио како је она *меланхолизујући елеменат*. Из читавог Мандићева песништва веје густа меланхолија. Вода – подсећа нас поново Башлар – је та која *укршта* слике, снабдева их метафоричком ауром. Као основни симбол последње засада Мандићеве збирке она управо то чини.

Песник се клони риме, али не и звучних стилских фигура којима се остварује особени, густи ритам. Ево примера за праву „експлозију“ сонанта „р“: *Све рано најраније је на длану као / Рана* („У колонији“). У песмама је присутно, готово каскадно, „слагање стихова“. Мандић прибегава честим анжамбманима, апострофирањима и особеном ломљењу стихова.

Неколике речи, нимало случајно, написане су с великим почетним словом. Оне песмама подарују особену динамику. Не отпочињу сви стихови великим почетним словом те и то доводи до особене игре која исходи унутрашњом динамизацијом самих песама. Налазимо у њима неколике (потенцијалне) неологизме: *завођа, нађош, нећко, прођош, самомасажа, самообешен, танконожац*... Мандићево ломљење – овај пут „унутрашње“ – речи, али такво које им приуштује амбивалентност, илустроваћемо неколицином примера: *ген(и)ја, пре-рачун, про-ток*...

Стихови су дужи, само привидно наративни. Типична Мандићева песма познаје офантастичење које се своди на мали помак: опева оно што истовремено и јесте и није, као да је сневано, али се притом о сну не пева тек пошто се он одсниваo, већ усред њега, из саме његове сновне магме; пред нама је покожица сна, њено дрхтање и таласање... Оностранo се преплиће с метафизичким. Нуди се необиблијска поетска «прича». Песнички склада *Трећи завет*. Користе, најчешће прикривене, асоцијације на библијску грађу. Веома често, и буквално, из Мандићевих стихова (п)осматра нас Бог. Његове песме покушај су успостављања дијалога са њиме.

У свакој Мандићевој песми се бар наслућује, ако није и стварно присутна, метафизичка аура. Готово да их одликује особена антисликовност. Мандићеве песничке слике су менталне, психолошке. Постоји «лепљење» слике испод слике, слика у слици, нешто колажно. Вишеслојност слика доводи до тога да у њима нема јасно одељених површине и дна: све је и дно и срце слике истовремено. Наводимо неколике онеобичене синтагме: *ушију умора* („Журба бегунаца“); *успаниченим водама* („Србија у дубоким водама“); „Очи кише“ (наслов песме); *пену умних киселина* („Укус промене“). Потом и песничке слике: *У нередигованом речнику имена / Дунав је на платном списку одабраних / Фуснота / Старог и Новог завета* („Дунав“); *Посрћем у биљкама немоћан да истерам / Животиње из себе* („Заборављени пратекст“); *Сам се себи догађаш* (Исто); *Његов осмех завршио се у / Ваздуху / Међу стаблима орезаних слика* („Трен“); *Спуштени поглед даха / Незадовољног ритмом дисања* („Јесен“); *На самој ивици кретања је застао / покупивши сенку спалу са свог / Умора* („На ивици“); *Вожд је / У српском језику симбол / Лингвисти би рекли синоним фигуре за / Високу реч* („Вожд“); *Тело кише нестаје у пољупцу са земљом* / [...] / *Она је човек* („Очи кише“); *Свака пролазност је блиска* („Две хиљаде двадесета“). Типична Мандићева песма-слика спој је бошовске густине и пакленског визуел-

Аркадијска Атлантида

Славица Гароња, *Повратак у Аркадију*, СКЗ, Београд, 2014.

Светлана Шеатовић Димитријевић

Повратак у Аркадију Славице Гароње је романескно дело лирске структуре проткано низом сећања и асоцијација изузетне приповедачке стратегије. Гароња је овај лирски роман или аутобиографску хронику засновала на комбиновању жанрова, па бисмо могли да га разумемо као облик хибридног жанра на граници романескне структуре. То је топла и емотивно интензивирана историја простора и народа Мале Влашке у Западној Славонији. Славица Гароња као универзитетски професор и врстан познавалац фолклористике и народне књижевности са посебном пажњом се посветила сакупљању богатог фолклорног наслеђа Западне Славоније. Стручним познавањем простора, људи, етнолошке, географске и историјске слике овог простора Гароња је веома вешто унела богатство тог наслеђа у језик и особине својих јунака. *Повратак у Аркадију* је дело које се тематски и стилски ослања на регионалну, али и универзалну причу о трагедији некада римске Златне долине у коју су народи вековима долазили, остављали своје трагове и потом се селили. Лирски роман Славице Гароње оживљава заборављени простор и људе који су ишчезли из Златне долине посебно се усмеравајући на судбину српског народа који је ту живео и пре Велике сеобе 1691. године. Процес планског пресељења из брдовитих крајева Аркадије тј. обронака Папука и Крндије у равницу Пожешке котлине представља само једну од тематских линија у судбини јунака ове књиге. Јунаци су ликови из породичног албума нараторке; њени ђед, бака, ујак, ујна, стрине, тетке, браћа и сестре од ујака, стричева, куме, прије, комшинице, једном речју свет који је био део нараторкиног детињства које се идеалистички смештало у простор куће и великог ораха. Идеалистичка слика летњих распуста у детињству је истовремено и чежња за изгубљеним временом, а стицајем историјских околности и изгубљеним простором. Уз дискретно и на другом плану изнету историју једног простора у коме су као у неком уклетом, плодном, лепом, а несрећном месту стизали народи и ветром судбинских процеса нестајали Гароња износи историју своје породице, осипање и растакање породичног дома, велике куће са орахом у дворишту. Тај лајтмотив куће и нарушеног, заувек изгубљеног дома у коме су се сабирали ужи и шири чланови породице је нека врста сенке која прати све јунаке и њихове породичне судбине. Уз сећања на страхоте ратног страдања у време Другог светског рата, затим процес исељавања српског становништва из брдских крајева у долину после 1945. године, а потом и ратних околности почетком 90-тих година када се тај народ расељава у друге државе Гароња износи и судбину Немаца који су ту досељени у време Хабсбуршке монархије. Немачке породице се исељавају после 1945. године, па се овом регионалном и националном проблему даје и универзалистичка слика о судбинама малих, обичних људи чији животи су одређени ширим друштвеним и политичким померањима. Неумитност и опорост великих сила задире у најтананије кутке човековог бића. Појединац у вртлогу историјских турбуленција је "сламка међу вихорове, сирак тужни без иђе икога" како рече Његош. Та усамљеност човека у свету и чежња за изгубљеним крајем је нека врста приче о аркадијској Атлантиди. Није то само Аркадија, идеални простор са барокним пастирима и пастирицама, сећање на срећно детињство и вреле летње дане, већ је то и Атлантида, изгубљено митско острво среће обичних људи. Поетичким поступцима *Повратак у Аркадију* је веома близак Прустовом *Трагању за изгубљеним временом* где уместо колачића мадлене који изазива низове асоцијација пред нараторком једна слика или издвојени јунак са слике изазива низ нових наративних рукаваца. Тако овај лирски роман тече као река у коју се сливају рукавци мањих потока или се дело разлива у притоке које све заједно чине недељиву целину. Сабирајући сећања, асоцијације, доживљаје, прошло и садашње у Повратк у Аркадију улазе менталитети народа, језика, културе, фолколора дела српског народа који је најмање описан у српској књижевности. Ово је и поетска хроника једног народа, породице, завичаја и простора Мале Влашке, Специфичан менталитет људи тога краја вековима распетог између два царства; Хабсбуршког, западноевропског културног модела и Османлијског као облика источњачке културе и три вере; католичке, православне и муслиманске укључујући и мањи број Јевреја представља мултинационалну и мултиконфенсионалну средину која је обликовала понашање становника Златне долине. То је и универзални део судбине малобројних немачких породица које су остале у симболичкој Аркадији после 1945. године, али су то и изненадне слике тих немачких породица која се од средине шездесетих година појављују као пролазници у овом региону да би се само подсетили својих давно напуштених кућа, свога детињства или гробова предака. Овај роман је и нека врста саморазумевања српског становништва које је наредбама комунистичке власти исељено из својих домова на брдовитим обронцима Пожешке котлине и усељено у куће немачких породица које су опет политичким одлукама пресељени у Западну Немачку показујући универзалност ове поетске хронике и сву сложеност феномена изгубљеног завичаја.

Славица Гароња

Посебан квалитет ове књиге, као што је већ напоменуто представља фолклор, народне песме, причања, језик који обилује турцизмима, германизмима и сада је уграђен у Гароњин лирски роман остаје трајно сачуван од неумитности заборава. То је етнографска слика српског народа који је живео исувише северно и западно од матице која није умела да обједини културно биће свога народа. Тако се тај народ расуо као "вјетром вијани" и заувек изгубио у просторима Србије, Аустралије, Канаде где му се губи идентитетски траг. Лексика ових јунака је колорит народа, заборављених речи, дијалектизама и локализама. Доситејева идеја из просветитељског манифеста *Писма Харалампију* о Србима све три вере; православне, католичке и мухамеданске и подела на два царства нажалост није никада остварена. То није идеја о Великој Србији и српском народу који живи у једној земљи, већ просветитељска и далекосежна идеја о народу који је подељен по царствима, а потом и по модерним државама где би се та врста идентитета сачувала. Ово је и "Књига о Славонији" како је именује Душко Бабић у предговору, али то је и Књига наших трећих сеоба, оних изнуђених различитим политичким поступцима, модернизацијом друштва, индустријализацијом и на крају оних које су изазване *Бљеском*. На крају ове саге народ игра "криво коло" као наговештај кобног краја једне цивилизације. *Повратак у Аркадију* је и болна слика о промашеним идеалима једног народа и простора који је био осуђен да често буде ничија земља, простор који се пунио и празнио народима без њихове воље и жеље да се померају било где. Данас о простору Западне Славоније и људима који су заувек нестали и иза којих су остале само њихове сенке и сећања поред Славице Гароње пише још и загребачки драматург и писац Драго Кекановић. Некада, пре њих лепоту славонских житница и звукове ћука у пољу преносио нам је кроз дечју поезију Григор Витез пореклом из села Косовца у близини Окучана, а повремено кроз асоцијације и прерано преминули Пакрачанин Слободан Селенић.

Повратак у Аркадију је и, као што стоји на почетку ове књиге, сан о идеалном детињству, али и прича о изгубљеном завичају. Славица Гароња иако није рођена у Западној Славонији верно је пренела језик, културу и обичаје људи овога краја, њихову специфичну топлину и емотивну деликатност, поштовање различитости, смисао за толеранцију и на крају тужан сусрет са простором крајем деведесетих година када су све те вредности нестале. Остало је само сећање на срећне породичне тренутке у кући под великим орахом, сенке људи који су ишчезли и туга за изгубљеним завичајем. Напокон, ово је дело које би Адеалиде Асман у изврсној студији *Култура памћења* назвала "сећањем и памћењем које је једино преостало као облик трајања". Поетика сећања насупрот поетици заборава и хуку бездушне митске реке Лете је основна потка Гароњиног романа. *Повратак у Аркадију* и ова атмосфера, наш долазак и повратак у даруварску Аркадију је покушај свих нас да уз роман Славице Гароње сачувамо бар сећања на простор, време, људе, језик и културу која треба да остане део књижевности и историје. То је једино трајније од наших земаљских пролазности. А ни то није мало како бисмо се сетили те аркадијске Атлантиде!

(Реч на промоцији у Дарувару)

Глувонијема времена

Драган Тепавчевић: *Град за незбринуту дјецу*, Завод за уџбенике и наставна средства, И. Сарајево, 2015.

Ненад Тадић

Роман Драгана Тепавчевића "Град за незбринуту дјецу" у тематском и стилском погледу изазован је и оригиналан поглед на Сарајево и Сарајлије, који се лако чита и послије кога се тешко спава. Књига – у којој један човјек трага за идентитетом у граду без идентитета – добитник је **друге награде** («Златна сова») на конкурсу за **најбољи роман 2015**. године, у организацији Завода за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево.

Овај роман, који би због тематике и осјећаја за историју и људе града на који се односи /Сарајево/ могао бити културни догађај године, сага је о болном путу главног јунака да спозна властиту судбину, коју прати покушај разоткривања идентитета града, који је оставио његов професор и несуђени усвојилац. Тепавчевић истиче да ће се ти путеви "на крају укрстити изненадном и подсвјесном намјером главног јунака да бар помогне у разрјешењу идентитета града – кад већ не може да открије своје поријекло, а поистовјећивање му долази као мелем на грдну рану".

Стилске и тематске асоцијације на велики српски и ексјугословенски роман Драгослава Михаиловића «Кад су цветале тикве» Тепавчевић објашњава чињеницом да главни јунак више не живи на просторима гдје се све важно дешавало, а ту је и опис туче који директно изазива ту спону са «Тиквама".

"Ипак, чини да то не искаче у први план. Међутим, роман је и осврт на прошлост или, боље речено, пресјек прошлости која никад не застаријева ни у Босни, нити у њеном главном граду, него се само слаже и наставља у сјећањима на њу" – наводи аутор.

Историја је временом постала национална и политичка дисциплина – сматра Тепавчевић и оцјењује да се од ње, како изгледа, може живјети. Тврдњу да је однос бошњачке махале и српских брђана изворно одредиште свих такозваних "мултиетничких" процеса у Сарајеву Тепавчевић појашњава да је у уводу романа наговијестио ту "табу" тему, о којој се мало писало и говорило.

"Шта је то било у Сарајеву урбано, а шта рурално и нису ли често замјењиване улоге? Јаз је постојао, није се премоштавао, а изгледа да није било ни жеље нити воље да се граде мостови толеранције. Годинама се прећуткивало да су `чаршијанери` и `брђани` у сукобу, а из тих супротности је касније настала и она прича о `раји` и `папцима`. Нетрпељивост је само јачала» – наводи аутор награђеног романа.

Писац наглашава да чињеницу како «нешто не ваља и не `штима` у роману најбоље осјети и `чује` глувонијеми човјек. Он то види, осјећа, боли га, не мири се с тим. Због тога ће и извршити `свјесно` самоубиство».

У «Граду за незбринуту дјецу», углавном, нема невиних. Жртве и џелати очас промијене мјеста. Ипак,

Драган Тепавчевић

Тепавчевић инсистира на покушају да освијетли обје стране. У Босни је то одувијек јерес, а у Сарајеву, након овог рата, постаје и лудост.

«Мјерити туђу кривицу за нешто што се дешава, истовремено носећи своју кривицу за коју нико не смије да зна – једна је од окосница приче. Увијек је лакше кривицу приписати другима, а своју прећутати. Покушај да се проговори о нечему на начин који се разликује од службеног и прихваћеног био је непожељан протеклих година, а питање је да ли је сазрело вријеме да се уопште чује друга страна" – говори Тепавчевић.

Према његовој оцјени, тај још увијек «дијалог пијанаца у кафани у којој се надвикују и лупају шакама по столовима, опасно на рубу нове туче и крвопролића, а без разумног дијалога, не иде па не иде».

Објашњавајући потенцијалним читаоцима зашто би требало да прочитају ову идентитетску сагу која завршава у ратном вихору који изгледа као природан епилог појединачне и колетивне несвијести – Тепавчевић истиче потребу да се сазна понешто о граду, себи, другима.

"Роман нуди увид у оно што је претходило тренутку кад је дијалог престао, кад је бука надјачала разум, а читалац можда провјери да ли и он носи неки терет неке скривене кривице" сматра аутор.

"Хоће ли бити промоције у Сарајеву?" – питамо Тепавчевића.

"Хоће, за сада само у Источном Сарајеву" – одговара писац саге о потрази за два идентитета.

ног пламтења и магритовске титрајуће телесности, окамењености у лебдењу. Оне су писане / сликане процедуром мишљења. Језик (писан великим почетним словом) ових песама суштински се разликује од уобичајеног. Изговорено садржи и неизговорено; и једно и друго у језгру су лирског тока свести, контролисаног бризгања поетских слика. Песник не означава и не тумачи, већ синтетички гради, али тако што показује и оно што лебди у сну, не стиже до изговорености, објаве.

Постоји у овим песмама несумњиво и аутобиографски слој. Читава ова збирка делом је велика песма о Мајци и, посебно, Брату. О себи у њима, једнако као и о њима у песнику.

Песник открива Достојевског, Кафку, Фројда, Борхеса и ине као оне са којима је у непрекинутом песничком дијалогу.

Веома је присутан, максимално разигран, једнако тако и онеобичен, поетички слој унутар Мандићевих песама: *Романи пате од историја података од / превелике чежње за ситницама стајања / настајања и престајања света илузија / неверника / Песма се рађа у себи у срцу из кога је / Христос изашао на путу за Јерусалим / Тако је рођена логика говора* / [...] / *Нема логике у подизању зидова између / Старог и Новог завета / Савршенства немају граница* / [...] ... *срце је / једини узор / Узор Христосове логике говора и / Достојевскове поезије поезије* („Роман у настајању"); *Дух песме је најближи / Духу ватре* („Дух песме"); *Журба је судбина песме* („Журба бегунаца"; журба је – напомињемо – уз Бога једна од најфреквентнијих речи ове збирке); *Песници се увлаче у тишину* (Исто); *Поезија није гарант постојања лирског / места у пратексту* („Заборављени пратекст"); *Поезија се свела на / Поезију / Бесконачног низа / Испричаних прича* („Предграђе"); *Један прави песник је као један живот* („У колонији"; овај стих је несумњиво гномски); *Миран песник не треба народу* („Миран песник"); *Порицање сопственог језика / Симетрично је порицању Бога* („Увек ћу волети свој матерњи језик"). Поетичка песма „Pereat" врви поетичким идејама / сентенцама: *могу се писати песме са старим идејама; Поезија је спој пиргова / Срца и ума; ... прави песници / Читаоцима праштају а себи никада; Зато је најбоље истраживати дубоке поноре / Песника у његовом делу па и у избору / Смрти писања и читања / Песник треба да се руководи сопственим укусом...*

За Зорана М. Мандића, као што се вода огледа у ватри а ватра у води, и поезија се у музици огледа и vice versa. Поезије без музике нема. Међу њима све је размеђено. Савршенство је лишено свих оквира и граница, а да је тако сведочи нам надасве *новозаветно поље музике* („Роман у настајању"). Музика остварује савршенство тако што се дистанцира *од / Лингвистичког парадокса речи и њеног / умрежавања у сивило досаде реченице* („Заборављени пратекст").

Морају се пажљиво прочитати, раније написане, Мандићеве песме „Гумиљов" и „Носорог". Антологијске су, ван сваке сумње: „Вожд" (поднаслов јој је „Есеј о високим речима"), „Београд", „Поглед са пања посечене празничне шуме", „Миловање", (насловна) „Србија у дубоким водама", „Преписивања биографије из заборава", али и многе друге. Грађене су својеврсном *лирском математиком.*

Зоран М. Мандић још једном, и једнако успешно као и пре, показује како га никакве границе које постоје између књижевних родова и жанрова ни на шта не обавезују. Не допушта им да га робе. У његовим песмама много је, поред еминентно лирског, наративног, драмског, есејистичког... Промишљање које је у њиховом срцу могли бисмо условно одредити као мисао којим се опевано осећа. Једнако, и као осећања која су се у–мислила!

К Р И Т И К А

Од Еустахије до савременика

Даница Вујков; *Оствареност – надрастање света*, Градска библиотека, Нови Сад, 2014.

Златија Радовановић

Даница Вујков својим особеним – полифоним стваралаштвом (рефлексивном поезијом, модерном прозом и есејима) већ је пет деценија интензивно присутна у српској књижевности и култури.

Нова, трећа књига, одабраних есејистичко – критичарских, и других текстова, писаних од 1977. до 2013. године, симболичног је наслова, *Оствареност – надрастање света*, и већ њен наслов – снажне мисаоне густине, најсликовитије указује на карактер и суштину дела. Уочљиво је, на основу уметничке вокације и критичарске перцепције, ауторско настојање да у књигу унесе само аутентична остварења. По таквом начелу заступљено је око педесет књижевника, сликара и посленика у култури, са уводним есејима и посебном целином о књижевности за децу.

Синтагма *Оствареност – надрастање света*, представља основну мисао свих дêла и већине текстова Данице Вујков. А како ћемо значење овог исказа разумети, упућује нас књижевница – мудро и језгровито, у приказу романа *Ткиво, опсене* Фрање Петриновића; – *На питање – ко смо, одакле долазимо и куда се враћамо, једина могућност одговора је само стваралаштво, па се на овом питању темеље и уметност и филозофија читавог човечанства. Стваралаштво као израз најдубље духовне реалности, једина је могућност да се сећамо, и сами себе не заборавимо, јер нас Реч памти и чува од заборава.*

Контраст између уметниковог живота, пуног тегоба, разочарења, порицања, бола, сумњи, (а само понекад задовољства) и његове уметности, непрестано је интригирао Даницу Вујков. Очит пример те двојности Даница је најпре запазила у животу и стваралаштву прве значајне српске песникиње 19. века, Милице Стојадиновић Српкиње (1828 – 1878). С тога је сасвим разложан и разумљив наслов студије о Миличиној поезији, *Оствареност – надрастање света*, како је насловљена и књига. Стихови Врдничке виле, флуидно су нежни – молитвено сетни. Лепотом Фрушке горе обасјани. Духом и душом узнесени, у висове прозрачне!

Даница Вујков пише о још једној оствареној жени наше културне историје, Еустахији Арсић (1776 – 1843) која је рођена у Иригу, а живела је у Араду. Еустахија је била образована жена, књижевница, полиглота, космополитског духа, добротворка. Била је заинтересована за многе науке. Брине о школовању младих, и о добробити свога народа. Портретишући ову умну, срчану жену која је задужила свој род, Даница је записала следеће:

... пред крај живота разделила је и сву своју имовину, и тако потврдила непоколебљиво уверење и истину – да је Дух вечан и да само дела у Духу зачета и остварена сведоче о животу човековом на Земљи, и остају у наслеђе и трајно сећање генерацијама будућим.

У опусу Данице Вујков, незаобилазан је есеј о изузетној уметници – Пожаревљанки, Милени Павловић Барили (1909 – 1945). Милену – чувену сликарку, упознао је добар део културне јавности Европе и Америке. Својим надреалистичким, метафоричним сликама и цртежима, као и поезијом постала је грађанка света. Милена – песникиња, још увек је недовољно примећена. Можда и због тога што њено песништво (право откровење) познаје и разуме само мали број посвећених. Миленина опсенарска поезија која превазилази ово мерљиво време, колоплет је чудесних визија, понекад препознатљивих и у стварности; – *Бритки језик немани / својим пламеном одрубио је хоризонт. И онда је све, лишће опало... а божанствена тишина сачувала је сећање... Само мудраци разумеју моје речи, за остале време доноси пепео.*

У поетском заједништву сједињени (по аутентичности и остварености, по љубави за човека и слободу, жудњи духа за досезањем вертикале, чежњи душе за вечношћу, истрајном трагалаштву и раду) смерне везиље стихова Јасна Мелвингер, Флорика Штефан, Мира Алечковић, Каталин Ладик, Спасенија Сладојев, Гордана Тодоровић, Милица Грандић, као и песници Душко Трифуновић, Раша Перић, Павел Гатајанцу, Жарко Димић, Радован В. Вртипрашки, Никола Шанта, и други, налазе место у овој књизи, као и нашој култури.

Шта мисли о поезији и поетама, Даница је записала надахнуто:

– *И исписан стих је љубав, јер се и у поезију, ону истинску и аутентичну, претаче и улаже цео живот, сваки трептај душе, сваки покрет тела у одсјају слике коју обасјава сунце.* (*Луда птица љубави*, избор љубавне поезије Флорике Штефан).

Даница Вујков, заљубљеник облика и боја, портретисала је и ликовне уметнике. Најпре, једног од најостваренијих српских сликара, истински слободног духа и свестраног уметника, Милића од Мачве (Милић Станковић, 1934 – 2000). Био је борац против зла, што је евидентно у његовим прелепим сликама, и у његовим јавним наступима. У једној својој песми Милић каже: *Молим се усрдно Господу да осликам Светлост у себи.* И на основу ове мале – језгровите сентенце, можемо, у тоталитету, упознати право биће уметника и његове уметности.

Сваки остварени уметник сведочи истинито о своме времену, догађајима и људима. Управо такав стваралац је и вајар Јован Солдатовић (1920 – 2005) о којем пише Даница Вујков поводом последњег разговора са њим, у његовом атељеу на Петроварадинској тврђави.

Стваралачко прегнуће Данице Вујков обележено је трагалачком посвећеношћу новинара, научника и књижевника, откривању суштаства човековог смисаоног постојања. Вођена изазовима свог интелектуалног и сензитивног бића, дубоко је зашла у свет уметности (превасходно књижевности). Поред сопствених прича и песама посвећује се и обелодањивању вредности у стваралаштву других уметника.

Доследан опсерватер, аналитичар и критичар, осим књижевности за одрасле, анализира и уметничка достигнућа књижевности за децу. Пледира да деца уче (читају) лектиру остварених песника и прозаиста. Дела која афирмишу позитивне – светлосне садржаје живота: истинитост и искреност, радост, слободарство, пријатељство, маштовитост, љубав, радиност... Ако деца прихвате проверене вредности живота, постаће здрави, срећни и одговорни људи. Умеће да воле. Знаће да чувају себе и друге, и радосно ће живети на планети Земљи.

Даница Вујков и кад пише о другима, не одустаје од позитивизма. Остварити се у делу, значи изаћи из света (смртног) и приближити се идеалу божанског (вечног) стварања.

Трагична жудња за љепотом

Здравко Згоњанин Бађо, *Ена са насловне стране*, Свет књиге, Београд, 2015.

Ружица Комар

У роману „Ена са насловне стране“ Здравко Згоњанин Бађо развија рефлексивност о узроцима и преплету универзалног и личног у трагичној жудњи за љепотом.

Импресивно лаганом и допадљивом нарацијом аутор отвара и опсервира тешка питања човјечијег усудно-удесног кратког овоземаљског боравка. Цјеловитом структуром по форми кратког романа сугестивно доминирају поруке тајновите јунакиње из душе жене обиљежене изузетном спољашњом привлачношћу. Ена очарава околину а посебно мушкарце са којима се дружи као са пријатељима, занемарујући њихове претензије. Од дјетињства је опсједнута унутрашњим зовом, жудњом додира љепоте. Љепота је посебно оличена у догађању боја приликом заласка сунца, над замишљаним Панонским и стварним Јадранским морем.

Детаљ из природне појаве јавља се као лајт мотив у структури романа. Симболично-метафоричним значењима доприноси у освјетљавању крактера и Енине природе. Фабула се одвија у избору ситуација типичних за јунакињу, која потиче са војвођанске равнице уз обалу Дунава. Догађаји се нижу од школовања, студија у Београду ,кратког наставничког радног стажа у Суботици, пресељења у Београд, сусрета на разним путовањима до кобног задњег пута. Из тока догађаја израња особена личност не само спољашње него и специфичне унутрашње љепоте. Ену карактерише моралност искреног пријатеља, одговорност у узвраћању љубави дјетета и сестре. По трагу библијског кода пружа и његује љубав према свима. Али, према мјери која не нарушава њен унутарњи склад из којег тежи да оствари слободу и додиривањем чаролија природе у самоћи.

Упознавајући себе Ена, на примјер, каже: „Ја сам заљубљена, али само у море и сунце“ (стр.40.) Ту своју заљубљеност остварује, и приликом прихватања гостовања код домаћина који се диве њеној љепоти, и гаје потајну наду о остварењу потпуније везе са Еном. Она без страха као дијете прихвата позиве за путовања као што је, на примјер крстарење Јадраном. Продубљује своју опчињеност природом, док љубазни домаћин остаје пријатељ по њеној мјери.

Њено пријатељство је истовремено са Виктором, мајчним љекаром, шјор Ивом, сликаром и са Вјекославом пилотом. А, док они желе да буду са Еном у добру и злу.

Међутим, ниједан мушкарац код Ене не изазива емоцију која би била импулс за остварење дубље везе, потпуније комуникације мушко-женског принципа у узајамности љубави апсолутног пријатељства. Заправо, сваки од ових мушкараца и није у могућности да осјети дубине Енине душе, које су и њој самој

нејасне. Они су опчињени њеном спољашњом љепотом, коју би хтјели присвојити. Ена не жели да себе нити своје пријатеље, саговорнике обмањује. Стога се контролисано дистанцира од њихових појединачних излива њежности. Пошто она прихвата срдачно њихово дружење и они се веселе тој љубазности. Нико не изазива силину емоција коју осјећа из погледа на драму боја у појавама природе.

Гостујући код сликара шјор Ива, који је и сам особени усамљеник, Ена као љубазан гост чује, али не одговара на његово казивање: “Ја сам умјетничка душа жељна пријатеља, добрих портрета који чине склад унутрашњег и спољњег свита душе и тијела“ (стр.41.) Овај је егземплар илустративан у лепези варијација о мотиву самоће и отуђености два бића у интимном простору. Јасном синтаксом у ритму ивицама бајковитог, аутор опсервира тему отуђености. Не запада у порнографске воде, које су агресивно присутне у савременом умјетничком изразу.

Профилисање психолошког Ениног лика наглашава повезаност појединца са универзумом природе. Очитује се у сталној Ениној потреби да одгонета боје сунчевог заласка над морским таласима. То је одгонетање израз жудње за недостижном, немогућом или отетом љепотом. Одгонетање је зачето клицом прије Ениног рођења. Интензивно је видљиво у импулсима из њене душе. Дјелује одређујуће на њеном судбинском путу, на коме жудња за љепотом значи и заклон од друштвених девијација, од свемоћи новца који вага вриједности. У том контексту Ена загледана у природне појаве, занемарује и игнорише дивљење према њеној љепоти. Њена љепота се доима као дио из заплашеног дјечијег свемирског срца, које се скрива од злочестих играча, односно разиграних духова зла.

Својом безазленом игром, она покушава да нађе своје мјесташце, слободно и племенито. Пошто инспирише сликаре, на аукцији портрета за њен 25. рођендан такмиче се раздрагани умјетници са новчано моћним купцима. Један од портрета ће украсити насловницу чувеног париског журнала. Нијансирајући боје Енине душе романописац варира ширину значења Енине жудње, која значи бијег од суочења са жестином животне ватре. Енине очи не посједују снагу да се суочавају са блатом и пепелом већ гледају да открију љепоту. Енин је поглед биће из магије са огњишта, из земаљских дубина обртањем из Сунчевог система. Сјај је очију које су одредница за пут, и након Париза и Москве, авионским летом са Вјекославом у Јужну Америку. Претходно је открила да се Вјекослав дуже времена бави кријумчарењем дроге, чиме је обезбиједио луксузан живот и виле. То је сигурну у себе не спречава, да мијења одлуку, и још снажније презире пороке. И, стога одлучује да путује у далеке непознате предјеле. Не посустаје у трагању за зрнцем љепоте. На тај начин се заклања од галопирајуће порочности из планетарних кругова, а која захвата најинтимнији сапутнички простор.

Новелистички крај, авионска несрећа коју нико није преживио, од стране агенције вијест о Ениној погибији добија њен пријатељ Виктор, љекар у инвалидским, све то поентира мисаоност романа. Алармира на посљедице порочности савременог човјечанства.

Кроз историју, из литературе која је мјера истине, жена је стуб породице, друштва и космоса. Мотивисала је почетак и крај рата, у рађању и нестајању свјетова, рушењу и градњи градова. Јунакиња Здравка Згоњанина Бађа узалудно се опире злу трагајући за љепотом. Овај роман пружа богатство естетско катарзичних доживљаја.

Панегирик незаборавној

Властимир Станисављевић Шаркаменац : *Прва љубав (Где ли је сад она),* Alterabooks, Београд, 2015.

Радомир Мићуновић

Ако се неко прихвати, већ у зрелим годинама, младалачких тема, служећи се притом, по многима превазиђеним песничким средствима, многи ће посумњати у такав подухват, па и подсмехнути се смелом Крајинцу који већ дуго борави у Паризу. Међутим, аутор је смело улетео у ризик и остварио, лутријски речено, премију. Најновија збирка стихова овог 74-годишњака, наиме, зове се „Прва љубав“, а посвећена је, као што и сам наслов каже, доживљају који заборава нема. Заправо, на близу стотину страница, у 300 примерака, настао је својеврсни панегирик незаборавној! Исписан дванаестерцима, или александринцем, што је тешко и ретко примењив облик. Но, врсном песнику ништа није страно, у матерњем језику. Налазио је праве изразе, понекад народске, често изведенице и кованице, тако богатећи стихове, да би, оригинално, сликовно и сликовито, претварао дванаестерце у дупле шестерце. Узгред је направио и аутопортрет.

Деценије нису – што је феноменално – ништа одузеле од јачине и чистоте негдањих осећања. Напротив, касније богато животно и стваралачко искуство допринело је да замисао не буде упропашћена, већ готово маестрално остварена и јавности предочена. Рекосмо, маестрално, јер аутор је и осведочени музичар. Сада и овде, свој истанчани дух и слух уградио је у катрене и сонете, поштујући ритам, метрику и риме, и развијајући помно мелодијске линије, какве други не би могли ни да сањају, с тиме што исповедне, искрене пасаже, једнако прожимају емоције и промисли. Има у томе и доста игре, домислица, асоцијација.

Срећно пронађене фигуре и термини, било да су освежени архаизми или новостворени гноми, могли би, и морали, да заинтересују лингвисте. Од тога се могу и научни радови сачинити Још једна специфичност која књигу чини апсолутно посебном је својеврсни дијалог српског песника са поезијом хрватског барда Добрише Цесарића. Без сујете и предрасуда, не марећи за временске и друге границе, наш савременик се диви Цесарићевој лирици, која му, рекло би се, даје крила

Медитеран је жив

Борис Јовановић Кастел, *Бескопник*, Самиздат, Подгорица, 2015.

Слободан Ристовић

Медитеран је жив, захваљујући поезији, јер је више духовни него географски простор. Надрастао је себе. Захваљујући црногорском и уваженом јужнословенском песнику Борису Јовановићу Кастелу и у његовој најновијој књизи поезије *Бескопник* та и таква поезија средоземног кова данас је преживела ударе глобализма, усиљености и помодарских стилова.

Кастелова поезија се може непрестано ископавати, и то не из земље, где је само један део (онај опалог плода мисли), већ свуда. А, *свуда* је мисао - она што је избегла простору.

Где је станиште духа? Има ли дух адресу, зборно место,пристаниште, станицу? Или је то емоционални ожиљак. Медитеран је баш то, наизглед познато, описано,оцртано, окушено...

Медитеран, свакако и овај песников, пре свега је мисаони знак и нумера нечега што не подлеже величини, боји, густини и јачини звука. А, све је то заједно у учауреној каписли, која чека клицу барута.

Све је познато, може се рећи, а сигурно није, јер да јесте, онда то не би био Медитеран.

Обићи, опловити, ићи од полазишта до залазишта поимања Медитерана, могу они који уметност прихватају као математички израз. То је могуће са кротким просторима, надвладаним, испошћеним. Има тога, то су утрине културе, подељене на атаре где се "гаји" опори мирис човека.

Медитеран, посебно овај Кастелов, не подлеже ни једном катастру. Он је белег у оси нечега што се не да и не може дефинисати. А, и да је могуће, било би погубно за сан од којега је већ поменута каписла "скројена". То *нечега* што је по правилу неправилно, постоји баш ту. Боже, када си просипао Медитеран мора да је био ветровит дан, пун хука, звука, ватре, мириса, уља, руја, млечике мушке и женске, звездане икре, фосфора и пене... Све су то орнаменти Кастелове поезије и душе Медитеранца са великим словом М!

Били су то, наиме, дани када су се рибе мрестиле на бутинама сирена а мушкарци носили снагу у звонима, опасани гујама и кљуновима, вуковима, мачевима,

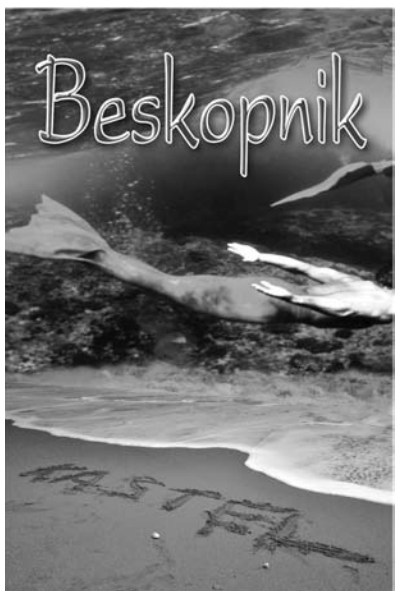

гвожђима и букетима стршљенова пијани од сока жалфије, нара, вреса и небеса... Поезија је једини облак, од јаре лудила, која се пред тобом испречила да не спржиш светлошћу све испод себе очаран сликом лицидерја свога.

Да ти нису засенила подочја, не би се могло прићи води, земљи и небу. Куда би направили пут, од вере у тебе, до твога постојања?

Је ли митологија када у море Кастелових мисаоних ведута потопим кошуљу, па када је обучем? Рибе остану на сувом? Бродови и бродоломници почну певати и крпити једра, чекајући да им пјесник измисли воду, ветар, северњачу, јер поезија, иако измишљена, није довољна да се живи. Поезија је надживљавање. Ова Бориса Јовановића Кастела, неприкосновеног Медитеранисте и књижевног госпара, свакако је свечани догађај у пробраној, не наравно само црногорске, него и књижевности Средоземља.

Расположења и рефлексија

Мирко Обрадовић: *Трагања*, Књижевно друштво „Свети Сава", Београд, 2014.

Небојша Ћосић

Мирко Обрадовић (1967, Београд) своју прву песничку књигу *Маске* (2005) објављује у зрелим годинама. За њом у идентичним размацима следе *Београд* (2007), *Заборављен* (2009), *Сиви месец* (2011), *Плава светлост* (2013) и најновија, шеста по реду, књига песама *Трагања* (2014). О Обрадовићевим појединим књигама су различитим поводима и из својих углова гледања писали Веселин Џелетовић, Радивоје Стојковић, Василије Домазет, Небојша Ћосић. Ако се по мом мишљењу, Обрадовићева претходна књига *Плава светлост* може читати/доживети као својеврстан лирски роман/поема сачињена од педесетак делова, у којој је поред аутономности појединачних песама омеђених насловом, "суштински развијена јединствена лирска прича" (цитат из моје рецензије књиге), књига *Трагања* нема ту јединствену нит. Реч је о збирци од 40 краћих песама различите тематике. Опет, на том вишем плану "препознатљивости" песничког рукописа, на основу лексике и синтаксе, специфичног ритма и формирања песничких слика, ова се књига надовезује на претходне Обрадовићеве књиге. Великог заокрета у бирању тема и мотива, у организацији стихова нема, али има нијансираних разлика које могу уочити познаваоци Обрадовићеве поезије. У добром делу књиге крећемо се у областима сетних и елегичних расположења. Тако у песми *Пријатељи* писац отвара песму мирном прозном лексичком констатацијом: "*Моји пријатељи/ давно су помрли*" следи рефлексија лирског субјекта о њима: "они су/ долазили/пролазили/и своје/приче/остављали". Из ове две наизглед мирне чињенице, констатације и једноставне рефлексије о пријатељима, у завршној строфи улазимо у стање/садашњост, спољашњу и унутрашњу лирског субјекта: "у сутон/удишем бетон/међу просјацима/и сећам се/свих дана/ када/су били/међу нама." Ово никако није добро "стање" л. субјекта. Ко су ти просјаци? Стварни, сиромашни, физички људи које виђамо на улицама? Сада је и песник без својих мртвих пријатеља спао на друштвено дно бескућништва и просјачења. Или је овде реч о метафори. Песникови пријатељи и вредност коју су носили, нису живи, остали са којима је "принуђен" да живи су нишчи духом, телом и својим животима, својом вредношћу далеко испод помрлих пријатеља. Зато их песник именује речју "просјаци." Када се вратимо наслову песме можемо извести и овакву поделу. Правих пријатеља више нема, песник је остао међу лажним, у свету нижих вредности. Он тај свет презире, и једино га још у животу "држи" сећање на некадашње вредности. Другим речима, и песник је мртав, његов живот је постао физички привид, о духовном да и не говоримо. Карактеристично за Обрадовићев песнички поступак је фина алузивност, могућности вишеструког тумачења наизглед једноставних песничких слика исказаних обичним, свакодневним говором. У томе овај песник подсећа на ону једноставност, али и значењску снагу коју је у новију српску поезију унела лирика Стевана Раичковића.

И ова збирка на свој начин варира мотиве града, предграђа, возова који симболишу састанке и растанке, велики број нијанси којима се дочарава светлост, од јутарње, дневне, до вештачког ноћног светла по улицама велеграда, свет снова и на граници између јаве и сна. Када нас песник убаци у реалност интиме мушкарца и жене, готово редовно друга, трећа и наредне слике мењају прву стварајући различиту атмосферу и различите контексте. Кратке лирске минијатуре М. Обрадовића измичу "дефинитивном" закључку. Уместо једнозначности читалац је увучен у фино поетско ткање, значења почињу да лебде, свет реалности измиче и враћа се, некад преображен, некад заједно са стиховима у истој песми бивамо пребачени у сасвим другачији свет. Навешћемо још једну успелу минијатуру у којој мало речи исијавају велику снагу мисли за којом ако имамо емпатију следе снажне емоције: "*Последње што памтим/ су далеки градови. /Пакујем ствари и одлазим. /Више се никад/ нећу вратити/и зар је битна/једна тачка/усред мрака/што ће/нестати.*" Ко се само мало над овим једноставним исказима/стиховима замисли, зашто не би закључио да није само песник "једна тачка" која у мраку универзума нестаје, већ и он сам који је то прочитао. Песник је за нас сугестивним сликама дозвао свест о пролазности.

Поводом пете Обрадовићеве књиге *Плава светлости* (2013) нашу рецензију/осврт на ту и претходне књиге у периоду 2005 - 2013. завршили смо констатацијом да је његов дотадашњи опус истовремено глас више и глас разлике на плодоносном стаблу савремене српске поезије. Са новим песмама из збирке *Трагање* Обрадовић остаје на естетичком нивоу претходних, надмашујући прве књиге (ово су већ проблеми који се тичу евентуалне књиге изабраних песама из ових шест збирки, у "игри" је близу триста песама), надовезујући се на уметничку зрелост *Плаве светлости* кад ту књигу посматрамо као лирску поему/целину.

да истраје у сензибилним и рефлексивним узлетима. Стога посвета гласи: *Првој љубави и онима који знају и воле Добришу.*

На то се надовезује цитат из Цесарићеве пјесме мртвог пјесника": *Јер књига та, што држиш у руци, само је дио мене који спава.*

Да се конверзација међу песницима поткрепи, користи се и глоса.

У више песама се Цесарићеви стихови продевају као инспирација и подстрек Станисављевићу.

Још једна посвета је чудна и вредна помена: *Драгом париском Пријатељу Зорану Милинковићу који је, пак, своје искључувано, прометејско срце посветио својој Првољубимој Весни захвалан аутор*.

Претпостављајући како и зашто је срочена - више него коректна!

Песме су, иначе, подељене у три скупине: *И ја љубим* (катрени), *Прва љубав* (утројени катрени) и *Вечита императорка* (сонети). У поднаслову назива циклуса, као и главног наслова, као и бројним саставима, је питање-усклик: Где ли је сад она! Свака руковет броји – која хармонија и прецизност – по 14 лирских струкова. И то је, бесумње, величанствени букет за некадашњу!

Као што пут око света почиње првим кораком, тако и психосоматска зрелост започиње првом љубављу. Зато је ово светковина римаријума. Занимљиво је како се зову песме. Ту су: *Каденца*, *Јава*, *Време*, *Далеко ил близу*, *О дијалектици „случаја" и (о) парадигми... Васељенска љубав* асоцира на космичку харфу, а песма *Да затворим кружје* указује на сумирање животне орбите.

Тако нам ова песмарица говори боље и дубље од многих уџбеника. На полеђини читамо *Вече* као ексклузивни биланс: *Дневни ред је протекао, књига се склапа, / ко с киме је остао, нека и коначи, / по дану се путоказ студира из мапа, / а по ноћи се судбина не иначи..*

Властимир Станисављевић Шаркаменац учитељ, па архитекта, списатељ и композитор, универзално је добар делатник. Поезију и прозу објављивао у многим листовима и часописима, заступљен у бројним антологијама. Од 2000. до 2014. изнедрио низ веома запажених књига песама, прича и романа, за неке од њих добио и значајне награде. Изашло му је и неколико ЛП албума.

На крају се испоставило да оно што се чинило изненађујуће и зачуђујуће, готово немогуће, постане задивљујуће остариво. Шаркаменац је од далеких успомена и старинске форме створио јединствено дело, на коме би му многи, чак и пријатељи, позавидели. Утолико што је збирка настала безмало у једном даху, по Властимировом признању: *За шест сам недеља написао песме,/ за сваки дан по катрен, стих сонета - / можда се у смислу поезије то не сме, / ал души је недостајало да се одгонета.*

Дакле, књига ретка и вредна. А да њена појава буде што целовитија, заслужан је и Миодраг Чолаковић пропратним коментаром и цртежима.

Василевском и Алмажану међународно признање

Наши истакнути песници, академик Ристо Василевски и Славко Алмажан, који су недавно учествовали на Трећем светском фестивалу поезије у румунском културном центру Крајови, чији је организатор Академија „Михај Еминеску", доживели су велико међународно признање – заступљени су у Антологији светске универзалне поезије, коју је сачинио еминентни румунски песник и универзитетски професор Јон Деаконеску, а објавила угледна издавачка кућа „Европа".

Песме Василевског на румунски језик превели су познати румунски песници и преводиоци Лилијана Урсу, Думитру М. Јон и Маријана Штефанеску.

У овој изузетној антологији – као што пише у њеном предговору – заступљено је 50 најеминентнијих песника са свих континената света, међу којима је и десетак песника-добитника Нобелове награде.

Сваки заступљени песник има своју насловницу, на којој се налазе његови биобиблиографски подаци, фотографија, кратак осврт о карактеристикама његовог дела и мали избор наслова до сада објављених књига.

Јеротићу „Теодор Павловић"

Академик проф. др Владета Јеротић је овогодишњи добитник Награде „Теодор Павловић" за животно дело и Награде „Теодор Павловић" за најбољу књигу – за књигу *Са Богом, мимо Бога, око Бога* (Арс Либри, Београд 2014).

Милуновићу, Пуслојићу и Андрићу „Felix Romuliana"

После извесне паузе, поново су уручене медаље „Felix Romuliana", које додељује Уметничко удружење Крајински круг. За период 2006. до 2015, ово лепо признање припало је угледном вајару Николи Кољи

Коља Милуновић прима медаљу од Д. Фируловића (фото Ж. Николић)

Милуновићу и песницима Адаму Пуслојићу и Радомиру Андрићу. У пригодном амбијенту, 23. октобра у УКС, који је красила спонтана крајинска атмосфера, бираним речима говорено је о лауреатима. Драмски уметник Гојко Шантић казивао је руковети стихова награђених песника. У програму су учествовали Бранислав Вељковић, Братислав Милановић, Драгољуб Фируловић и Мирослав Крстић. Бројне Тимочане и Крајинце озарили су и звуци песме Драгољуба Фируловића уз клавирску пратњу Бојана Чукића.

Награда је уручене академику Јеротићу на свечаном отварању манифестације 16. Дани Теодора Павловића 24. септембра 2015. године у свечаној сали Матице српске. Награде додељује и манифестацију организује Банатски културни центар из Новог Милошева у сарадњи са Матицом српском из Новог Сада.

П Р И З Н А Ђ А

МУЗИЧКИ ЖИВОТ

Од Бона до Метрополитена

„Бечки симфоничари“ на Бетовеновом фестивалу у Бону; Богдан Божовић и Јасна Туцовић у Музичкој школи „Станковић“; „Трубадур“ из Метрополитена; „Чаробна фрула“ у Народном позоришту; „Ребека“у „Мадленианауму“

Гордана Крајачић

На Свечаном отварању Бетовеновог фестивала у Бону није било солиста; велики диригенти најбоље показују своје умеће пред оркестарским музичарима. Тако смо прве вечери слушали чудесног Данијела Баренбојма и Државну капелу из Берлина, а наредне харизматичног Зубина Мехту са Израелском филхармонијом и тестаментном Малеровом Деветом симфонијом. Тек треће вечери чули смо „Бечке симфоничаре“, са пијанистом, виолинистом, композитором, музичким теоретичарем и диригентом Филипом Јорданом, који је три године био асистент Данијела Баренбојма у Немачкој државној опери у Берлину и који је у Театру Шале у Паризу дириговао Вагнеров „Прстен Нибелунга“. На челу овог оркестра старог преко стотину година (први концерт имали су у октобру 1900) стајали су Фердинанд Леве, Бруно Валтер, Рихард Штраус, Вилхелм Фуртвенглер, Херберт фон Карајан, Волфганг Савалиш, Жорж Претр, Владимир Федосејев. Свирали су и под диригентском палицом Бернштајна, Мозела, Мехте, Абада... Са њима је дошао Николај Знајдер свирајући на дивној Гварнеријусовој виолини „дел Гезу“ из 1741. Брамсов једини Виолински концерт који и сам има доста од Бетовенове ароме, не само у избору истог тоналитета (Де-дура) него и у споју лирско-пасторалног и страствено-драматичног који је као потка уплетен у оба ова концертантна дела. Међутим, солиста кога су у програму назвали „једним од водећих виолинских виртуоза нашег времена“ нема ни изразиту виртуозност (као наш Немања Радуловић), ни интонативну прецизност и осећај за класичну форму (као Марко Јосифоски), ни ону емотивност (којом су биле осенчене интерпретације Јована Колунџије), да не говорим о читавој плејади других наших виолиниста који свакако заслужују пре Знајдера епитет да су „водећи виолинисти данашњице“. Утапајући се у изразито симфонијски карактер почетног става он се није у очекиваној мери изборио за солистичку надмоћ, нити је његова медитативна меланхолија лаганог става постизала упечатљивост за памћење, нити су цигански играчки елементи финала ушли у поре овог нордијског уметника.

Право музичко умеће Бечки симфоничари показали су у оквирним делима, у апстрактним додекафоним „Варијацијама за оркестар“ опус 30 Антона Веберна, са концентрацијом супституције, са поигравањима оркестарским бојама при деленју тематског материјала (чак и у туби) чиме су се Бечлије одужиле њиховом земљаку, доследном поборнику експресионистичког афористичког израза, који је по речима Шенберга успевао да „читав роман сажме у један уздах“. Најзад, на најлепши начин одужили су се и Бетовену, у чијем су родном граду гостовали, интерпретирајући његову Седму, убедљиво најрадоснију симфонију у А-дуру опус 92, коју је Вагнер сматрао „апотеозом игре“, а многи уметници потом и „инкарнацијом музике саме“. Ту је дошла до пуног изражаја моћ овог великог оркестарског апарата, од самог почетка романтичарско-медитативног увода преко свих оних моћних динамичких контраста, изненадних модулација, неочекиваних драматских коштаца. Готово атака музичари су ушли у најлепши други став, у његове чаролике слободне варијације са сетним акцентима, а потом и у разуздани играчки Presto и знатно смиренији Трио, све до грандиозног Финала у коме су многи чули дионизијске оргије.

Класични Бечки симфоничари нису себи дозволили баханалну распојасаност, али је публика у Бетовенхалеу могла да осети, као и Ромен Ролан при слушању овог дела „невероватну раскош надљудских енергија...“

Један наш виолинист, Београђанин Богдан Божовић, дошавши са германског подручја где већ година-ма (мада му је само тридесет година) музицира у Бечком клавирском трију преферирајући дела савремених аутора показао је на концерту у Музичкој школи „Станковић“ врхунско умеће свирајући са пијанисткињом Јасном Туцовић све три Шуманове виолинске сонате, што је само по себи за Београд велики уметнички догађај јер је он једини који их је интегрално извео код нас (прву су свирали Ферн Рашковић 1982. и Никола Алексић 2006, али преостале две колико ја пратим музичка збивања – а то чиним готово шест деценија – није нико интерпретирао)!

Дивно је, такође, што је уметник његовог формата одржао концерт у школи „Станковић“ и у њеној чувеној сали на чијој је акустици радио исти архитект – Петар Бајаловић – који је постигао и сјајну акустику Коларчеве задужбине и ауле Правног факултета, а млади уметник свирао је на прекрасној Страдиваријусовој виолини – „ex-Arma Senzrah“ из 1685, коју му је на коришћење уступила фондација Ruggieri, што такође говори о његовим несумњивим уметничким квалитетима. Без обзира на разлике у годинама (она је читава три века старија од нашег виолинисте) они су успоставили диван чини се готово пријатељски однос и Богдан Божовић, клањајући се публици држи је управо како би се држао и пехар Светог Грала, са врхунским поштовањем.

Прве две Шуманове сонате а-мол опус 105 и де-мол опус 121 настале су 1851. године, већ при крају композиторовог животног пута. Говорило се да је аутор сам изјавио да је другу написао зато што првом није био задовољан. А доиста није имао никаквог разлога за то: Соната у а-молу је узбудљива, страсна, распевана; теме у почетном ставу су истог расположења, а не као код Бетовена две сукобљене индивидуалности, а у финалу, који је такође грађен у сонатном облику – оне су јасно супротстављене. Њен настанак иницирао је тада славни виолинист Фердинанд Давид, Шуманов пријатељ до краја живота, који га је посећивао и у болници за умоболне у Ендениху недалеко од Бона.

Богдан Божовић и Јасна Туцовић интерпретирали су је са романтичарски предимензионираном и егзалтираном болном чежњом, комплементарно се допуњујући у речитим мелодијским токовима који веома подсећају на какву соло песму.

Другу сонату посветио је Фердинанду Давиду, започињујући је бурним двохватима праћеним густом акордиком клавира. Београдски уметници сасвим су ушли у дух овог дела, у јединствени склад његових опречних музичких мисли, у чаролику игру синкопа у другом, а у сјајна пициката у трећем ставу који завршава ванземаљским, чини ми се некако потпуно бестежинским пијанисимом, док је у енергичном финалу повратак у стварност, после дуге и чудесне игре маште, темперамента и емоција, које су сјајно дочарали виолинист и пијанисткиња.

Најзад, Трећа соната Wo02 настала је 1853. године, у заједничкој жељи Шумана, Брамса и Шумановог ученика Алберта Дитриха да напишу једну сонату за свог пријатеља, чувеног виолинског виртуоза Јозефа Јоакима. Дитрих је написао први став, Брамс – Скерцо, а Шуман Интермецо и Финале. Ово дело није се одржало као целина и Шуман је накнадно написао још два става која су у новије време пронађена и издата као његова Трећа соната.

Млади интерпретатори постигли су бриљантни, готово концертантни замах, али и поетику налик соло песми у Интермецу, уз сјајно повезивање више сукцесивно поређаних градационих лукова који образују јединствену звучну слику, упечатљиву, пуну опречних расположења, карактеристичних за позно стваралаштво Роберта Шумана.

Ана Нетребко и Дмитри Хворостовски

Мислим да у читавој музичкој историји нема бесмисленијег садржаја од оног који је написао либретист Салваторе Камарано по којој је генијални Ђузепе Верди написао једно од својих ремекдела – оперу „Трубадур“, са Циганима, војницима, грофовима и калуђерицама, са ломачама и женом поремећеног ума, са братоубицом и жртвом из љубави која је у XIX веку сматрана вреднијом и од љубави саме! Али, исто тако мислим да нема мелодичније, популарније и искреније опере од „Трубадура“, која вам готово неда да предахнете, јер се предивне арије смењују са моћним хоровима и оркестарским репликама.

За почетак десете сезоне преноса из „Метрополитена“ одабрана је управо ова опера и заслугом Синеплекса и београдска публика могла је да ужива у најбољој могућој поставци каква се замислити може, са диригентом Марком Армилијатом и у режији Сер Давида Мек Викара, са врхунским вокалним уметницима који су и изванредни глумци и који су сјајно уронили у карактере главних протагониста. Ана Нетребко као Леонора – одузима дах: не зна се да ли је певачки или драмски фасцинантнија; са предивним пијанима, са моћним градацијама, са савршеном дикцијом, са лакоћом и пред најсложенијим задацима које намеће текст а са огромним трагичним замахом, са најтананијим лирским атрибутима, са глумачким даром на коме би јој могле позавидети највеће диве драмске сцене. Незаборавна је била у широкој арији и сцени „мизерере“ са почетка четвртог чина! Художествени Дмитри Хворостовски побудио је овације чим се појавио на сцени и праву кишу подарених белих цветова пре коначног спуштања завесе: његов гроф Луна је одлучан али и нежан – што обично изостаје код других тумача ове роле, дивног, милујућег гласа у свим регистрима и свим динамичким валерима. Долора Заџик као Ацучена, потпуно је „срасла“ са овим ликом (јер је већ четврт века на оперској сцени), са контраалтовским дубинама, моћном сугестивношћу нарације („Stride la vampa“ – Страшни се пламен диже у небо, из другог чина), а и крајном родитељском нежношћу у финалу опере, у дуету са Манриком. Достојан партнер био им је Манрико Јонгун Лаја (посебно у арији и кабалети из трећег чина), уз сјајне, моћне, масовне хорске и оркестарске сцене укомпоноване са највећим мајсторством.

Ремекдело Моцартове оперске палете „Чаробна фрула“ поново је на репертоару Београдске опере. За диригентским пултом је млади Стефан Зекић, који остварује целину, али не и оно мноштво потпуно генијалних детаља у споју вокалног и инструменталног парта, у плохама пијана, у испеваности дугих спорих темпа. Никада нисам видела ни на једној сцени рогобатније костиме које је осмислила Катарина Грчић Николић, оденувши готово све протагонисте као уни-секс партнере Папагену у прегломазну и застрашујућу одећу. Једна девојчица предшколског узраста која је седела поред мене није се уплашила када се на сцени појавила аждаја, али је крикнула када су на њу ступиле Три даме! Певачки су оне као и Три дечака – сасвим добре, као и Слађана Стошић у улози Папагене која је и глумачки веома спретна. Нови Папагено – Вук Матић – мада има лепо обојен глас у свим регистрима – још се није довољно уиграо и поистоветио са текстом; осим тога он је под јаким утицајем одличног Владимира Андрића, а Опера зато и прави разне поделе да би публика уживала у новим виђењима, а не у имитацијама. Андрић је после упечатљивог Оливера Њега знао да пронађе нови пут и нова решења; Вук Матић – није! Најзахтевнију колоратурну сопранску ролу Краљице Ноћи са гроздовима високих (врло бојажљивих) ефова остварила је Александра Стаменковић, а њену кћи Памину поставила је врло пристојно, али без оних небеских пијана од којих се најежите као што је својевремено успевала то Дуња Симић – Александра Стаменковић Гарсија. Принц Тамино је такође нов на сцени, глумачки доста спретан, са добром контролом гласа. Од ветерана – једино је Сарастро Ненада Јаковљевића – отменог држања и пуног и моћног дубоког регистра – остао од старе поставке. Режија Иване Драгутиновић Маричић увела је, у складу са временом, видео игрице и дечје хористе који су симпатично оживели причу о поколењима Папагене и Папагена! Видео продукција Балша Ђога била је исувише бледа у дочаравању искушења ватре и воде!

Крајем XIX и почетком XX века створен је у Сједињеним Државама нови музичко-сценски облик – мјузикл, као карактеристични монументални бродвејски спектакл. Он је у себи ујединио песму, игру и покрет у циљу динамичне и допадљиве забаве. Композитори Гершвин, Бернштајн, Роџерс и Керн обогатили су своје опусе и овим жанром.

Један од таквих, Силвестер Леваи, потекао је са ових наших простора. Рођен је у Суботици и већ са петнаест година освојио је прво место на такмичењу за композицију. Пропутовао је читаву Европу, а двадесетак година провео у Холивуду где је написао музику за преко сто филмова и држао предавања о филмској композицији на америчким универзитетима. Од деведесетих година прошлог века заједно са чешким писцем Михаелом Кунцеом, који је одрастао у Минхену и ту стекао светску славу, посветио се стварању мјузикла. Из те сарадње произишла је драма-мјузикл „Ребека“ која је премијерно изведена 2006. године у Бечу. Београдска поставка остварена је у сезони 2012/2013, а нова сезона 2015/2016. отворена је у „Мадленианауму“ „Ребеком“, у режији Небојше Брадића, са диригентом Ђорђем Станковићем, који се једно време усавршавао у Њујорку. Костимограф Маја Недељковић-Давидовац „обукла“ је представу раскошно, елегантно и укусно, а главни протагонисти – популарни Иван Босиљчић, млада Бранислава Подрумац, Катарина Гојковић (ћерка чувеног Предрага Гојковића-Цунета) и ветеран Зафир Хаџиманов – учинили су све да пластично и музички и драмски дочарају одређене ликове из романа Дафне ди Морије (које је сјајно пренео и на велики екран Алфред Хичкок) преко читавог низа добро увежбаних арија, songова и ансамбала. У ову динамичну и разиграну представу сјајно је инкорпориран и хор који парландом и вокалним нумерама најављује и коментарише збивања на сцени, било да употпуњује сцену са послугом, гламурозне званице на балу, или строгу судску пороту.

А. Дирер: Витез, Смрт и Ђаво (1498)

ФИЛМСКА КРИТИКА

Кошмарна ноћ

Филм: „Поред мене“; сценарио: Стеван Филиповић, Милена Богавац; режија: Стеван Филиповић; гл. улоге: Христина Поповић, Никола Глишић, Славен Дошло, Милица Мајкић, Матеа Милосављевић, Јелена Пузић, Андреј Пиповић, Горица Регодић, Мирјана Карановић, Драган Мићановић... трајање 95 мин; производња: Србија, 2015.

Душан Цицвара

Стеван Филиповић је стваралац коме је тинејџерски филм, и бескомпромисни друштвени ангажман, када је у питању српска кинематографија постао заштитни знак. Пре девет година својим дебитантским дугометражним играним филмом, тинејџерском хорор бајком “Шејтанов ратник”, показао је да поседује огроман потенцијал. “Шејтановим ратником” Филиповић је доказао да у скромним, у продукцијском смислу сведеним условима, одлично барата филмским језиком, укључујући и специјалне ефекте Сендија Кумалаканте, какви до тада нису виђени у српском филму. Потом је уследила опора бескомпромисна прича о скинхедсима “Шишање”. Међутим, филм који је у визуелном смислу, попут “Шејтановог ратника” беспрекорно урађен, губи на дијегезису, то јест филмској нарацији.

Најновији Филиповићев филм “Поред мене” на Пулском филмском фестивалу добио је “Златну Арену за најбољи дугометражни филм”, а на “Међународном Сарајевском филмском фестивалу” млађа публика такође је на прави начин препознала његове поруке. Професорка Оља (Христина Поповић) у гаражи зграде у којој станује бива нападнута од стране

Потрага за Итаком

Ратко Вулановић, Галерија УЛУС - а, Београд, август 2015.

Балша Рајчевић

Ратко Вулановић (1941) вајар непресушне, „натприродне“ енергије и ретко плодне креативне продукције опет је приредио самосталну изложбу у Галерији УЛУС-а. На овој изложби су новији радови, сви изведени у дрвету, али истовремено се представио и у Галерији РТС-а избором углавном старијих али и неких новијих скулптура изведених у камену, његовом дебитантском и дуготрајно омиљеном материјалу по коме је и највише познат.

Врсном вајару ексклузивне креативности какав је Р. Вулановић подједнако леже оба материјала, јер сваки материјал је сам по себи само носилац природне иницијалне обликотворне потенције али му душу, живот, и могући формално садржајни, изражајни „говор“ удахњује вајар својим осећањем, размишљањем и начином обраде. Присетимо се чувеног француског естетичара А. Фосијона који у књизи „Живот облика“ у одељку Облици у материјалу пише: „...Тако форма не делује као неки виши принцип који моделује једну пасивну масу, јер се може сматрати да материјал намеће облику своју сопствену форму ... материјали носе у себи извесну предодређеност или ако хоћете, извесну формалну вокацију.“

Посебност и ове изложбе је нека врста амбијенталног аранжирања скулптура у простору. Он поступком акумулације више сличних, сродно обликованих делова, осмишљено распоређује, углавном по поду, доводећи их у одређене, међусобне потенцијално променљиве обликовно - просторне односе.

Пластички елементи са прова, са катарки, са бокова лађа, зупчаници, котураче и сл. носиоци су симболичних значења Одисејовог бродског легендарног путешествија. Њихови обликовни делови на први поглед су врло слични али су уствари благо пластички издиференцирани: својим волуменима, димензијама, сопственим положајима и међусобним просторним положајима и односима, површинским благим нијансама боје, профилима рубова као и местимичним по површинама плитко изрезбареним знаковима.

Наведене разлике обогаћују њихове просторно пластичке односе (садејство) у њиховом просторном развоју - кретању. А, истовремена, њихова обликовна сличност (сродност порекла) доприноси визуелном утиску чврстих и повезаних целина.

Сетимо се да је метод груписаних акумулација више сродно обликованих делова повезаних у осмишљене просторно пластичке целине – Вулановић примењивао, готово увек доследно и раниније, у скулптурама изведеним у камену. Може се рећи да је то постао његов препознатљиви „заштитни знак“.

Гледам у каталогу изложбе фотографију ухваћеног тотала Вулановићевог атељеа и доживљавам га у позитивном смислу, као радни простор и атмосферу једне велике „столарске“, или још више „тесарске“ радионице. У свом правом, уметничко - животном свету, усред „брда“ које кипти од материјала и облика седи замишљен, одсутан аутор, истовремено господар, отац, маг и алхемичар дрвета. Преобиље нагомиланог материјала и облика који су готово затрпали простор најбоље одсликава битан дух личности и креативног живота Р. Вулановића. На другој фотографији Ратко са великом тестером дрвосеча, својом „продуженом руком“, као са неким инструментом у рукама, седи и оштри је.

Јединствен међу нашим вајарима, јер често је имао и има мегаломански однос према димензијама и количинама употребљеног материјала, али он је и поседник несвакидашње, скоро неисцрпне радна енергије – све би то била битна обележја у профилисању Вулановићеве уметничке личности. Из истих, наведених разлога својевремено је купио и угашени рудник камена да би га имао у што већим димензијама и што већој количини!

Сетимо се само и његових мегалитских скулптура - скупина читавих „скулптуралних градова“ у слободном простору: нови, модернизовани и духовно персонализовани „долмени и менхири“ испред Аде Циганлије, Камени град у Будви, Камени свет у Никшићу и др. Који зраче својом снагом, монументалношћу и исконском духовном, али и физичком материјалном енергијом.

Напред описаним карактеристичним значајем који је давао делу изведеном у опипљивом материјалу који има своју тежину волумен и димензију, чак наглашавањем значаја материјалности дела и у квантитативном и у квалитативном смислу, Вулановићев став је потпуно супротан од искључивости и радикалности концептуализма, његове тежње ка укидању, потискивању опипљиве материјалности у прилог свођења на идејност дела, као и употребу средстава искључиво у функцији идеје и њеног смисаоног исказа.

Рад Ратка Вулановића

Мада и његово дело има обележја осмишљеног пројекта- концепта, оно је у супротности са чистим концептуализмом.

С друге стране треба указати у Вулановићевом стварању на његов битан уметнички став и схватање: свест о аутономности скулпторског израза, његово готово доследно изражавање нефигуративним, чистим пластичким изражајним језиком.

Мада га је подржавала и врло позитивно оцењивала наша ликовна критика, као: Миодраг Протић, Зоран Маркуш, Срето Бошњак и многи други, овог пута у каталогу изложбе Вулановић је дао приоритет различитим личностима из не уског стручног профила: архитектама, редитељима, сликарима, песнику, неурохирургу.

Вероватно да унесе извесну свежину у могућу стручну високопарност као и неконвенционалност тумачења и размишљања. И није погрешио. Поједини од текстописаца су делимично изрекли оригинална размишљања. Али ипак ћу цитирати два угледна ликовна критичара због њиховог згуснутог, а слојевитог и тачног ликовно естетичког исказа: „Вулановићева скулптура маколико једноставна, нуди сложене визуелне и тактилне сензације – кретање светлости по самосталној артикулисаној површини а тиме и протицање времена које мери као пешчани сат.“ (М.Б. Протић, сликар и ликовни критичар); „Вулановић се веома рано почео издвајати као личност која стваралачки чин види као јединство материје, облика и енергије, што га је водило, сасвим логично, до једног концепта који је у први план стављао монументалност. (Срето Бошњак, ликовни критичар.)

Поетски дискурс као одговор на кризу поетске мисли нашег времена

Душка Врховац, “Quanto non sta nel fiato” / ”Што у дах не стане”, изабране песме, друго издање, Fusibilialibri, 2015.

Ђорђо Лингваглоса

Поезија Душке Врховац има још храброст да поставља питања, као што то чини поезија великих српских песника Васка Попе и Десанке Максимовић. То је поезија која није прешла море скептицизма и ироније као код нас у време постмодерне, већ се морала пробијати кроз талас ратова између суседних народа, крвавих мржњи, жестоких неразумевања, распад државног јединства. Ипак, пардоксално, упркос толиким катастрофама, српска поезија је умела да сачува своје богатство поетских гласова велике вредности и препознатљивости, а глас Душке Врховац је један од њих. И у њеном гласу постоји сећање на једну запитаност, која је овде код нас потиснута деловањем рационализације поетског дискурса. Душка Врховац је песникиња кћи *Кризе поетске мисли новечента*, али на начин на који то може бити један српски песник, то јест, неко из источног дела Западног царства. Врховац увек настоји да сачува додир са “земљом”, поставља питања “тлу”; њена поезија произилази из “земље” и њој се враћа. То је њен лични начин да остане у дослуху са својим Језиком и својом “земљом”.

Не случајно Душка Врховац је српска песникиња, ауторка на Истоку Запада и, као таква, она се инстинктивно удаљава од перцепције поезије коју имамо на Западу, попут оног типа поменутог дискурса (декларативног и отвореног) који може о свему да се пита изузев о својој поставци “истине”, “субјекта”, “стварности”. Душка Врховац се дистанцира од декласирања поетског дискурса на минималистички и површни дискурс о предметима и свету. “Субјект” Врховчеве је *оператер упитаности* који, могли бисмо рећи, настоји да проблематизује *débacle поетске онтологије*, њеног нивоа и улоге, такве каква се сукцесивно успостављала током друге половине XX века и ових последњих година, на Западу у парламентарним демократијама. Полазна тачка је: али ако више нема питања, чему запитаност?; и ако више не постоји запитаност, чему одговарање? А управо то је дилема у оквиру које извесна поезија која се ствара на Западу одбија да се одреди уз изговор да је о поезији све речено, да поезија мора да говори о нечем другом, да је она екстернализација субјекта (другог) који се нашао де-територијализован, то је, дакле, исцрпљен субјект који има везе са исто толико исцрпљеним поетским *пропозиционализмом* и тако даље.

Душка Врховац

То је само леп разговор у смислу свођења на *најмањи заједнички именитељ оног што је могуће исказати* без муке: говор без преузимања терета одговарајуће естетске одговорности према ономе о чему се говори (мада се то не каже). Мислим да нема нимало сумње да је поетски „субјект“ Душке Врховац оператер запитаности, као што мислим да се он несумњиво мора подвргавати строгој дисциплини интерогативности; субјект који тотализује локаторно (у том случају не интерлокуторни субјект), свакако је довољно јак да изнова формулише фундаментална питања од којих поетски дискурс не може да одустане по цену губитка кредибилности и солвентности, то је, верујем, полазиште поезије Душке Врховац. “*На безброј питања знала сам одговор. / и слутила много ствари. / Знала сам дељење и множење / у времену и простору, / говор наде и посвећења*”, остало је само сећање на једно питање после дебакла свих одговора. Али то је нови почетак упитаности: већ то што нит дискурса изнова креће од сећања на једно питање јесте обавеза и императив, *petitio principii* и полазиште. Или, како неки кажу, етички став. Поезија Душке Врховац се лаћа преиспитивања, интерогације после пада *постмодерне*, и то је тајна њене снаге.

У поезији Душке Врховац има, дакле, нечег архаичног, или “непатвореног” како је добро увидео Уго Мањанти, аутор сјајног поговора; али захваљујући управо овој архаичности српска песникиња је у стању да формулише снажан и аутентичан, слободан поетски дискурс, који обухвата стварно и надрационално, свакодневно и емпиријско, који спаја екстензионистичку димензију са интензификационом, метафору са перифразом, локуторно и интерлокуторно, питање и одговор, све “што у дах не стане”, све што се да исказати, дакле, како недвосмислено произлази из прве изабране песме, неке врсте егзистенцијалног свођења рачуна свеукупног искуства људског бића (condizione umana) које је упознало сва “Путовања”.

Са италијанског превела
Исабела Мелончели

Белешка о аутору

Ђорђо Лингваглоса (Giorgio Linguaglossa), угледни италијански критичар, песник, прозаиста и есејиста, рођен је 1949. у Истанбулу, а живи и ради у Риму.

Аутор је више књига поезије, два романа, бројних есеја и неколико веома значајних критичких књига. Превођен је на више језика, а сам је преводио енглеске, француске и немачке песнике и уређивао коло поезије за римског издавача Edizioni Scettro del Re. Основао је књижевни часопис Poiesis и уређивао га од 1993. до 2005. године, а 1995. потписује, заједно са другим познатим песницима, “Манифест нове метафизичке поезије”.

маскираних нападача. Главни повод за напад је контраверзна изложба слика њеног супруга (Драган Мићановић) кога десничари оптужују да својом уметношћу вређа српски национ. Напад бива снимљен и убрзо постављен на интернет. Сумњајући на неке од својих ђака, током радне суботе, Оља им одузима мобилне телефоне; закључава их у школској згради, остављајући их да се суоче једни са другима. Том приликом за све њих започиње једна у менталном смислу кошмарна ноћ; ноћ у којој све маске падају! Карактери младих људи у овом по својој суштини камерном филмском остварењу, искључиво се огледају у њиховим поступцима. Квалитет овог филма је што не пати од уметничарења и досадног психосоциолошког мудровања, чему су склони и знатно искуснији редитељи него што је то Стеван Филиповић. У сценаристичком смислу сви ликови доведени су до савршенства. Бука и бес деце одрасле уз нове технологије, и погубљене у транзицији, избија на површину. Глумци сопствене ликове тумаче са уверљивом спонтаношћу и природном лакоћом.

“Поред мене” треба приказивати на свим факултетима којима је основна делатност драмска и филмска уметност, зато што ће из овог остварења будући глумци најбоље увидети разлику између филмског, телевизијског и позоришног мимезиса. Глумци приликом креирања својих ликова очигледно су на уму имали речи једног од најпознатијих филмских Дракула, недавно преминулог Кристофера Лија, који је будућим искључиво филмским глумцима саветовао: “Ви толико морате да се удубите у лик који тумачите, да у потпуности заборавите на сопствени. Немојте се уздржавати, већ будите бескомпромисно искрени и поштени”. За успех овог камерног остварења (готово цео филм снимљен је у једном ентеријерном школском простору), доста заслуга за успешну реализацију трећег по реду филма Стевана Филиповића, сноси и директорка фотографије Маја Радошевић, која је вештом комбинацијом светлосних ефеката и сенки, од прве до последње секвенце, гледаоцима понудила низ успешно креираних филмских слика. Зато овај филм обавезно треба погледати.

Детаљ из филма

Свестрани професор

Слободан Ж. Марковић (1928-2015)

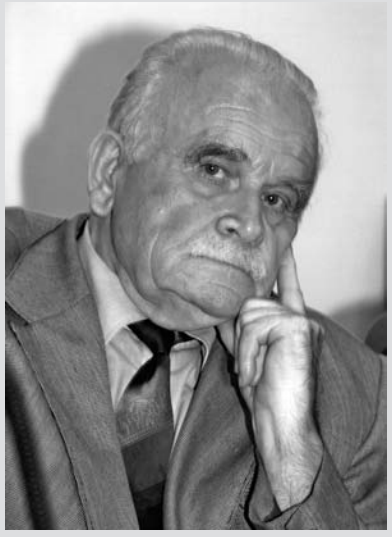

Професор на Филолошком факултету у Београду др **Слободан Ж. Марковић** рођен је 1928. године у селу Горњи Мушић код Ваљева. У завичају је учио основну школу, а гимназију у Белој Цркви, Панчеву, Ваљеву и Београду.

Југословенску књижевност и српскохрватски језик, са светском књижевношћу, дипломирао је 1952. године на Филозофском факултету у Београду. Слободан Ж. Марковић је радио у Вршцу као гимназијски професор, а потом је постављен за републичког школског инспектора. На Универзитет у Београду изабран је 1956. године. Прошао је сва универзитетска звања и редовни је професор Филолошког факултета за нове југословенске књижевности. Био је, поред осталога, продекан и декан Филолошког факултета у Београду и предавач на универзитетима у Гетингену (Немачка), Пекингу (Кина), код нас у Београду, Нишу и Приштини.

Један је од оснивача и дугогодишњи директор Међународног славистичког центра Србије. Био је више година председник Друштва за српскохрватски језик и књижевност Србије и Савеза славистичких друштава Југославије, главни и одговорни уредник часописа „Књижевност и језик“, председник Управног одбора Змајевих дечјих игара и вишегодишњи главни уредник часописа „Детињство“, члан Председништва Међународног комитета слависта, потпредседник и председник УНЕСКО асоцијације радника на књизи за децу и стални научни саветник, један од оснивача и члан Извршног одбора Вукове задужбине, један је од оснивача и десетогодишњи председник Управног одбора Задужбине „Десанке Максимовић“ и председник Културно-просветне заједнице Србије.

За свој рад добио више признања, међу осталима и „Вукову награду“, Медаљу Хумболтовог универзитета, медаљу „Ханс Кристијан Андерсен“, немачки орден „Велики крст за заслуге I реда“ и југословенски „Орден заслуга за народ са златном звездом“.

Научни рад професора др Слободана Ж. Марковића посвећен је историји нових југословенских књижевности, њиховим везама и везама са светском књижевношћу, као и књижевности за децу. Објавио је око 600 књижевних студија и расправа, као и књиге – „Записи о књижевности за децу“ I, II, III и IV (више издања), „Књижевни покрети и токови између два светска рата“, монографије „Лаза Лазаревић“, „Милан Ракић“, „Бранко Ћопић“, „Исидора Секулић“, „Јован Поповић – живот и књижевно дело“, „Вук Караџић у књижевном трајању“, „Књижевно стваралаштво Десанке Максимовић“, „Трагање за идеалима“ и „Појаве, ствараоци и дела у македонској књижевности“; Надалеко су чувене његове антологије – „Антологија српске приче за децу“, „Антологија српских поема за децу“ „Ко је бољи јунак“, „Ђаку прваку“, „Златна књига“,; студије – „Књижевне појаве између два светска рата“, „Континуитети и вредности“ и путопис „Професор у Пекинг – професор из Пекинга“.

Марковићеви радови су превођени на све јужнословенске језике, као и на немачки, енглески, француски, румунски, мађарски, чешки и руски језик. Такође, запаженим саопштењима и рефератима учествовао је на више конгреса и стручних скупова у земљи и свету.

Живорад Ајдачић

Непримећени одлазак

Александар Миодраг (1930 - 2015)

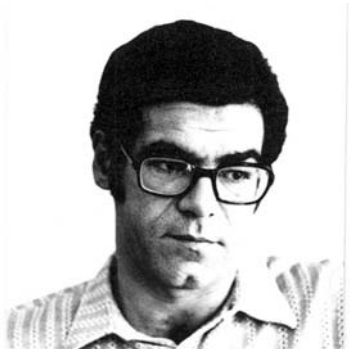

Почетком 2о15. године преминуо је у Задру књижевник Александар Миодраг. Писац којем је име било и презиме појавио се у нашој књижевности давне 1974. године када је у знаменитој едицији "Данас" Матице српске објавио роман "Путовање Владана Бојовића". У то време још су били свежи одјеци Матичиних издања у овој библиотеци - Драгослава Михаиловића, Милована Данојлића, Емила Сиорана, Матије Бећковића.

У истој едицији Матица српска била је издавач још две књиге овог писца: "Степенице и ходници" 1981. и "Марковац" 1988.

Више од двадесет година касније, опет из Задра, после распада Југославије, Миодраг шаље своје рукописе у Београд. Објавио их је Партенон: роман "Србин из Хрватске" 2010. и приповетке "Чиновников сан" 2012. Зачудо, Народна библиотека Србије регистровала је да је језик свих Миодрагових романа - српски, само је роман "Србин из Хрватске" - хрватски? Свакако грешка, јер се "Чиновников сан", две године касније, код истог београдског издавача, бележи српским језиком... Да ли је узрок омашки латиница или ијекавица, тешко је утврдити, али су огрешења о писце који нису живи - већа, јер их они не могу исправити. И уопште се не зна ко треба да реагује на овакве погрешке и кривотворења.

Александар Миодраг је био српски писац из Југославије. У "Лексикону писаца Југославије" стоји да се родио у Блату на Корчули 8. маја 1935. године. Пишчев отац Бошко био је службеник, мајка Марија рођена Синовчић. Основну школу завршио у Биограду на мору, гимназију у Задру, германистику у Загребу. Радио је као професор, много путовао.

Прву приповетку објавио у "Задарској ревији" 1965, а сарађивао у Летопису Матице српске, Књижевним новинама, Књижевној речи, Градини, Дометима. Био је члан Удружења књижевника Србије и члан-сарадник Матице српске.

У време регуларног издаваштва, поготово у статусној установи Матици српској, Миодрагова дела имала су знатну рецепцију. О његовим књигама писали су, и то по више пута: Предраг Протић, Ристо Трифковић, Саша Хаџи-Танчић, Љиљана Шоп, Чедомир Мирковић,

Пишући о роману "Марковац" у "Багдали" 1989. године, Ристо Трифковић вели да је Миодраг још једном потврдио "не само доказану збиљску даровитост прозног казивача него и пуну стваралачку зрелост писца који је и препознатљив по својим константним одликама... - Роман 'Марковац' је штиво од кога се тешко одвојити док га не ишчитате у свим његовим понекад доиста разуђеним али и закучастим меандрима и референцијама. И јасан и недокучив, он је пуна мјера једне литерарности која, зачудо, незаслужено остаје у присјенку. Зашто?"

Писац ове некролошке белешке старао се око две последње Миодрагове књиге - у Партенону. Уз збирку приповедака "Чиновников сан" написао сам:

"Душевна расположења хиперсензибилних јунака налазе се у средишту приповедака Александра Миодрага. Искусан прозаист, мајстор писаног казивања, овај наш писац за актере својих прича бира личности које су дечаци и кад су одрасли, јер њима управља њихов унутрашњи свет: машта, чежња, терет самосвести - невидљива доброта као врста патње. Изванредна психологија веје у приповеткама-портретима-карактерима - о игри и збиљи живота, при чему сваки јунак има неку другу, неочекивану страну (сенку, природу), а прича постоји да ту страну дочара и учини још загонетнијом. Наизглед обични људи, огледајући се у другима, појављују се као сложени и несвакидашњи ликови - непоновљиви, морални, емотивни."

Александру Миодрагу, вероватно, нико у београдским или новосадским новинама није дао читуљу. Матица српска, Удружење књижевника и Партенон, немају за то ни средстава, а можда ни сазнања о смрти угледног српског писца у Хрватској.

Чија је, уопште, дужност да такве ствари бележи као датуме у новој српској књижевној историји?

Драган Лакићевић

ПРИЗНАЊА

Шаркаменцу „Србољуб Митић“

На дан *Покрова пресвете богородице,* 14. октобра у Малом Црнићу додељена је *Повеља „Србољуб Митић“* за књигу *Бели анђео* писцу *Властимиру Станисављевићу Шаркаменцу* . Он се обратио и захвалио организаторима и жирију, као и присутнима на додели, казавши о себи „да је то што сад стоји пред пуном општинском салом исто *као да је стао* пред *ЛИЦЕ СРБИЈЕ,* пред ту тајну, коју нису открили ни писци ни филозофи ни фарисеји, ни генерали што су га бомбардовали, а да су га, можда, тек само песници (открили)“.

Образложење жирија саопштила је Славица Јовановић. Она је, између осталог, рекла: „Своју специфичну онтологију песник гради на вери у васкрслог Христа који је и вера у будућност. И ако све изгубимо, та ће нас вера спасити, то *срце целог света* које песник види у Белом анђелу и *срце српско* које највише воли у њему.“

Јанковићевој „Матићев шал“

Млада песникиња Јулијана Јанковић из Београда добитник је књижевне награде „Матићев шал“ за 2015. годину. Награђена је за збирку песама „Простор и несаница. Зов“. Песникињи је награда уручена на недавно завршеној манифестацији „Матићеви дани“, који се традиционално одржавају у Ћуприји, родном граду песника Душана Матића.

Признање Салијевићевој и Вукотићу

И ове године је додељена награда „Михајло Ћуповић“, стваралацима поезије за децу. Добитници су Зорица Салијевић и Војислав Вукотић. Признање им је уручено 26. октобра у Удружењу књижевника Србије.

Николетићу и Ломовићу „Гашина пера“

Две главне годишње награде 27. међународног фестивала хумора за децу у Лазаревцу, Златно и Сребрно Гашино перо, припале су књижевницима Тоду Николетићу и Бошку Ломовићу. Златно перо је Николетић, по одлуци фестивалског одбора, заслужио својим укупним вишегодишњим доприносом српској књижевности за најмлађе. Добитник награде Сребрно Гашино перо Ломовић је примио за књигу песама и басана „Буквар дечјих дужности“ (издавач „Букланд“, Београд) која је, по одлуци жирија библиотекара, проглашена најбољом књигом за децу у 2014. годину.

Српски сатиричари у Словенији

У словеначком граду Севница 12.септембра одржана је, пета по реду, културно-туристичка манифестација "Модра Франкиња", на којој су учествовали сатиричари из Србије Драгутин Минић Карло, Витомир Теофиловић, Александар Чотрић и Владимир Ћалић и њихов словеначки колега Франци Чеч, председник Друштва словеначких афористичара. Сатиричари су се представили публици у амбијенту средњовековног дворца- Град Севница афоризмима, причама, епиграмима и анегдотама на тему вина.

У Севници су представљене и Антологије српских афоризама на словеначком и Антологија словеначких афоризама на српском језику "Сунчана страна Алпа".

Саборовање писаца Јадра

Пошто је Вуков сабор био у току, град Лозница није могао да прими три песника, учесника Београдског међународног сусрета. Међутим, чланови Књижевне заједнице Јадра организовали су своје песничко саборовање. Песници су 19. септембра у Тршићу, испред Вукове куће, говорили своје стихове. Придружили су им се и гости из Шапца и Бијељине.

ИЗ РУКОПИСА

Ђаволов трозубац

Драган Стефановић

1
Слика света

Ако те речи лажних пријатеља,
обманом одведу на пут непознати
у пределе пусте ти ћеш залутати,
у самотан живот, без наде и жеља.

Ту су сакривени господари света,
владари људских душа и судбина,
на глави им круна у руци батина,
скутове им држе страшила уклета.

За покорне, зна се, биће кора хлеба,
а ко се побуни, батина му треба,
то у глави снују моћни господари,

Ал' већ креће талас хаоса и страве,
однеће им круне а можда и главе,
спрема се гозба, гракћу лешинари.

2
Десети круг

Прича се како су Витези Темплари,
пролазом тајним у ком гори бакља,
одвели Дантеа до самога Хада,
да види и опева све кругове пакла.

Кажу да у паклу места више нема,
многе грешне душе сад светом лутају,
сабласном хуком, док ветар их носи,
проклетством својим људе опседају.

Кажу да звер се отргла са ланца,
да добро више неће да се врати,
светом ће одсад само зло да влада,
једни су жртве а други џелати.

Кажу да мира више бити неће,
да зла коб света сасвим се примакла,
да свећа света брзо догорева,
да овај свет је десети круг пакла.

3
Едем

По Едемском врту шетају Адам и Ева,
под ногама им цвеће, око њих воће рајско,
не знају дал' је то јава, ил' им се само снева,
ко их је довео овде, је ли то дело божанско.

Тек што су видели где су, ново изненађење,
људи се гледају у чуду; зар је и ово могуће?,
пред њих излази робот и носи послужење,
ето сад су у рају а некад су били код куће.

Као уплашену децу робот их нежно гледа,
он је ту да их служи, да све како треба буде,
и као гласник божји, поруку да им преда,
писмо о злој коби, која је однела људе.

У писму судњем, речи, тужне истине стоје:
"После векова многих, дошла је нова ера,
рат са роботима преживели сте вас двоје,
сад сте у другом свету, у царству компјутера"

Краљево 16. 08. 2015.

АФОРИЗМИ

Нинус Несторовић

- Народ вам никад неће признати да живи лоше. Џаба га мучите!
- Најбољи лопови и убице годинама су морали да раде у иностранству, а онда им је држава омогућила да и овде нађу посао у струци!
- Биљкама је потребна светлост да би расле. Диктаторима мрак.
- У Србији се деца више не плаше мрака. Само одрасли.
- Све док не добијемо оца нације, Наша мајка ће бити распуштеница!
- Овде се о криминалу и корупцији не прича за округлим, већ само за кафанским столом!
- Професионалци ратују за паре, аматери за славу!
- У приватном сектору преовлађују мале породичне фирме, а у јавном и државном велике.
- Старлете су пластичан пример лепоте у Србији.
- Власт има превише својих свакодневних обавеза. Не треба јој наметати још и моралне...
- Чим сам се инфицирао лажима, одмах сам уништио извор заразе. Разбио сам телевизор!
- Иследник против демонстраната. Тај сусрет се увек игра под рефлекторима!
- Ове године ћу летовати у Србији, у свом стану. Тренутно имам пара само за ноћење са доручком!
- Његов коефицијент интелигенције мора бити изражен у килограмима, јер он је глуп колико је тежак!
- У току је модернизација Србије. Старе ране заменићемо новим!

Богојевићева књига у Мексику

Истакнутом српском песнику, хаијину, писцу кратких прича, романсијеру, драмском писцу, сликару, антологичару појавила се у мају ове године збирка кратких прича, у преводу на шпански језик Иване Брковић, у Гвадалахари, Халиско, у Мексику. Књига носи наслов *El tiempo, el polvo* (*Време, прах*) и садржи шездесет осам веома кратких прича у писању којих је наш аутор прави мајстор. Пре ове књиге, појавили су се избори његове поезије на бугарском, пољском, словеначком, енглеском, летонском језику.

Д. С.

Ристићева поезија у Тузли

Познатом српском песнику Обрену Ристићу, уреднику *Истока*, објављена је недавно у Тузли збирка старих и нових изабраних песама – *Сутрашњи варвари*. Она је троделна и чини је „Ливење песме“ (циклус од десет у ранијим песниковим књигама штампаних песама), неколико пута штампан сонетни венац *Венац творцу*, један од најбољих сонетних венаца који свеколика српаска поезија има и циклус од једанаест у збиркама још увек нештампаних песама по којем је сама књига и названа – „Сутрашњи варвари“. Ова књига садржи све најбоље што је Обрен Ристић до сада испевао и показаје да у њему имамо истакнутог песника не само његове генерације.

Д. С.

Евокативна књига

Душанка Милутиновић Станисављевић представила је две књиге, Прозори душе и Знати волети (2. септембар, УКС). Ауторка нам је понудила овога пута једну евокативну, готово библиофилску књигу везану за родну кућу у Жлну, куће у Тијовцу и Књажевцу (школа), узевши прозоре тих старих кућа које је сјајно илустровао и корице урадио и овога пута академски сликар Вељко Михајловић. Већ су имали неколико песничко-изложбених акција у завичају и Паризу. О књизи су говорили Емилија Церовић Млађа која песникињу прати из књиге у књигу(прочитавши и неколико песама) и Доријан Добрић, студент филозофије. Музичку завесу су понудиле Александра Протулипац и Тамара Тодоровић (певање) и Лариса Шевченко (виолина).

Душина ратишта

О једанаестој песничкој књизи Ивана Лаловића „Душина ратишта“ (од „Скровишта“,1997.) на најлепши начин је као критичар дебитовала песникиња Маја Белегишанин, јер је њена рецензија потврдила разумевање ове поезије и њено луцидно и суптилно тумачење. Свеједно да ли је реч о везаном или слободном стиху овог песника. На висини је свог задатка био и Чедомир Љубичић, један од највернијих Лаловићевих критичара. Лаловић је потврдио све значајке свог песништва и реноме који у генерацији ужива. (10.септембар)

Лексикон расејања

„Српски писци у расејању 1914-2014“ и сећање на Милену Милановић (1935-2015), била је на програму 25. септембра. Милена Милановић је покретач и уредник пројекта „Српска енциклопедија XX века“ где припада и овај лексикон са 800 писаца из 60 држава са преко 4000 библиографских јединица. Под њеним руководством радио је велики број сарадника и реализоване су и капиталне књиге „Срби у свету – ко је ко“, „Познати српски лекари“, „Срби који су обележили XX век – 500 личности“. Њен далекосежан и драгоцен посао је обавеза за све нас да се тај пројекат настави. Олга Белосавић Милановић, Миленина ћерка, уредница лексикона обећава да ће се ускоро појавити још један том „Знамените Српкиње“. Поред Олге о лексикону и Милени Милановић говорили су проф. др Бошко Сувајџић, др Даринка Вучинић, Катарина Костић (Канада), Предраг Богдановић Ци, М. Вукадиновић.

Душе топличких песника

Антологија коју је приредио Ратомир Тимотијевић Тим обухвата најшире досад представљање топличке поезије – 77 аутора, представљених, по азбучном реду, у три целине „Упокојени“ (20 песника), „Песници у завичају“(27) и „песници изван завичаја и у расејању“ (30). Књигу су читаоцима приближили прецензенти Миљурко Вукадиновић и Драган Огњановић. Аутори су заступљени у распону од 3-4 до 8- 9 песама. Наравно, Драинац десет! О антологији су говорили, поред рецензената и Драговир Барјактаревић, директор библиотеке из Прокупља, Радослав Војводић, Димитрије Тасић, Рале Дамјановић и аутор. Чули су се стихови присутних песника у сали (поред поменутих и Воја Милић, Крстић Милоје, Лука Јоксимовић Барбат, Зоран Симоновић, Владислав Јовановић, а упокојене је казивала скадарлијска дива Љиљана Јакшић. Драинца је казивао Рале Дамјановић а музичку завесу су чинили: виолинисти др Груја Милојевић и Зоран Бахуцки, флаутиста Џими Тодоровић и хармоникаш Милета Скочајић 25. септембра увече.

Књижевна познанства

Песник Невен Милаковић (1963), родом из Подгорице, настањен у Бару представио се београдској публици новом књигом „Последњи плотуни“, шестом песничком и седмом, имамо ли у виду зборник „Румија Јованова“ (посвећен Јовану Владимиру, чију хиљадугодишњицу обележавамо наредне године). Његов гост је био такође песник из Бара Светозар Ђуришић који је прочитао неколико песама из збирке „Звјездозорје“, недавно објављену у издању УКС 26. септембра.

Разнородан опус

Поезија Мирјане Радованов Матарић представљена је 2. октобра. у подне

Сви учесници (и проф. др Миодраг Матицки, Предраг Богдановић и уредник трибине) и поприличан број угледних књижевних посетилаца у сали (Александар Петров, Катарина Костић и други) били су једнодушни у оцени да њен књижевни, научно-истраживачки и преводилачки рад ову ауторку постављају у сам врх нашег расејања. То је видљиво и из белешке из Лексикона српских писаца из расејања (1914-2014). Нове песничке збирке „Гласно размишљање“ и „Накнадне мисли“ нуде поезију разнородну, интелектуално разуђену, мање оптерећену но раније поентирањем - мисаоним спекулацијама и сентиманталним наносима... Драгоцене су биле и монолошке партије где је ауторка показала сву специфичност свог односа према писању, песничкој мисији, књижевном наслеђу, завичају...

Нови сатиричари

Владимир Благојевић и Владимир Драмићанин представљени су 2.октобра у вечерњем термину. Александар Чотрић, Миодраг Јакшић и потписник ових редова представили су прву књигу Благојевићевих кратких сатиричних прича („До мог блога“) и нову Драмићанина („Инсајдери, крвопије, обади и остали Срби“), указавши на ретку прилику коју имамо да најавимо нове гласове у српској сатири. Благојевић је право освежење нетипичним ситуацијама, а нарочито разрешницама.

Херметичка поезија

Александар: „У трагању за неизговореним“, 3. октобар, песник из Чачка који своје књиге песама (пет) и антологије (две антологије чачанских песника) потписује са Александар, представио је најновију – пету песничку књигу где је поред песама уврстио и своје цртеже. О песничком раду овог издвојеног и особеног аутора говорили су др Миодраг Д. Игњатовић, рецензент, Предраг Богдановић Ци и уредник трибине. У овој збирци херметичке поезије, расуте и сведене структуре, минимумом поетских средстава аутор је понудио читаоцима можда своје најбоље песме.

Доситејево перо

Већ традиционално, седамнаесто, уручење награда и похвала дечијег жирија најбољим књигама за децу у 2014. години окупило је награђене ауторе, децу, младе музичаре (школа „Петар Коњовић“), родитеље, љубитеље добре књиге. А награђене су књиге за млађи узраст: Филипа Младеновића, Дејана Алексића и Зорице Бајин Ђукановић, а за старији узраст награђени су: Душан Пејчић, Весна Алексић и Зоран Божовић. Пуна сала деце, књига, а догађало се то 7. октобра, у подне.

ХРОНИКА

Трагична збиља

Славко В Никић: „Доктор Томан“, 7. октобар, вечерњи термин. Документ из трагичне косовско-метохијске збиље пре но фикција, испричан убедљиво, без украса и непотребних детаља, подсетивши још једном на трговину људским органима, на судбине отетих и на ћутање и заборав који прете и опомињу. О књизи су говорили Небојша Николић као издавач књиге, Весна Пешић која је успут подсетила на неколико књига које истинито и болно проговарају о трагедији у нашој јужној покрајини, отвореном насиљу и чудном понашању међународних трупа и фактора, уз жив дијалог са очевицима и сведоцима злочина и трагедије...

Заграничка поезија

Алманах „Ламенто лепоти која траје“, 8. октобар, подне. Алманах заграничне поезије – конкурс „Милутин Алемпијевић“, окупља писце са колоније „Бијела“ коју је покренуо писац и значајан културни посленик из расејања Милутин Алемпијевић, један од покретача и „Седмице“ и „Књижевне радионице“ у Франкфурту. Друштво које сада носи име по њему објавило је у граду на Мајни овај двојезични (српско-немачки) алманах где има писаца из десетак земаља. Уредници алманаха су Вук Крњевић, председник жирија и један од дугогодишњих алемпијевићевих сарадника и пријатеља, чланови жирија угледни песник Игор Ремс и Радмила Кованџић, те Милутинова ћерка Славица. Поред чланова жирија (изузев Ремса, чија се песма чула) чули су се и радови награђених аутора добитника „Албатроса“(златног, сребрног и бронзаног): Љубомира Вујовића (Београд), по чијој песми је и насловљен алманах, приче Абида Јарића из Зенице и Душана Ђорђевића из Врања (равноправно сребрни „Албатрос“ и песма за децу Весељка Гајдашевића из Фекетића. Њима су се придружили и Јован Бундало из Београда са запаженом причом „Мој учитељ“, Љиљана Милосављевић из Смедеревске Паланке а гост је био Вјекослав Вукадин, Сарајлија из Ротердама.

На трагу српске историје

Радомир Батуран: Кустос Мезезија, 8. октобар. Посве је природно и очекивано да неко ко се бави прочувањем литературе (довољно је поменути само Дучићева поезија-Пекићеви романи- поезија Растка Петровића и српско метафизичко песништво) и покренуо је и издаје (од 2007) часопис „Људи говоре“, који једини заговара интегралистичку српску културну и националну политику напише један такав амбициозан роман као што је „Кустос Мезезија“. О роману су посебно говорили др Владимир Димитријевић, Никола Маринковић и потписник ових редова а проф. др Мило Ломпар је бројној публици приближио концепцију часописа и његову стваралачку оријентацију. Батуран је у роману на оригиналан начин понудио виђење тринаестовековне српске историје.

Лирска стратегија

Снежана Миладиновић Лекан „Први и потоњи глас“, 9. октобра представљена је њена шеста књиге а пета песничка „Први и потоњи глас“ говорили су Радомир Андрић, председник УКС, мудри и увек луцидни др Драшко Рађеп, рецензент, потом мр Милица Грбић и проф. др Предраг Јашовић, који су већ у неколико наврата писали и говорили о овој ауторки, те уредник трибине. Стихове је дочаравао глумац из Војводине Бошко Петров. Овом књигом ауторка је потврдила и своју лирску стратегију химничке искрене богоугодне песме и домете у зацртаном и доследно лирски оствареном моделу певања. Њено песмовање у овом поетичком кључу похвалне песме благо речено делује издвојено, што је не мали читалачки гарант.

Прогнани Орфеји

„Антологија српске избегличке поезије“, 14.октобар. Састављач, угледни песник, прозни писац, есејиста и полемичар Ненад Грујичић. Има за собом и значајно антологијско искуство. То потврђује и најновији, по много чему јединствен антологичарски пројекат „Прогнани Орфеји“- антологија српске избегличке поезије, где се антологичар задржава само на песницима из нашег окружења које је избеглиштво најстрашније погодило (Хрватска, БиХ и Косово и Метохија). У избору се нашло 116 песника са 243 песме, а белешке о ауторима не садрже библиографске податке већ животне путовање (место рођења, школовања, посла и где аутор сада живи). На промоцији о антологији беседио је један од најизразитијих избегличких писаца Анђелко Анушић, а понешто су рекли и Милица Јефтимијевић Лилић и уредник трибине и наравно - аутор. Драмска уметница Весна Чипчић читала је стихове упокојених песника а читали су присутни аутори: М . Кордић, А. Анушић, Милена Северовић (Хрватска), Ранко Чолаковић и Бошко Ломовић (БиХ) а са Космета Радомир Стојановић, Милица Јефтимијевић Лилић и Радомир Димић.

Признања заслужнима

Награде и признања „Збиље“, 19. октобар, вечерњи термин. Двадесет пет година „Збиља“ обавља своју књижевну, културну и националну мисију у нашој средини, апелујући на свесрпско уједињење и сретање око националног програма. Једна од пратећих а природних допуна ове мисије представљају и награде и признања „Збиље“. Награде су добили: за књижевност Жарко Димић, Драгослав Бокан, за духовне науке и Небојша Дебељаковић за ангажман у „Збиљи“ свих 25 година. За животно дело награду је добио културни посленик и режисер Живорад Ајдачић. Већ неколико година додељује се и награда Небојша М.. Крстић. Овогодишњи добитник је постхумно и Предраг Драгић Кијук и издавачка кућа „Катена мунди“... „Збиља“ и њен уредник писац и новинар Момир Лазић добили су „Печат Кнеза Лазара“ и грамату Министарства информисања Републике Белорусије.

Храбро и преамбициозно

Ненад Поповић: „Онај свет“ – 19. октобра. Овај аранђеловачки писац, аутор је збирке прича и неколико романа, а тек је романом „Онај савет“ изашао из завичајног атара и појавио се у кући добрих књига „Арте“. О роману су говорили Миодраг Јакшић, издавач и уредник и угледни песник Владета Коларевић и уредник трибине. Писац је проток мисли спонтан или лично застрањен узео за тему своје књиге. Преамбициозно и храбро.

Роман о бомбардовању

Љиљана Наномир и Ошибана на нишану, 20. октобар. Након дванаест ипак не много запажених песничких књига песникиња се окренула роману. Уз прозу позајмљује егзотично-метафорични назив свог родног места Наномир (ваљевска нахија) као презиме. У издању УКС-а појавио јој се недавно роман необичног – шифрованог наслова „Ошибана на нишану“, роман који се лепо и срећно укључује у корпус књижевних дела о бомбардовању 1999-те године. Њен роман у првом плану има седмаке-осмаке, дакле школску средину, а користи разне облике документа и епистоларне облике. На те и друге својствености писања ауторке указали су рецензент Радомир Андрић и потписник ових редова.

Теоријски и вредносно

У четвртак, 22. октобра, представљене су две књиге Радомира Б. Ивановића: „Снови и судбине у наративној прози Михаила Шолохова“ и „Стваралачки узори и изазови“ (Његош, Андрић и Лалић). Академик Радомир Ивановић је један од најприљежнијих тумача савремене књижевности и њене констектуализације – и теоријске и вредносне – код нас. Пројекат „Четири стране света“ (Ман-Еко-Маркес-Шолохов) један је од најзначајнијих у нашој савременој књижевно-критичкој и теоријској мисли. Нова књига која представља пројекат „Словенске вертикале“ има природну везу са нашом „чудесном тројком“. О књигама су говорили зналци проф. др Мила Медиговић Стефановић и проф. др Милорад Јеврић, дугогодишњи сарадници професора Ивановића. Пријатно изненађење понудили су нам млади студенти глуме Јована и Никола Тодоровић узбудљиво нам казујући Његошеве стихове.

Хронолошки избор

Драган Огњановић: Раде Драинац – Бандит или песник – 23.октобар. Овај књижевник, Драинчев земљак, као библиотекар, радећи у Народној библиотеци у Прокупљу која носи име песника, урадио је дигитално издање дела великог писца. Одважио се и да направи један хронолошки избор песама, идући за идејом да у читалачко памћење овог века принови неку од слабије примећених песама овог аутора. На промоцији у Београду препустио је свом земљаку једном од добитника Драинчеве награде да беседи о највећем топличком песнику а он је причао мање познате догађаје из Драинчевог живота. Нарочито из периода иза албанске голготе, у Паризу, и све даље, из београдског периода, па нови боравак у Паризу, догађаји и књиге. Вицо Дардић је дочаравао Драинчеву поезију из свог дугогодишњег казивачког искуства.

М. Вукадиновић

МЛАДИ ДОЛАЗЕ

Новак Ђукић

Балтичко срце

Кад би ми
сад овде била
нека,
као што сам мислио
да ми је била она,

па да ме та нека,
каква год да је,
загрли,
овако никаквог,
и да ме воли,
свом снагом,
оним
што јој је од срца остало,
мене,
мудраца са две глупе душе,

Рођен је 1984. у Београду. Завршио Високу спортску школу. Објавио две збирке песама. Ради у лабораторији за биохемију у Пастеровом институту.

па да ме по једином сунчаном дану,
у ово доба године,
гурне у Балтичко море,
и пусти ме да живим.

Нове књиге приспеле у редакцију

1. Бранко Стојановић: *Проза позног Капора* (2000 – 2010), студија, Свет књиге, Београд.

2. Раде Сиљан: *Огледало векова/Огледало на вековите*, поезија; изабрао и са македонског на српски превео Ристо Василевски, Арка, Смедерево.

3. Вера Србиновић: *Толико светова станује у мени*, песме, Прометеј, Нови Сад.

4. Слободан Лазовић: *Видљиво и потом подвезице за глас*, поезија, Удружење књиженика Србије, Београд.

5. Ружица Комар: *Одговорност ријечи,* есеји и критике, Кућа поезије, Бања Лука.

6. Радмило В. Радовановић: *Капије Хада*, поезија, Удружење књижевника Српске, Подружница Бања Лука.

7. Горан Недељковић: *Корњачино срце*, новела, Динекс, Београд.

8. Зоран Хр Ранисављевић: *Света трешња*, поезија, КОВ, Вршац.

9. Стојан Ђорђић: *Уметничка егзистенција. Писац Павле Угринов*, студија, Филозофски факултет Ниш.

10.Анђелко Ердељанин: *Лепа књига у кићеном Срему*, књижевна критика, Градска библиотека “Атанасије Стојковић” Рума.

11.Мирослав Тодоровић: *Грчка свеска*, поезија, Прометеј, Нови Сад; *Божија визура*, поезија, Шумадијске метафоре и Центар за културу Младеновац.

12.Богомир Ђукић: *Свјетлост над Стојчиновином*; песнички опус Јованке Стојчиновић Николић, Арт принт, Бања Лука.

13.Коста Димитријевић: *Најлепше приповетке*, ИГП “Прометеј” Београд.

14.Миодраг Трипковић: *Потом отићи*, изабране песме, Центар савремене умјетности Црне Горе, Подгорица.

15.Ксенија Катанић: *Белези 1*, *Белези 2*, књижевна критика, Саинос, Нови Сад.

16.Радиша Драгићевић: *Књига*, проза; Народна библиотека “Његош” Књажевац; *Белези*, поезија, Терција, Бор.

17.Мирољуб Милановић: *Лов на висоравни*, роман, Удружење књижевника Србије, Београд.

18.Искра Пенева: *Негде између/Некаде помегу*, поезија, двојезично српски – македонски, НИУ “Мииц”, Панчево.

19.Огњен Караџић: *Три језика старости*, поезија, Галаксијанис, Ниш.

20.Констанце Петерсман: *У вртовима Плејада/In den Gärten der Plejaden,* препевао са немачког Мићо Цвијетић, Свет књиге, Београд.

УПОРЕДНА ЧИТАЊА

Свет таласа и фантазма

Поводом два романа о води Драгана Јовановића Данилова и Небојше Лапчевића

Гордана Влаховић

Ако се по библијској причи првога дана стварања света чуло чувено: „Нека буде светлост!“, човек ће касније светлошћу огласити воду, небеса, дан, жену. Песници ће просветлети и завичај, мајку, хлеб, рађање, песму. Песничке теме, унете и у друге књижевне форме, обрађене високим естетским мерилима, истовремено су и завичајне, националне и универзалне.

Мотив воде потврђује универзалност значења. По Библији, вода по Божјој вољи, чије је дело све и свуда, настаје кад и небо и земља, дан и ноћ, копнене стазе и богазе. И вода пре човека, који, како је крочио, без воде не могаше.

Вода је непресушни песнички мотив, и књижевни уопште (у епској песми, у причи, роману, есеју, путопису). Примера ради: епска народна песма *Смрт војводе Пријезде, Бунар*, прича Ћамила Сијарића, приче из збирке *Нестајање* Антонија Исаковића, риболовачке приче Данила Николића из књиге *Јесења свила*, а пре њих Лазаревићева сјајна *На бунару*. Воде у својој ванвремености вију и лију од небеса до земаљске тамнине, потврђујући непогрешивост Онога који све може, из другог дана стварања света: „Нека буде свод посред воде, да раставља воду од воде.“

У двема књигама песника и романописаца Драгана Јовановића Данилова (*Таласи београдског мора*) и Небојше Лапчевића (*Језеро у ћелијама*), мотив воде назначен у насловима, обрађен је као чвориште о које се запљускују сви остали игроплети (љубав, мистика, историја, стварносне и фантазмагоричне појаве и ликови). Без жеље да се улази у језичко стилска и естетска обележја поменутих романа пратиће се овај пут мотивске одреднице.

Драган Јовановић Данилов у интервјуу за Новости исказао је: „Не може романописац радити на ничијој земљи, без временских и просторних координата. Не можете поставити свој роман у социолошки безваздушни простор.“ Свога исказа држи се обликујући ток романа. Колико је ауторов наратор, педесетогодишњи Павле Богуновић, главни лик романа, чију животну исповест пратимо, толико је и Београд, у својој надмоћности „прекоокеанског брода који има свој архипелаг“ израстао у роману, не само у топонимско одредиште већ је горостасни јунак коме је вода најдубља постојбина. Београд је, по аутору, велика шкољка, стално шуми. У стварносном исказу Дунав је вода која у себи носи дубоку ученост старине. Нема и мирна, а у њој бес и дивљина. Вртлози вуку у дубину и у подводној тами отварају се кањони. Кроз њих се силази у прошлост Београда. На Ади Међици живели су неки чудни савски људи, углавном рибари и усамљеници који и дане и ноћи деле са реком; дивље патке, разне барске птице, тишина, расплетена коса нараторове љубави као водопад. Али стварносна прича о води само је повод да аутор урони у таласе великог београдског мора, које има своје плиме и осеке, своја гибања, неистражене лагуме, немила станишта али и сјај неухватљивости. Кључни симбол романа, таласи, у себи носе матицу пешака, хиљаде најразличитијих живота, од пословних људи, стараца, витких девојчица, клошара и бескућника, до подземног света који уме да се повампири и пређе у онирички и онострани приказе. Граница између живих и мртвих тада не буде прецизно подвучена, те је некад лако прећи, занемарити чак. Сусрети са Великим покојником и његов монолог само су мрачна страна света, друга страна поноћи. У тај „прекоокеански брод“, Београд, стаје све што је тешко и замислити: прича о дуговеком Русу Михајлу Гумиљеву, о неуспелом бегу од самоће главнога лика усвајањем дечака Звездана, о моћном лику тетка Јулчи која има карактер капетана брода у свету у коме ништа не стоји на своме месту, и која живи у тамници успомена на покојнога лепог мужа ликом а ла Рамон Наваро. Те о грозоморној причи о два лица Светислава Гавриловића.

Драган Јовановић Данилов

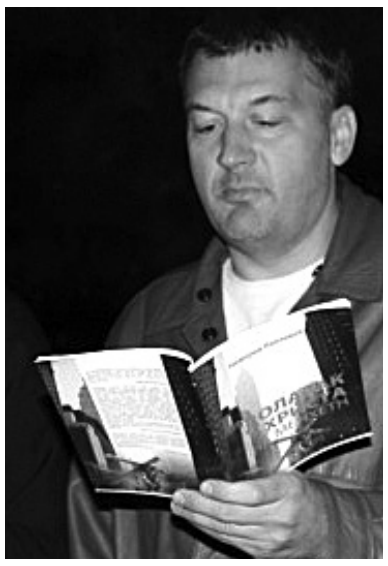

Небојша Лапчевић

Сјајне су странице описа Бајлонијеве пијаце, прави омаж том казану који се прелива, том Дионисовом позоришту о коме, каже наратор, зна више него Балзак о Паризу. Ни на којем месту није изражено таласање као на Бајлонију, то гибање сваколиког народа пијачног. Навир на тезгама, около и испод, бонаца око подне, те осека при крају дана, која не односи већ оставља неке закутке биртијскога брлога, и вазда избачене, па заборављене и у усецима одомаћене оне који и немају куда, осим да чекају јутарњу плиму кад им се учини да ће се одагнати ноћни привид пустоши. Социјална карта раје са Бајлонија скоро да је потпуна.

Док се код Данилова на стварносни темељ само наслања симболичко метафорична прича о великом београдском немирном осцилирајућем мору, Небојша Лапчевић у своме роману, смештеном у завичајни миље Ћелија, Радине, огранака Јастрепца и Копаоника, пише стварносну причу о води, о почецима градње језера (1974) када су срушене многе куће, како аутор рече, у дане „кад петлови нису кукурикали“. Рушење околиша зарад новонасталог језера условљава многе драматичне догађаје.

Павлу Антонијевићу, једном од ликова романа срушиће кућу из које мати износи икону Св. Николе, а он ће напустити завичај и невољно отићи у далеки свет. Лапчевић даје и носталгичну поетизацију Павловог одласка: „У природи човека је да се растаје или напушта реку, кућу на трулим пањевима, воденице и вододелнице, родитеље, дете одевено у облак, жену на порођају, стари храст, плодне њиве, бојишта, гробове, црквишта...“ Све то Павле је напустио. Али тај трагач за изгубљеним сновима, бира при повратку сједињење са водом која је много раније потопила дом детињства. Трзај жудње за животом закаснели је трзај. Дубина Ћелијског језера испунила је сваку ћелију Павловог тела. А оно горе, у шта упире Павле последњим погледом, е то је непознаница, шта год аутор дао као одговор. Склона сам оном Хамлетовом да је тамо негде по смрти неоткривена земља, “с чијих међа још ниједан путник вратио се није“, те се и не зна како је тамо. Дакле, у Лапчевићевом роману вода је жива, извор је живота, али и гроб и затир дома.

И Данилов и Лапчевић преплићу реалност и фантазам, документарно и фиктивно, легенду и стварност правећи искораке у сновно и онострано, уплићући ликове засноване на имагинацији, али узимајући и неке из реалног живота.

Код Данилова, библиотека Угљеше Богуновића, о чијем животном путу и вези са наратором романа сазнајемо на крају, о том несталом колекционару ретких књига о Београду, бележака, фотоса, коментара, та зачудна библиотека смештена је у кући која је наликовала на брод што плови кроз време, а пред приповедача су се испречиле неиспричане приче прошлости кроз коју хуче таласи београдског мора. У путовању кроз историју сретани су људи скоро ишчезли из памћења (кнез Милош и његово присуство позоришним представама, војвода Молер кога су Турци убили, те отварање репрезентативног здања београдске железничке станице 1884). Стварносни тренутак наноси име Шејке чији је отац синовљеве слике називао „мазаријама“. Догађаји из прошлости доживљавају се као нераскидиви део стварности, те и крици несрећника из Римског бунара до кога се силази завојитим степеницама.

Аутору навиру асоцијације на прошлост Београда при разгледању старих гравира кад је Бели град био ништа друго до морски спруд уз обалу Панонског мора, које је пробивши ђердапски теснац у давна времена нестало нетрагом. Са занимањем чита се митска прича о пореклу данашњих становника Београда, у којој воде Дунава и Саве нису биле нимало невине. Не занемарује аутор ни трагику људи са ових простора у бесмислу ратова из деведесетих. Уз балзаковски број различитих несвакидашњих типова непојамних својстава, Данилов помиње личности из свакидашњег живота (глумце, сликаре, музичаре, ређе политичаре). Таласи на којима се гиба београдско море многолики су и вишезначни, и на једном од њих дојездила је љубав Павла Богуновића, Чарна, новонађено острво, жена која подарује нов доживљај времена, која воли исто што и Павле: Бајлонијеву пијацу, старе књиге, Леонида Шејку, а не подноси Ворхола и извештаченост било чијег гламура. Талас малени, љубавни, али не и неважан.

Лапчевић примењује фантазам причом о Феликсу Каницу, враћањем радње у деветнаести век и преплитање документа и фикције. Аутор узноси љубав према Србији до светлосних поља. И код Лапчевића постоји необична, чак провокативна еротско љубавна сторија са Бисером, несмиреницом и неухватљивом ни зверком ни јагњетом. У причи о Бисери аутор прави преплет легенде, магијског и реалног. Бисера уз еротске зној не снове чита из конца тканине прошлост. Напушта дом. Плови језером у измаглицу свитања. Оставља кумове у недоумици чије је чедо на свет донела. Сторија љубавна, не и неважна.

Оно чему већина савремених романописаца често прибегава чини и Лапчевић. Умеће у причу ликове из реалног живота из крушевачког краја српске културне и политичке сцене, а читаво 14. поглавље посвећено је акцијашима ОРА Морава и њиховом учешћу на изградњи бране.

При крају романа Драган Јовановић Данилов приповедање упоређује са таласом: „Права приповест је, баш као и београдско море, дубока и дивља од река које се у њега уливају, јаросна од таласа који шибају обале и опет се враћају пучини... Није ли смисао писања да се реченице таласају? И нису ли земаљски дани... тек таласи који ће се кад стигну до обале расути у пену, у ништа?“

И један и други роман наћи ће свог читаоца, надам се. Јер вода и читалац увек нађу пут.

Милан Р. Симић

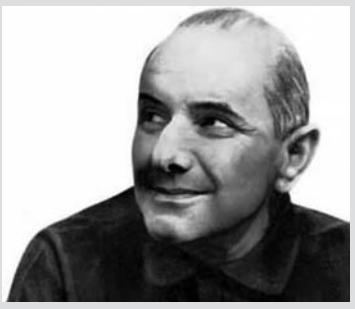

(Не)очешљане мисли посвећене Лецу

- У почетку беше цензура, после је дошла реч.
- У народној кухињи најчешће се чује: „сит сам свега“.
- Доброг афористичара стваралачка страст држи кратко, али чврсто.
- Највећи комплимент за књигу је ако има читаност „Неочешљаних мисли“.
- Не знам да ли је наша прошлост заиста била славна. Био сам одсутан.
- Превише је тога што се не сме рећи на тему слободе говора. На пример, не сме се рећи да слободу говора немамо.
- Романописци највише презиру сатиричаре. Сатиричари са неколико реченица кажу што романописци читавом књигом.
- Резултати избора често су израз људске глупости.
- Највећа заблуда свих народа света је веровање у постојање демократије.
- Бог ће постојати до последњег верника.
- Ако је Лец први, сваки афористичар у свету се пита: а ко је трећи?

Демократизми

- Председниче, а како да се понашамо када демократија стварно дође?
- Можемо мирне савести да кажемо да у Србији има много добрих романописаца. Ако прихватимо чињеницу да је успешан афоризам роман у малом.
- Већина мојих афоризама је без хепиенда јер су главни ликови у њима наш Вођа и наш народ.
- Мој доктор је много учтив и пажљив. Приликом сваке визите ме упита: како сте данас, Наполеоне!
- Имали бисмо флоту. Да нам нису сви бродови потонули.
- Од како смо се одродили и разграничили, више нам не прете братоубилаштво и грађански рат. Преостали су нам само верски сукоби и то је свим странама сасвим довољно.
- После верских ратова број атеиста увек порасте.
- Знамо да се нешто спрема. Ми народ никада не прислушкујемо без разлога.
- Нисам Тарабић, али у блиској будућности видим јасно масу случајних пролазника!
- Обећали смо да неће бити реваншизма. Само да завршимо са овим реваншизмом, па ћемо вам опет обећати да неће бити реваншизма!
- Да је ово народна власт, народ би живео много боље.
- Нема наде. Од како су песимисти и оптимисти почели да мисле исто.
- Кад би невиним жртвама свих ратова на овим просторима подигли споменик у природној величини, не бисмо имали где да станемо!
- У мојој породици раскрстили смо са традицојом. Одавно не једемо три пута дневно.
- Поред партизана, сада и рехабилитовани живе од старе славе.
- Демократијо, није нам јасно шта тражиш код нас?
- Доушници, баш смо се дуго и лепо испричали. А сад, на посао!
- Народ је много помогао историчарима. Више од половине наше историје фалсификовано је уз гусле.
- Обуставили смо борбу против организованог криминала јер најбитнији криминалци не желе да се експонирају!

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ
Лист за књижевност и друштвена питања
Оснивач и издавач Удружење књижевника Србије
Београд, Француска 7

ПРЕТПЛАТА НА “КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ” за 2015. годину по цени (заокружити износ) од: 1200 динара, за организације 2400, за иностранство 50 еура, авионом 70 еура долара или одговарајући износ у другој валути. За нашу земљу уплату слати на жиро-рачун: Комерцијалне банке, Београд, 205-200273-87- за КН. За иностранство уплате се врше код посредничких банака: DREŠDNER BANK AG, FRANKFURT AM MAIN, GERMANY i AMERICAN EXPRESS BANK, LTD.,NEW YORK, NY, UNITED STATES na račun KOMERCIJALNA BANKA A.D.BEOGRAD, SWIFT-BIC: KOBBRSBGXXX, Svetog Save 14, Beograd, Srbija, sa naznakom u korist UKS, FRANCUSKA 7, BEOGRAD, SRBIJA, BROJ RAČUNA : RS35205000702541600067. ПОПУЊЕНУ НАРУЏБЕНИЦУ или фотокопију признанице (доказ о уплати) послати на адресу: Удружење књижевника Србије- за “Књижевне новине“, Београд, Француска 7. Моле се претплатници да измире своје обавезе јер је то сигуран начин да новине стигну до одредишта.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ добитник су Велике јубиларне награде УКС, установљене поводом стогодишњице удруживања књижевника у Србији (1905-2005), и награде “Теодор Павловић” за 2003. Златни беочуг за 2015.